बबई गाउँपालिकाको

शिक्षा क्षेत्र योजना, २०७९–२०८३

Education Sector Plan, 2022-2026

बबई गाउँपालिका

शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा

दाङ

लुम्विनी प्रदेश

नेपाल

मेरो दुई शव्द

नेपालको संविधानले संघीय लोकतान्तित्रक गणतन्त्रात्मक शासन व्यस्थाको माध्यमद्धारा दिगो शान्ति,सुशासन,विकास र समृद्धको आकाङ्क्षा गरेअनुसार शिक्षालाई वैज्ञानिक, प्राविधिक, व्यवसायिक, सीपमूलक, रोजगारमूलक एवं जनमुखि बनाउदै सक्षम,प्रतिस्पर्धी,नैतिक एवं राष्ट्रिय हित प्रति समर्पित जनशक्ति तयार गर्न शिक्षा क्षेत्रमा राज्यको लगानी अभिवृद्धि गर्दै उच्च शिक्षालाई सहज, गुणस्तरीय र पहुँच योग्य बनाई क्रमश निःशुल्क बनाउने राज्यको नीति बमोजिम प्रत्येक नागरिकलाई आधारभूत शिक्षामा पहुँचको लागि सो तह सम्मको शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क तथा माध्यमिक तह सम्मको शिक्षा निःशुल्क पाउने मौलिक हकको व्यवस्था गरिएको छ।
आधारभूत र माध्यमिक शिक्षा स्थानीय तहको अधिकार सूचीमा रहको संवैधानिक प्रावधान र सो को कार्यन्वयनका लागि स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षाको २३ वटा अधिकार स्थानीय तहलाई प्रदान गरेको सन्दर्भमा संविधान र कानुनले अङ्गिकार गरेको व्यवहारलाई आत्मसात गर्दै "हाम्रो बबई राम्रो बबई, समृद्ध गाउँपालिका सुखी जनता " को दीर्घकालीन सोचलाई साकार पार्न शैक्षिक पहुँच र गुणस्तरलाई अग्र स्थानमा राख्न आवश्यक देखिएको छ।
राष्ट्रियस्तरमा तयार गरेको योजनाले स्थानीय तहका सबै आवश्यकता परिपुर्ति गर्न कठिन भैइरहेको सन्दर्भमा सल्यान जिल्लाको सिद्ध कुमाख गाउँपालिकाले गाउँशिक्षा योजना, विद्यालय सुधार योजना, विद्यालय शिक्षाको संरचना, शिक्षाको गणस्तर,कार्यान्वयन तथा कार्यसम्पादनको जिम्मेवारी जस्ता विषयमा सुधारका रणनीतिहरु मार्फत विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकालाई निःशुल्क तथा अनिवार्य शिक्षाको माध्यमबाट शिक्षाको पहुँच पुर्याइ सक्षमता र सेवा प्रवाहको अवस्थालाई प्रभावकारी बनाउदै सबै बालबालिकालाई गुणस्तरीय सिकाइका अवसरहरु प्रदान गर्नका लागि यो पाँच वर्षे शिक्षा क्षेत्र योजना निर्माण गर्ने पहिलो प्रयास गरिएको छ। त्यसको लागी योजनाले युग सुहाउदो शिक्षा प्रणाली अवलम्बन गरी जीवनोपयोगी एवं रोजगारमूलक शिक्षा मार्फत समृद्ध बबई र सुखी बबई वासी बनाउन योगदान गर्ने दिर्घकालिन सोच राखेको छ ।

शिक्षामा पहुँच, गुणस्तर र व्यवस्थापनमा राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय रुपमा देखिएका चुनौतिहरुलाई सामना गर्दै विकसित नयाँ - नयाँ प्रविधि र ज्ञानविज्ञानका क्षेत्रलाई समेट्दै सबै बालबालिका,युवा तथा जेष्ठ नागरिकहरुको समेत मौलिक अधिकारको संरक्षण गर्दै उनिहरुलाई सहज वातावरणमा आवश्यकता अनुसार शिक्षा प्रदान गर्नका लागि २०७९ देखि २०८३ सम्मको पाँच वर्षे नयाँ शिक्षा क्षेत्र योजना सरोकारवाला पक्षको सहभागितामा तयार पारिएको छ।गाउँपालिका भित्रका शैक्षिक मुद्धा तथा चुनौतिहरुलाई प्राथमिकताका आधारमा समधान गर्नका निमित्त संघ र प्रदेशको समन्वय तथा यस गाउँपालिकाका जनप्रतिनिधि,वडा शिक्षा समिति, प्रधानाध्यापक, शिक्षक, विद्यालयहरु, विद्यालय व्यवस्थापन समिति र अन्य सम्बद्ध शैक्षिक संस्थाहरुसँग छलफल तथा अन्तरक्रिया गरी योजना निर्माणमा प्राथमिकता प्रदान गरिएको छ। पहिलो अनुभवमा नै पाँच वर्षे नयाँ शिक्षा क्षेत्र योजना निर्माण गर्नु जटिल एवं चुनौतीपूर्ण कार्य भएको छ तापनि यो योजना निर्माणमा योजना निर्माण समिति (कार्यदल) को काम अत्यतै प्रशंसनीय रहेको छ । यस पाँच वर्षे शिक्षा क्षेत्र योजना तर्जुमा प्रक्रियामा सहभागी हुने सबैलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु । साथै यसको सफल कार्यान्वयनको बलियो आधार तयार गर्न सबैको सक्रियता र जिम्मेवारीवोधको अपेक्षा गर्दछु।

धन्यवाद

भूवनेश्वर पौडेल
अध्यक्ष
बबई गाउँपालिका, दाङ

मेरो दु□शव्द

गाउँपालिकाको शिक्षा तर्फको पञ्चवर्षिय गाउँ शिक्षा योजना निर्माण हुन लागेकोमा अत्यन्त खुशी लागेको छ । Buttom up planning Approach बाट सरोकावालाहरुको सहभागितामा शिक्षा क्षेत्र योजना निर्माण गरी स्रोत साधनको बहुउपयोग गरी बालबालिका मैत्री गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्न निकै उपयोगि हुने र आगामी दिनहरुमा यो आवधिक योजनालाई मार्ग दर्शनको रुपमा लिई सीमित स्रोत साधनको न्यायोचित वाँडफाँड गरी अधिकतम उपलब्धी हासिल गर्न कोसेढुंगा सावित हुनेछ भन्ने विश्वास लिएको छु ।

बबई गाउँपालिकामा सबै विद्यालयहरुलाई सुविधायुक्त र गुणस्तरिय बनाइ शिक्षा क्षेत्रको गन्तव्यको रुपमा पहिचान स्थापना गर्न सक्षम हुनेछ भन्ने लक्ष्य उद्देश्य निर्धारण गरिएको छ । संघिय संरचनामा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ दफा ११ को ज वमोजिम आधारभूत तह र माध्यमिक तहको शिक्षा ब्यवस्थापन गर्न स्थानीय तहलाई जिम्मा भएकोले शैक्षिक प्रशासन ब्यवस्थापन र शैक्षिक योजनालाईब्यवस्थित गर्नका लागि आवधिक योजनाको अपरिहार्यता महशुस गरी गुणस्तरीय शिक्षाको प्रत्याभूति प्रदान गर्न गराउन यो सुक्ष्म योजनाको रुपमा विकास गरी कार्यान्वयमा लैजान लागिएको छ ।

स्थानीय सरकार गाउँपालिकामा क्रियाशील गैरसरकारी संघ संस्था सार्वजनिक र नीजि विद्यालयहरुले समेत यसै योजनाका लक्ष्य उद्देश्य र कार्यक्रमहरु प्रभावकारीरुपमा कार्यान्वयनमा अपेक्षित सहकार्य र सहयोग गर्नु हुनेछ भन्ने पूर्ण विश्वास राख्दछु । आवधिक शिक्षा योजना निर्माण गनर्मा अहोरात्र खटिएको मस्योदा समितिलाई हार्दिक धन्यवाद ब्यक्तगर्दछु ।

धन्यवाद

भिष्म प्रसाद मल्ल
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
बबई गाउँपालिका, दाङ

हाम्रो भनाइ

शिक्षा विकासको आधारस्तम्भ हो । शिक्षाको विकासविना देश विकास सम्भव छैन । शिक्षाबाट नै समाज रुपान्तरण सम्भव छ । बबई गाउँपालिकाले शिक्षाको विकास व्यवस्थित र प्रभावकारी रूपमा कसरी गर्न सकिन्छ भन्ने सवालमा पनि प्रयासरत र उत्तिकै चिन्तनशील छ । शिक्षा क्षेत्रको विकास र उन्नयन कसरी गर्ने भन्ने सवालमा बबई गाउँपालिकाले विशेष आयोजनाहरू अगाडि सारेको छ ।

शैक्षिक गुणस्तरका साथै आधारभूत तहसम्मको शिक्षामा सबैलाई अनिवार्य र नि:शुल्क प्रत्याभूति दिलाउन बबई गाउँपालिका क्रियाशील रहेको छ । शिक्षामा गरिएको लगानीलाई परिणाममुखी बनाउन सबै जिम्मेवार बन्नुपर्ने अहिलेको आवश्यकता हो । यसका लागि पुरस्कार र दण्डको नीति कार्यन्वयन गर्न शिक्षा, युवा तथा खेलुकद शाखा प्रतिवद्ध छ । सबैलाई शिक्षाको पहुँचमा ल्याउन तथा युग सुहाउदो शैक्षिक गुणस्तर कायम गर्न सरोकारवालाको सहभागिता र अपनत्वको खाँचो उतिकै छ ।

बबई गाउँपालिको वास्तविक शैक्षिक अवस्था र आगामी योजनाको रोड म्यापका रूपमा पञ्चवर्षीय शिक्षा योजना निर्माण गरिएको छ । यसमा बबई गाउँपालिका क्षेत्रको शिक्षक, विद्यार्थी, नतिजा विश्लेषण, भौतिक अवस्था लगायतका पक्षसँग सम्बन्धित लक्ष्य, रणनीति, कार्यनीति तय गरिएको छ । यसले शिक्षासँग सम्बन्धित कार्यक्रम सञ्चालन गर्न महत्त्वपूर्ण आधार प्रदान गरेको छ । हचुवाका भरमा बजेट विनियोजन गर्ने प्रवृत्तिको अन्त्य यसले गर्ने विश्वास लिइएको छ ।

शिक्षाको यस आवधिक योजनालाई सकेसम्म त्रुटिरहित बनाउने प्रयास गरिएको छ । कुनै त्रुटि फेला परेमा सकारात्मक सुझावको अपेक्षा समेत गर्दछु । गाउँ सभाबाट स्वीकृत गरी बबई गाउँपालिका शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाद्वारा प्रकाशित यस योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि सक्रिय रहने विश्वाससमेत दिलाउन चाहन्छु ।

गाउँपालिका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष र प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतसहित सबैलाई विशेष धन्यवाद व्यक्त गर्दछु । तोकिएको जिम्मेवारी पूरा गर्न अहोरात्र खटिने बबई गाउँपालिकाका शिक्षा शाखाका सवैलाइ धन्यवाद व्यक्त गर्दछु । शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइ सल्यानमा प्रारम्भिक कक्षा पढाइ कार्यक्रम दोस्रो (EGRP II) कार्यक्रम अन्तर्गत सल्यान जिल्ला संयोजकको रूपमा रहेर शिक्षा योजना निर्माणका लागि प्राविधिक विज्ञको रूपमा हामीलाइ सहयोग गर्ने पुरुषोत्तम गिरीको सहयोग सदा स्मरणीय छ । यसैगरी प्रारम्भिक कक्षा पढाइ कार्यक्रम (EGRP II) र दाङ जिल्ला संयोजक हल्लु प्रसाद चौधरीलाइ विशेष धन्यवाद ।

शिक्षा योजना निर्माणका क्रममा सल्लाह, सुझाव र आवश्यक तथ्याङ्क प्रदान गरेर सहयोग पुर्याउने विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक सङ्घका पदाधिकारी, राजनीतिक दल, वुद्धिजीवि, सबै विद्यालयका प्रधानाध्यापक, शिक्षक विद्यार्थी, गाउँपालिकाको विभिन्न शाखा, फाँटमा कार्यरत सम्पूर्ण कर्मचारी तथा शिक्षाप्रेमी सबैमा विशेष आभार प्रकट गर्दछु ।

धन्यवाद !

मोहनलाल दाहाल
शिक्षा अधिकृत (आठौं)
शिक्षा युवा तथा खेलकुद शाखा

कार्यकारी सारांश

लुम्विनी प्रदेशको दाङ जिल्ला अवस्थित बबई गाउँपालिकाको शिक्षाको द्रुततर उन्नति र विकासको लागि तयार पारिएको प्रस्तुत पञ्चवर्षीय आवधिक शिक्षा योजनामा मुलुकमा भएको राजनीतिक परिवर्तनपछि नेपालको संविधानमा उल्लेखित अनिवार्य र नि:शुल्क शिक्षाको मर्मलाई यस योजनामा समेटने प्रयास गरिएको छ। योजना निर्माण गर्दा दिगो विकास लक्ष्य, पन्ध्रौं योजना, नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, शिक्षासम्बन्धी सङ्घीय कानुनहरू, लुम्विनी प्रदेशको पहिलो आवधिक योजनाको आधारपत्र, गाउँ शिक्षा ऐन एवं केन्द्रीय स्तरमा भएका आयोगका प्रतिवेदन समेतलाई आधार लिइएको छ। यस योजनामा प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा, आधारभूत र माध्यमिक शिक्षा, निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइ, गुणस्तरीय शिक्षा, पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्री, विद्यालय व्यवस्थापन, शिक्षक व्यवस्थापन र पेसागत विकास, शिक्षासँग सम्बन्धित सवालहरू, शिक्षा क्षेत्रमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि, उच्च शिक्षा, प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम, संस्थागत क्षमता विकास, लगानी र स्रोत व्यवस्थापन, शिक्षामा कमजोर वर्गको पहुँच, समावेशी शिक्षा र अनुगमन तथा मूल्याङ्कनसम्बन्धी अलगअलग सवालमा पाँच वर्षको उद्देश्य, रणनीति र कार्यक्रमहरू विस्तृत रूपमा तयार गरिएको छ।

सबैका लागि शिक्षा (२००१-२०१५) का लक्ष्य र उद्देश्य पूरा गर्नका लागि आर्थिक वर्ष २०६६/०६७ देखि सुरु भएको विद्यालय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम (२०६६-०७२) विद्यालय शिक्षाको समग्र दस्तावेजको रूपमा अगाडि ल्याइएको थियो। सो कार्यक्रमको समाप्ति र प्रभावकारीतासँगै आर्थिक वर्ष २०७३/०७४ देखि विद्यालय क्षेत्र विकास योजना (२०७३/०७४-०७९/०८०) को निर्माण भई कार्यान्वयनको अन्तिम चरणमा छ।यसपश्चात् शिक्षा क्षेत्र योजना (ESP) कार्यान्वयनका लागि यसको मस्यौदा समेत तयार भइसकेको छ। शिक्षा क्षेत्रमा भएको विकन्द्रीकरणको प्रयासको फलस्वरुप एकातिर विद्यालयहरूले आफ्नो विद्यालयको सुधार र रुपान्तरणको लागि पाँच वर्षे विद्यालय सुधार योजना निर्माण गर्नेदेखि लिएर गाउँ वा नगरपालिकाले गाउ वा नगर शिक्षा योजना र जिल्लाले जिल्ला शिक्षा योजना निर्माण र कार्यान्वयन गर्नुपर्ने अभ्यास गरियो भने अर्कोतिर नेपाल सरकारले विद्यालय शिक्षाका सबै कार्यक्रमहरू विद्यालय क्षेत्र विकास योजनामार्फत सर्सत अनुदानका रूपमा स्थानीय तहमा हन्तान्तरण हुँदै आएका छन्। शिक्षक र कर्मचारीको तलब भत्तादेखि नि:शुल्क पाठ्यपुस्तक, छात्रवृत्ति वितरण, दिवा खाजा वितरण लगायत थुप्रै शीर्षकमा अनुदान नियमित रूपमा विद्यालयहरूलाई प्रदान गरिदै आइएको छ। प्रदेश र स्थानीय तहले समेत शिक्षातर्फ वित्तीय समानीकरण अनुदान पनि विनियोजन गरी विभिन्न शैक्षिक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिरहेको अवस्था छ। बबई गाउँपालिकामा समेत वित्तीय समानीकरण अनुदान, आधारभूत शिक्षा परीक्षा सञ्चालन र बालबालिकाको शिक्षामा समतामूलक पहुँच र शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि गर्नका लागि सहयोग गर्ने खालका थुप्रै कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुँदै आएको छ।

गाउँपालिका क्षेत्रभित्र सञ्चालित सबै सामुदायिक विद्यालयहरूले आफ्नो विद्यालयको सुधार र रुपान्तरणको लागि विगतदेखि नै पाँच वर्षे विद्यालय सुधार योजना निर्माण तथा अद्यावधिक गर्ने कार्य निरन्तर गरिरहेका छन्। साविककका तीन वटा गाउँ विकास समिति र एक वटा सामुदायिक सिकाइ केन्द्र एवं सामुदायिक विद्यालयहरूको नेतृत्त्वमा गाउँपालिकाको साक्षरता दरमा समेत उल्लेख्य वृद्धि गरी साक्षर जिल्ला घोषणामा योगदान पुर्‍याएको अवस्था छ। विद्यालय शिक्षामा समतामूलक पहुँच, टिकाउ दरमा वृद्धि, भौतिक पूर्वाधारमा सुधारोन्मुख, विद्यालयमा सूचना प्रविधिको विस्तार, समावेशी र समतामूलक शिक्षा, बालमैत्री विद्यालय र विद्यालय शान्ति क्षेत्र जस्ता पक्षमा उल्लेख्य प्रगति भएको पाइन्छ।

सबै बालबालिकाहरूका लागि सर्वाङ्गीण विवकासमा केन्द्रित गुणस्तरीय प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अवसर सुनिश्चित गर्नु र अनिवार्य तथा नि:शुल्क आधारभूत शिक्षा र नि:शुल्क माध्यमिक शिक्षामा समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गरी शिक्षालाई गुणस्तरीय, जीवनोपयोगी र प्रविधिमैत्री बनाउनु योजनाको मुख्य उद्देश्य हो। यस योजनाले योजना अवधिभर गाउँपालिकालाई पूर्ण साक्षर

गाउँपालिका तुल्याइ अनौपचारिक वैकल्पिक र खुला शिक्षाका माध्यमबाट जीवनपर्यन्त निरन्तर शिक्षाको अवसरहरूको सुनिश्चित गर्ने र प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायीक सिप विकासमा सबैको समावेशी र समतामूलक पहुँच विस्तार र गुणस्तर सुनिश्चित गर्ने समेत उद्देश्य लिएको छ । विद्यालयलाई भय, विभेद र दुर्व्यवहारमुक्त तथा विविधताअनुकूल बनाइ बालबालिकालाई बालमैत्री वातावरणमा सिकाइ क्रियाकलापमा सहभागी हुनसक्ने गरी भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण सुधार गर्ने र आपतकालीन तथा सङ्कटपूर्ण परिस्थितिमा पनि बालबालिकाको शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकारलाई सुनिश्चित गर्ने कार्य समेत यस योजनाको उद्देश्यमा समेटिएका छन् ।

बदलिंदो परिवर्तन तथा परिस्थितिलाई मध्यनजर गर्दै शिक्षमा समयानुकूल परिवर्तन गर्न जरूरी छ भन्ने महसुस गरेर विद्यालय तहको संरचनामा भएको परिवर्तन एवं आन्तरिक सुशासन, सुधार एवं दक्षतामा अभिवृद्धि गरी गुणात्मक परिवर्तनका कार्यक्रमहरू योजनामा समावेश गरिएका छन् । प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रमलाई विद्यालय शिक्षाको अभिन्न अङ्गका रूपमा विकास गरी यसलाई सबै बालबालिकाका लागि अनिवार्य गर्ने र नक्साङ्कनका आधारमा नगरपालिका क्षेत्रभित्र विद्यालयको स्थापना, समायोजन तथा पुनर्वितरण गरी सबै बालबालिकाको पहुँच र सहभागिताको सुनिश्चितता गर्ने रणनीति योजनाले अगाडि सारेको छ । योजनाले अपनत्त्वको सिर्जना, नेतृत्वको सवलीकरण, शिक्षण सिकाइ प्रक्रियामा सुधार, पेसागत नैतिकताको प्रवर्धन र लगानी अभिवृद्धिद्वारा सार्वजनिक विद्यालयको शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि गर्ने , गाउँपालिका क्षेत्रभित्र बसोबास गर्ने गरिब, सुविधाविहीन, कठिन परिस्थितिमा रहेका र अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूलाई विद्यालयमा भर्ना गरी निरन्तरता दिन र सिकाइमा सहभागी भई उपलब्धी सुधारमा सहयोग गर्न आवश्यक पर्ने सहयोग प्रणाली लागू गर्ने र साक्षरता, निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइको अवसरलाई पेसा एवं व्यवसाय, सामाजिक जीवन र सहभागीतासँग आवद्ध गर्नुका साथै सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूको कार्यक्षमतामा सवलीकरण गर्ने कार्यलाई प्राथमिकता दिएको छ । विद्यालय शिक्षामा सुशासन प्रवर्धन गर्नका लागि विद्यालयको नेतृत्व प्रणालीमा सुधार गरी सूचना प्रविधिमा आधारित व्यवस्थापन र नतिजामा आधारित उत्तरदायित्व प्रणालीको विकास गर्ने पाटो पनि योजनाको मुख्य रणनीतिका विषय बनेका छन् । त्यसैगरी योजनामा आपतकालीन तथा सङ्कटपूर्ण परिस्थितिमा पनि विद्यालयको शैक्षिक गतिविधिलाई निरन्तरता दिनका लागि आवश्यक पर्ने संरचनागत एवं मानवीय श्रोत व्यवस्थापन गर्ने र शिक्षासम्बन्धी आवश्यक पर्ने नीति तथा कानुनको तर्जुमा गरी प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने कार्यसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरू पनि समावेश गरिएका छन् ।

योजना बिनाको कार्य गणतव्य बिहीन यात्रा जस्तो हुनेमा सचेत हुदै पञ्चवर्षीय शिक्षा योजना निर्माण गरिएको हो । बबई गाउँपालिकाको आवधिक पञ्चवर्षीय योजना निर्माणको तयारी गरेसँगै कोभिड-१९ को दोस्रो चरणको प्रकोप सुरु हुनाले यो कार्यले गति लिन केही समय लागेको थियो । सीमित स्रोत र साधनको प्रयोग गरेर तथा दूरीमा रही सञ्चार गर्ने विभिन्न वैकल्पिक माध्यमसमेत प्रयोग गरी योजना निर्माण प्रक्रियालाई अगाडि बढाउनका लागि शिक्षा शाखा प्रमुख मोहनलाल दाहालको संयोजकत्वमा शिक्षा योजना निर्माण कार्यदल गठन गरी जिम्मेवारी विभाजन गरिएको थियो । योजनाको तयारी तथा विकास कार्यको समग्र संयोजन गाउँपालिकाको शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाबाट भएको थियो । योजना निर्माणका लागि सरोकारवालाहरूसँग व्यापक छलफल र अन्तरक्रिया गरिएको थियो । योजनालाई प्रधानाध्यापक बैठक, सामाजिका विकास समिति, गाउँ शिक्षा समिति, गाउँ कार्यपालिकाको बैठकमा समेत छलफल तथा स्वीकृतिको लागि प्रक्रिया पूरा गरी अन्तमा नगरसभाबाट स्वीकृत गरिएको थियो ।

यस योजनाको अन्तसम्ममा सबै बालबालिकाहरूलाई गुणस्तरीय प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अवसर सुनिश्चित हुने र अनिवार्य तथा नि:शुल्क आधारभूत शिक्षा र नि:शुल्क माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित भई सान्दर्भिक र गुणस्तरमा सुधार हुने अपेक्षा गरेको छ । गाउँपालिका क्षेत्रभित्र बसोबास गर्ने सबै नागरिकहरूको साक्षरता, निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइको अवसर प्राप्त भएको हुने योजनाले परिकल्पना गरेको छ । अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूले विशेष शिक्षा र समावेशी शिक्षाका माध्यमबाट उपयुक्त शैक्षिक अवसरहरू प्राप्त हुने र विद्यालयको निरीक्षण, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रभावकारी र नतिजामूलक हुने

समेत यस योजनाको अपेक्षा गरेको छ। यस योजनाको कार्यान्वयनका लागि पाँच वर्षसम्मजम्मा १ अर्व, ४१ करोड, २६ लाख ४० हजार खर्च हुने अनुमान गरिएको छ। त्यसका लागि सङ्घीय सरकारको ९८ करोड ४० लाख ४५ हजार, प्रदेश सरकारको १५ करोड, ४७ लाख ५५ हजार, स्थानीय सरकारको २६ करोड २८ लाख १५ हजार र सङ्घसंस्थाहरूको १ करोड १० लाख २५ हजार दायित्व निर्धारण गरिएको छ।

विषयसूची

विषयसूची 8

परिच्छेद १ 10

परिचय 10

१.१पृष्ठभूमि 10

परिच्छेद २ 17

शिक्षा क्षेत्र योजना 17

२.१ सन्दर्भ र औचित्य 17
२.२ दीर्घकालीन राष्ट्रिय सोच 18
२.३ स्थानीय तहको दीर्घकालीन सोच तथा गन्तव्य 18
२.४ लक्ष्य (GOAL) 18
२.५ उद्देश्यहरू 18
२.६ रणनीतिहरू 19
२.७ प्रमुख उपलब्धि सूचकहरू (KEY PERFORMANCE INDICATORS-KPI) 26

परिच्छेद ३ 34

शिक्षाका उपक्षेत्रहरू 34

३.१ प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा 34
बाल विकास केन्द्रमा छुट्टै सुरक्षित तथा अपाङ्गमैत्री शौचालयको व्यवस्था गर्ने 37
३.२ आधारभूत शिक्षा 41
३.३ माध्यमिक शिक्षा 49
३.४ उच्च शिक्षा र माध्यमिक शिक्षाको उच्च शिक्षासँग सम्बन्ध 55
३.५ प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिप विकास तालिम 60
३.६ पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्री 64
३.७ शिक्षक व्यवस्थापन र विकास 68
३.८ विद्यालय व्यवस्थापन 76
३.९ निरन्तर शिक्षा, खुला सिकाइ, अनौपचारिक शिक्षा, जीवनपर्यन्त सिकाइ र शिक्षा 81
३.१० गुणस्तरीय सार्वजनिक शिक्षा 86
३.११आर्थिक तथा सामाजिक रूपमा पछाडि परेका वर्गको पहुँच/समावेशी शिक्षा 92
३.१२ शिक्षामा सूचना प्रविधि 98
३.१३ आपतकालीन तथा सङ्कटपूर्ण अवस्थामा शिक्षा 102

परिच्छेद ४ 106

संस्थागत संरचना र क्षमता विकास 106

४.१परिचय 106
४.२ वर्तमान अवस्था 106
४.३ लक्ष्य 107
४.४ उद्देश्य 107
४.५ रणनीतिहरू 107
४.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य 108

परिच्छेद ५ 110

लग□नी र स्रोत व्यवस्थ□पन 110

५.१परिचय 110

५.२ वर्तम□न अवस्थ□ 110

५.३ लक्ष्य 111

५.४ उद्देश्य 111

५.५ रणनीतिहरू 111

५.६ उपलब्धि, नतिज□, प्रमुख क्रिय□कल□प र लक्ष्य 112

परिच्छेद ६ 114

क□र्य□न्वयन, अनुगमन तथ□ मूल्य□ङ्कन, समन्वय र सहजीकरण 114

६.१परिचय 114

६.२ वर्तम□न अवस्थ□ 114

६.३ लक्ष्य 115

६.४ उद्देश्य 115

६.५ रणनीतिहरू 115

६.६ उपलब्धि, नतिज□, प्रमुख क्रिय□कल□प र लक्ष्य 116

परिच्छेद ७ 119

मुख्य मुख्य क्रिय□कल□प र उपलब्धी सूचक 119

७.२ क□र्यक्रम तथ□ नतिज□ ख□क□ (PROGRAM AND RESULTS FRAMEWORK-PRF 142

सन्दर्भ स□मग्रीहरू 150

अनुसूचीहरू 150

अनूसूची १: शिक्ष□ योजन□ निर्म□ण समितिको विवरण 150

अनुसूची २: ग□उँप□लिक□ अन्तर्गतक□ ब□लविक□स केन्द्र र सहजकर्त□को विवरण 151

अनुसूची ४: ग□उँप□लिक□ अन्तर्गतक□ विद्य□लयहरूको विवरण 152

अनुसुची ५: ग□उँ शिक्ष□ समितिक□ पद□धिक□रीहरूको विवरण 153

परिच्छेद १
परिचय

१.१पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानको धारा ३१ मा शिक्षा सम्बन्धी हक उल्लेख छ । उक्त धाराले पहुँचको हक हुने र राज्यबाट आधारभूत तहसम्मको शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क तथा माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा निःशुल्क पाउने हकको व्यवस्था गरेको छ । त्यसैगरी अपाङ्गता भएका र आर्थिक रूपले विपन्न नागरिकलाई कानुन बमोजिम निःशुल्क उच्च शिक्षा पाउने, नेपालमा बसोबास गर्ने प्रत्येक नेपाली समुदायलाई कानुन बमोजिम आफ्नो मातृभाषामा शिक्षा पाउने हक संविधानले प्रदान गरेको छ । त्यसका लागि विद्यालय तथा शैक्षिक संस्था स्थापना र सञ्चालन गर्न पाउने हक हुने जस्ता शिक्षा सम्बन्धी मौलिक हकको प्रत्याभूतसमेत गरेको छ ।

दिगो विकास को लक्ष्य नं ४ मा समावेशी तथा समतामुलक गुणस्तरीय शिक्षा सबैलाई उपलब्ध गर्ने र आजीवन सिकाइलाई प्रर्वद्धन गर्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ । नेपालको अनिवार्य आधारभूत शिक्षा ऐन, २०७५ अनुसार वि.सं. २०८५ सम्म सबै नागरिकलाई आधारभूत तह सम्मको शिक्षामा पहुँच पुर्याउने व्यवस्था उल्लेख गरिएको छ । यसै गरि स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ११ (२) को उप दफा (ज) अनुसार स्थानीय तहलाई माध्यामिक र आधारभूत विद्यालय सम्बन्धि२३ वटा अधिकारहरू प्रदान गरिएको छ । जसको बुँदा नं १ मा प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा, आधारभूत शिक्षा, अभिभावक शिक्षा, अनौपचारिक शिक्षा,खुला तथा वैकल्पिक र निरन्तर सिकाइ, सामुदायिक सिकाइ र विशेष शिक्षासम्बन्धी नीति, कानुन,मापदण्ड, योजना तर्जुमा,कार्यान्वयन, अनुगमन,मूल्याङ्कन र नियमन गर्ने भन्ने कुरा उल्लेख छ ।

शिक्षा ऐन, २०२८ र शिक्षा नियमावली, २०५९मा शिक्षा सम्बन्धी विविध व्यवस्था गरिएको छ ।सङ्घीय सरकारले राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ जारी गरेको छ । यी सबै नीति, योजना, व्यवस्था र घोषणाहरूको मर्मअनुसार स्थानीय तहको शिक्षालाई सु—व्यवस्थित बनाउन, गुणस्तरीय र समावेशी, समतामुलक शिक्षा सबै नागरिकलाई प्रदान गरि सुखि नेपाली सम्वृद्ध नेपालको नारालाई साकार पार्न गाउँपालिकाले शिक्षा योजना २०७८ तयार गरेको छ । यसका साथै गाउँपालिका अन्तर्गत शिक्षा सम्बन्धी समस्याहरूको पहिचान गरेर विभिन्न चरणमा कार्यशाला, गोष्ठिहरू सञ्चालन गरी शिक्षा सम्बन्धि सरोकार राख्ने सबै स्थानीय सरोकारवालाहरूको प्रत्यक्ष सहभागितामा यो योजना तयार गरिएको हो । यस योजनामा व्यवस्था गरिएका सबै कुराहरू कार्यान्वयन गर्न शिक्षा सम्बन्धी सरोकार राख्ने सबै निकायहरूको महत्वपूर्ण भूमिका रहनेछ । यसमा भएका व्यवस्थाहरूलाई आ-आफ्नो क्षेत्रमा लागू गर्नु सबै नागरिकको कर्तव्य रहनेछ । गुणस्तरीय शिक्षाको विकास गरी सिपयुक्त नागरिक तयार गर्न र समृद्ध गाउँपालिकाको रुपमा विकास गर्न यो नीतिले उल्लेख्य भूमिका खेलेको छ ।

१.१.१ अवधारणा

नेपालको संविधानको धारा ३१ मा शिक्षालाईमौलिक हकका रूपमा उल्लेख गरिएको छ । शिक्षामा पहुँच वढाउन र शिक्षालाई नि:शुल्क र अनिवार्य बनाउने सम्बन्धी धारा ३१ को उपधारा १ र २ मा व्यवस्था गरेको छ । त्यसैगरी उपधारा३,४ र ५ मा क्रमश: अपाङ्गता भएका र आर्थिक रूपले विपन्न नागरिकलाई कानुन बमोजिम निःशुल्क उच्च शिक्षा पाउने, नेपालमा बसोबास गर्ने प्रत्येक नेपाली समुदायलाई कानुन बमोजिम आफ्नो मातृभाषामा शिक्षा पाउने र त्यसका लागि विद्यालय तथा शैक्षिक संस्था स्थापना र सञ्चालन गर्न पाउने हक हुने जस्ता शिक्षा सम्बन्धी मौलिक हकको प्रत्याभूत गरेको छ ।

नेपाल सरकारले विद्यालय शिक्षामा सबैको समतामुलक पहुँच सुनिश्चित गर्नका साथै गुणस्तर सुधारका निमित्त विगतमा सात वर्षे विद्यालय क्षेत्र सुधार योजना कार्यान्वयनमा ल्याएको थियो । यस योजनाबाट प्राप्त उपलब्धिलाई संस्थागत गर्न र विद्यालय शिक्षाका विविध सकारात्मक प्रयासहरूलाई निरन्तरता दिन तथा शिक्षाका नवीन कार्यक्रमहरूको प्रस्तावसहित २०७३ साउनदेखि २०८० असार (सन् २०१६ जुलाईदेखि २०२३ जुलाई) सम्मको सात वर्षे विद्यालय क्षेत्र विकास योजना निर्माण गरिएको छ । योजनाको प्रथम पाँच वर्ष २०७३ साउनदेखि २०७८ असार (सन् २०१६ देखि २०२१) सम्मका लागि स्रोतसहितको कार्ययोजना तयार गरिएको छ । वि.सं. २०७९ (सन् २०२२) सम्ममा नेपाललाई विकासशील राष्ट्रका रूपमा स्तरोन्नति गर्ने राष्ट्रिय दूरदृष्टिलाई आत्मसात् गर्दै शिक्षा मन्त्रालयको नेतृत्वमा सहभागितामूलक पद्धतिबाट यस योजनाको तर्जुमा गरिएको हो । दिगो विकासका लक्ष्य हासिल गरी वि.सं. २०८७ (सन् २०३०) सम्ममा नेपाललाई मध्यम आय भएको मुलुकको स्तरमा रूपान्तरणको लक्ष्य हासिल गर्ने महत्वपूर्ण साधनका रूपमा पनि यस योजनालाई हेरिएको छ । साविकका उपलब्धि, सिकिएका पाठहरू तथा सबैका लागि शिक्षाको राष्ट्रिय कार्ययोजना (सन् २००१–२०१५) अन्तर्गत सञ्चालन गरिएका सबैका लागि शिक्षा कार्यक्रम (सन् २००४–२००९) र विद्यालय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम (सन् २००९–२०१६) का एकीकृत कार्यसूचीहरू यस योजनाका प्रमुख मार्गदर्शक हुन् । राष्ट्रिय शिक्षा नीति,२०७६ ले नेपालको संविधानमा निर्दिष्ट गरिएका शिक्षासम्बन्धी मौलिक हक, राज्यको पुनःसंरचना र अधिकारको बाँडफाँट, मुलुकको आर्थिक–सामाजिक रुपान्तरणका एजेण्डा, दिगो विकास लक्ष्यप्रति नेपालको प्रतिबद्धता, पन्ध्रौं योजनाको आधारपत्र, सन् २०२२ भित्र अति कम विकसितबाट विकासशील राष्ट्र बन्ने लक्ष्य तथा सन् २०३० सम्म मध्यम आय भएको राष्ट्रका रूपमा स्तरोन्नति गर्ने राष्ट्रिय सङ्कल्प नै नयाँ शिक्षा नीति तर्जुमाका मूल आधार मानिएको छ । शिक्षा प्राप्त गर्ने प्रत्येक व्यक्तिको आधारभूत मौलिक हकलाई व्यवहारमा कार्यान्वयन गर्न, सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रको मान्यता अनुरुप शिक्षामा सबैको सरल, सहज र समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्न एवं शिक्षालाई सर्वव्यापी, जीवनोपयोगी, प्रतिस्पर्धी एवं गुणस्तरयुक्त बनाउन यो नयाँ शिक्षा नीति आवश्यक पर्दछ ।सङ्घीय ढाँचा अनुरूप सरकारका तीन वटै तहमा शिक्षा प्रशासन प्रभावकारी एवं नतिजामूलक ढङ्गले सञ्चालन गरी जनताको शिक्षा प्राप्तिको अधिकार सुनिश्चित गर्नका लागि समयानुकुल शिक्षा नीतिको जरुरत पर्दछ । शिक्षा क्षेत्रका नीतिहरूलाई एकीकृत र संहिताबद्ध गरी एकीकृत राष्ट्रिय शिक्षा नीतिको खाँचो पूरा गर्ने ध्येयले यो राष्ट्रिय शिक्षा नीति तर्जुमा गर्नु परेको कुरा उल्लेख गरेको छ ।

अनिवार्य तथा नि: शुल्क शिक्षा सम्बन्धी ऐन, २०७५ शिक्षा प्राप्त गर्ने प्रत्यक व्यक्तिको आधारभतू मानव अधिकार एवं संविधानमा प्रदत्त मैलिक हकलाई व्यवहारमा कार्यन्वयन गरी शिक्षालाई लोकतान्त्रिक मूल्य र मान्र्तामा आधारित समाजवाद उन्मखु राष्ट्र निर्माणमा केन्द्रित गर्दै शिक्षामा सबैको सहज एवं समतामूलक पहुँचु र निरन्तरता सुनिश्चित गरी शिक्षालाई सर्वव्यापी जीवनोयोगी, प्रतिस्पर्धा एवं गुणस्तरिय वनाउनका लागि अनिवार्य तथा नि:शुल्क र अनिवार्य शिक्षाको व्यवस्था गरेको र यस सम्वन्धि नियमावली, २०७७ ले परिच्छेद -६ सम्म व्यवस्था गरेको छ ।

दिगो विकासको लक्ष्य २०३० मा शिक्षा सम्वन्धि लक्ष्य ४ मा समावेशी तथा न्यायोचित र गुणात्मक शिक्षा सुनिश्चित गर्दै सबैका लागि जीवनपर्यन्त सिकाइका अवसरहरू प्रवद्र्धन गर्ने दिगो विकास लक्ष्य ४ अन्तर्गतः

(क) सन् २०३० सम्ममा सबै छात्रछात्राहरूलाई सान्दर्भिक साथै सिकाइका सकारात्मक परिणामहरू प्राप्त हुन सकुन् भन्ने उद्देश्यले नि:शुल्क, न्यायोचित तथा गुणात्मक प्राथमिक र माध्यमिक शिक्षाको सुनिश्चितता गर्ने,

(ख) सबै छात्र छात्राहरूलाई प्राथमिक शिक्षाको लागि तयार गर्न गुणस्तरीय प्रारम्भिक बालविकास, हेरचाह र पूर्वप्राथमिक शिक्षामा उनीहरूको पहुँच सुनिश्चित गर्ने,

(ग) क्षमताले धान्न सकिने तथा गुणस्तरीय प्राविधिक, व्यावसायिक र विश्वविद्यालयसम्मकै शिक्षामा सबै महिला र पुरुषहरूको समान पहुँचको सुनिश्चितता गर्ने,

(घ) रोजगारी, मर्यादित जागिर र उद्यमशीलताको निम्ति प्राविधिक एवम् व्यावसायिक दक्षता लगायतका सान्दर्भिक सिप र दक्षता भएका युवा र वयस्कहरूको सङ्ख्या वृद्धि गर्ने र

(ङ) शिक्षामा लैङ्गिक असमानताहरूको अन्त्य गर्ने र कमजोर अवस्थामा रहेका मानिसहरूको लागि शिक्षा र व्यावसायिक तालिमका सबै तहहरूमा समान पहुँचको सुनिश्चितता गर्ने जस्ता परिमाणात्मक लक्ष राखेको छ ।यसरी शिक्षको समग्र विकासका लागि विभिन्न क्षेत्रसँग सहकार्य गर्दे स्थानीय तहको जनशक्ती र आवश्यकतालाइ समेटी कार्यन्वयन गर्दा अझ प्रभावकारी हुने देखिन्छ ।

१.१.२ सन्दर्भ

शैक्षिक क्षेत्रको विकेन्द्रिकरण सँगसँगै नेपालको संविधान २०७२,स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले स्थानीय सरकार सञ्चालनका लागि अधिकार प्रत्यायोजन गरेको छ । सोही अनुसार अधारभुत शिक्षा र माद्यामिक तहको शिक्षा स्थानीय सरकारको अधिकार क्षेत्रभित्र परेकोले शैक्षिक योजना वनाइ सोको कार्यान्वयन गर्नका लागि महत्वपुर्ण रहेको छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन एन भित्र पर्ने शीक्षा सम्वन्धि २३ वटा अधिकार व्यवस्था गरेको छ नितिगत व्यवस्थामा सुधार भएको,निशुल्क र अनिवार्य शिषा लागु ,शिक्षामा लगानि वृर्दि,विद्यालयको संस्थागत संरचनामा सुधार भएको देखिन्छ।

विश्वव्यापी मानव विकास सूचकांक प्रतिवेदन २०२०का अनुसार नेपाल १ सय ४२ औं स्थानमा उक्लिएको छ ।नेपालभन्दा पछि ४७ वटा देश छन् । संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय विकास कार्यक्रम यूएनडीपीले नेपालको मानव विकास सूचकांकको अवस्था मध्यम रहेको बताएको छ ।दक्षिण एसिया नेपाल छैठौं स्थानमा छन् । पहिलो स्थानमा श्रीलङ्का छ भने दोस्रोमा माल्दिभ्स, तेस्रोमा भुटान, चौथोमा भारत र पाँचौंमा बङ्गलादेश छन् । पाकिस्तान र अफगापनस्तान नेपालभन्दा पछि छन् । दक्षिण एसियमा पहिलो स्थानमा रहेको श्रीलङ्का ७२औं स्थानमा छ ।

नेपाल आफैंमा विविधतायुक्त देश हो। नेपालमा सयभन्दा बढी जातजाति र भाषाभाषी, विविध धर्मावलम्बी र संस्कृति छन्। नेपालमा भौगोलिक विविधतामा आधारित सांस्कृतिक र सामाजिक विविधता पनि विद्यमान रहेको छ। यो विविधतामा अनेकौं सौन्दर्यता पनि लुकेकोछ। विधितामा एकता नेपाली समाजको विशेषता हो। विविधताको सौन्दर्यतालाई राष्ट्रिय भावनामा बदल्न सके मात्र विविधताले सकारात्मक परिणाम दिन सक्छ। सकारात्मक परिणाम दिन सक्ने गरी गरिएको व्यवस्थापन अहिलेको सामयिक आवश्यकता हो। विविधता नेपाल राज्यको मौलिक पहिचान हो। यसैले विविधताको व्यवस्थापन नेपालको सन्दर्भमा समेत सामयिक बन्ने गरेको छ।

बबई गाउँपालिकाको परिचय

बबई गाउँपालिका ५ नं. प्रदेश अन्तर्गत दाङ जिल्लाका साविकका पञ्चकुले र पुरन्धारा गा.वि.स. मिलेरबनेको हो। यस गाउँपालिका जिल्ला सदरमुकाम घोराही देखि ४६ किलोमीटर पश्चिममा पर्दछ । २५७.४८ वर्गकि.मी. क्षेत्रफल रहेको यस गाउँपालिकाको पूर्वमा शान्तिनगर गाउँपालिका र दंगीशरण गाउँपालिका, पश्चिममाबाँके जिल्ला, उत्तरमा सल्यान जिल्ला र दक्षिणमा दंगीशरण गाउँपालिका र बाँके जिल्ला पर्दछन्।बबई गाउँपालिका दाङ जिल्लामा नयाँ गठन भएका गाउँपालिकाहरुमा विकासका सम्भावना बोकेकोगाउँपालिका हो। सचेत राजनैतिक दल र उत्प्रेरीत गाउँवासी यो गाउँपालिकाकोदरिलो अनि दीगो विकासकोश्रोतका रुपमा रहेका छन्। राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को प्रारम्भिक नतिजा अनुसार यस गाउँपालिकाको जम्मा घर संख्या ७ हजार १ सय ७१, परिवार संख्या ७ हजार ५ सय ३८ रहेको छ । यस्तै जम्मा जनसंख्या ३१ हजार ३ सय १७ रहेको छजसमध्ये महिलाको जनसंख्या १६ हजार ७ सय ९० (५३.६१ प्रतिशत) र पुरुषको जनसंख्या १४ हजार ५ सय २७ (४६.३९ प्रतिशत) रहेकोछ ।

औषत पारिवारिक आम्दानीमा कृषि व्यवसायकोसबैभन्दा ठूलो हिस्सा रहेको छ र स्थानीय बासिन्दाको आम्दानीको अर्को मुख्य श्रोतको रुपमा वैदेशिक रोजगारीपनि एक हो । स्थानीय जनशक्ति मजदुरी तथा अध्ययनका लागि विदेशिने क्रम बढिरहेको छ । यस गाउँपालिकापठनपाठनको लागि आधारभूत देखि उच्च शिक्षासम्म प्रदान गर्ने शैक्षिक संस्थाहरुमा प्रा.वि २२, नि.मा.वि. ६,मा.वि ६ गरी जम्मा ३४ वटा सामुदायिक शिक्षण संस्थाहरु रहेका छन्भने संस्थागत विद्यालयतर्फ प्रा.वि. ३, आ.वि.३ र मा.वि. ३ गरी जम्मा ९ वटा रहेका छन्। विभिन्न समुदाय, जातजातीका मानिसको बसोबास रहेको यस क्षेत्रमाविभिन्न चाडपर्व मनाउने गरिन्छ । दशैँ, तिहार, माघी, होली, महाशिवरात्री, रामनवमी, कृष्णजन्माष्टमी, बकरइद,आईतबारी, बुद्धजयन्ती, क्रिष्मस आदि यहाँका प्रमुख चाडपर्वको रुपमा रहेको पाईन्छ ।

नेपालको संविधानको धारा २९५ को उपधारा (३) बमोजिम गठित गाउँपालिका, नगरपालिका तथा विशेष,संरक्षित वा स्वायत्त क्षेत्रको संख्या तथा सीमाना निर्धारण आयोगले मिति २०७३/०९/२२ मा पेश गरेको प्रतिवेदनर नेपाल सरकारको मिति २०७३/१०/२२ को निर्णय अनुसार माननीय संघीय मामिला तथा स्थानीय विकासमन्त्रीको संयोजकत्वमा गठित समितिले मिति २०७३/११/२० मा पेश गरेको प्रतिवेदनको आधारमा नेपालसरकारले मिति २०७३/११/२२ मा साविकका पञ्चकुलेर पुरन्धारा गा.वि.स. गाभेर जम्मा ७ वडाहरु कायमगरि बबई गाउँपालिका स्थापना गरिएको हो।

विश्व मानचित्रमा यस गाउँपालिकाको अवस्थिति २८°०४'३७" देखि २८°१७'०४" उत्तरी अक्षांश सम्मर ८२°५५'२५" देखि ८२°१०'०२" पूर्वी देशान्तर सम्म फैलिएको छ । यो गाउँपालिका समुद्र सतहबाट ४७०मिटरदेखि १,८९१ मिटरसम्मको उचाइमा अवस्थित रहेको छ ।बबई गाउँपालिकाको विद्यमान भू–उपयोग हेर्दा गाउँपालिकाको ७५.७९ प्रतिशत (१९५.१३ वर्ग कि.मी.)वनजंगलले ढाकेको छ भने १३.५३ प्रतिशत (३४.८४ वर्ग कि.मि.) खेतीयोग्य जमिनको रुपमा रहेको छ । त्यस्तैझाँडी क्षेत्र गाउँपालिकाको ३.६४ प्रतिशत (९.३७ वर्ग कि.मी.) भूभागमा फैलिएको पाइन्छ भने बालुवा ४.३८प्रतिशत (११.२९ वर्ग कि.मी.) भूभागमा रहेको देखिन्छ । यसैगरी चरन क्षेत्रले करिव १.६३ प्रतिशत (४.१९ वर्गकि.मि.) जग्गा ओगटेको छ, ०.९२ प्रतिशत (२.३७ वर्ग कि.मी.) भूभाग नदी, खोला तथा पोखरीले भरिएको छ भनेअन्यले ०.१० प्रतिशत (०.२५ वर्ग कि.मी) जमिन ओगटेको छ । प्राकृतिक सम्पदाको हिसाबले यो गाउँपालिका

कृषिकोलागि उर्वर माटोको धनी गाउँपालिका हो। यस गाउँपालिकामा बलौटे दोमट र चिम्टाइलो माटो पाइन्छ ।त्यसैले गाउँपालिकाको प्रमुख खाद्यान्न तथा अन्न बालीमा धान, गहुँ, मकै, जौ; नगदेबालीमा तोरी, आलु, सुर्ती, उखुर दलहन बालीमा मुसुरो, केराउ, चना, भटमास उत्पादन हुने गरेको देखिन्छ ।

१.१.३ शिक्षा क्षेत्रको समग्र विश्लेषण

देश विकासका निम्ति शिक्षा पूर्वाधारको पनि पूर्वाधार हो । शिक्षालेव्यक्तिको सर्बाङ्गीण विकास गरी असल योग्य, सक्षम, प्रतिस्पर्धी रउत्पादनमूलक जनशक्ति तयार गर्दछ । राष्ट्रको आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिकर पूर्वाधार विकासका लागि त्यस्तो जनशक्तिको योगदान महत्वपूर्ण हुन्छ ।देशमा दिगो शान्ति, सुशासन, विकास र समृद्धिको लागि शिक्षाले महत्वपूर्णभूमिका खेलेको हुन्छ । "समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली" हाम्रो राष्ट्रिय आकाङ्क्षा रअठोट हो । सिपमूलक, वैज्ञानिक, व्यावहारिक एवं गुणस्तरीय शिक्षा समृद्धनेपालको आधारशीला हो । मुलुकको सर्वाङ्गीण विकासको मूल आधार शिक्षा नैभएकाले गुणस्तरीय शिक्षामा सबै नागरिकको समतामूलक र न्यायोचित पहूँचस्थापित गर्नु आजको आवश्यकता हो ।नेपालको संविधानको धारा ३१ मा शिक्षा सम्बन्धी हक उल्लेखित छ । उक्तधाराले प्रत्येक नागरिकलाई आधारभूत शिक्षामा पहूँचको हक हुने, प्रत्येकनागरिकलाई राज्यबाट आधारभूत तहसम्मको शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क तथामाध्यमिक तहसम्मको शिक्षानिःशुल्क पाउने, अपाङ्गता भएका र आर्थिक रूपलेविपन्न नागरिकलाई कानून बमोजिम निःशुल्क उच्च शिक्षा पाउने, नेपालमाबसोबास गर्ने प्रत्येक नेपाली समुदायलाई कानून बमोजिम आफ्नो मातृभाषामाशिक्षा पाउने र त्यसका लागि विद्यालय तथा शैक्षिक संस्था स्थापना रसञ्चालन गर्न पाउने हक हुने जस्ता शिक्षा सम्बन्धी मौलिक हकको प्रत्याभूतगरेको छ । यो संवैधानिक प्रावधानलाई कार्यान्वयन गर्न सुदृढ राष्ट्रिय शिक्षाप्रणालीको विकास जरुरी भएको छ ।मुलुकको समग्र विकासको दृष्टिकोण तथा प्राथमिकता स्पष्ट रुपमा निर्धारणगर्न लक्ष्य, उद्देश्य, नीति, रणनीति, कार्यनीति र कार्यक्रमहरू तर्जुमा गरिन्छ ।राष्ट्रको शैक्षिक विकासको दृष्टिकोण र कार्यदिशा शिक्षा नीतिमार्फतप्रतिविम्बित हुने गर्दछ । कुनै पनि देशको शिक्षा नीतिले आफ्नो राष्ट्रियविकासका प्राथमिकताहरूलाई सम्बोधन गर्ने प्रयास गरेको हुन्छ । यसैपरिप्रेक्ष्यमा नेपाल सरकारले सङ्घीय संरचना अनुरूप शिक्षा क्षेत्रकोमार्गदर्शक नीतिका रुपमा यो राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ तर्जुमा गरेको छ ।

शिक्षालाई वैज्ञानिक, प्राविधिक, व्यावसायिक, सिपमूलक, रोजगारमूलक एवं जनमुखी बनाउँदै सक्षम, प्रतिस्पर्धी, नैतिक एवं राष्ट्रिय हितप्रति समर्पित जनशक्ति तयार गर्ने, शिक्षा क्षेत्रमा राज्यको लगानी अभिवृद्धि गर्दै शिक्षामा भएको निजी क्षेत्रको लगानीलाई नियमन र व्यवस्थापन गरी सेवामूलक बनाउने, उच्च शिक्षालाई सहज, गुणस्तरीय र पहुँच योग्य बनाई क्रमशः निःशुल्क बनाउँदै लैजाने, नागरिकको व्यक्तित्व विकासका लागि सामुदायिक सूचना केन्द्र र पुस्तकालयको स्थापना र प्रवर्धन गर्नेनागरिकका आधारभूत आवश्यकता सम्बन्धी नीति नेपालको संविधानमा उल्लेख छ ।उमेर समूहअनुसार प्रारम्भिक बालशिक्षाका लागि ४ वर्षदेखि ५ वर्षमुनी, कक्षा १-५ का लागि ५-९ वर्ष, कक्षा ६-८ का लागि १०-१२ वर्ष र माध्यमिक तह कक्षा (९-१२) का लागि १३-१६ वर्ष तोकिएको छ ।

विद्यालय शिक्षा क्षेत्रका मुख्य चुनौतीहरू

- सामुदायिक विद्यालयमा अभिभावकहरूको आकर्षण
- शिक्षकहरूलाई पेसागत सहयोग
- निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कनको व्यवहारिक कार्यान्वयन
- विषयगत दक्ष शिक्षकको पर्याप्तता
- नवीनतम प्रविधिको पहुँच र उपयोग
- पर्याप्त र सान्दर्भिक शैक्षिक सामग्री उपलब्ध र प्रयोग
- अपाङ्गता भएका बालबालिकाको विद्यालयमा पहुँच
- सबैको हुने तर कसैको नहुने मान्यताको अन्त्य
- साझा अधिकार कार्यान्वयन
- तथ्याङ्क विश्लेषण
- विद्यार्थी निरन्तरता

- विपद्को समयमा शिक्षाको निरन्तरता।

विद्यालय शिक्षा क्षेत्रका मुख्य अवसरहरू

- आधारभूत तहमा अनिवार्य तथा नि:शुल्क शिक्षा र माध्यमिक तहमा नि:शुल्क शिक्षाको लागि संवैधानिक, कानुनी र नीतिगत व्यवस्था
- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले प्रदान गरेका अधिकार
- स्थानीय तहमा शिक्षा क्षेत्रमा सङ्घसंस्थाहरूको क्रियाशीलता
- गुणस्तरीय शिक्षाप्रति अभिभावकहरूको मोह
- विद्यार्थीहरूको खुद भर्नादरमा वृद्धि
- सकरात्मक लैङ्गिक समता सूचकाङ्क
- शिक्षाको विकासमा विभिन्न साझेदार संस्थाको लगानी र सहभागिता
- शिक्षामा लगानीको लागि स्थानीय तहको प्रतिबद्धता
- तीनै तहको सरकारबाट शिक्षा क्षेत्रमा लगानी र सहकार्य
- मूल्याङ्कन प्रतिवेदन
- कार्यसम्पादनमा आधारित करार
- संघिय सरकारबाट शैक्षिक सुधारका लागी संचालित कार्यक्रमहरू

१.१.४ योजना निर्माण प्रकृया

बबईगाउँपालिकाको ५ बर्षे आवधिक गाउँ शिक्षा योजना निर्माणको लागि गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका सबैपक्ष र तहको सहभागितालाई सुनिश्चित गरिएको छ। गाउँपालिका क्षेत्रभित्र योजनाको सुरुवातमा प्रत्येक विद्यालयका अभिभावक, शिक्षाप्रेमी, समाजसेवी, बुद्धिजीवी लगायतका शिक्षासरोकारसँगको प्रत्यक्ष सहभागितामा छलफल गरिएको छ। शिक्षाको विगतको अनुभव, वर्तमान अवस्थाको पहिचान र भावी कार्यक्रमको आधारमा स्थानीय तहमा शिक्षा योजना निर्माण गर्न र यसलाई कार्यन्वयन तहसम्म पुर्याइ प्रतिफल दिन आफैंमा कठिन र चुनौतिपूर्ण छ। यसको कार्यान्वयनमा थप सफलता हासिल गर्नका लागि सहभागितामुलक तरिकाले योजना निर्माणलाई मूख्य जोड दिइएको छ। हाम्रो शिक्षाको विकास हाम्रै लागि भन्ने सोच राखेर स्थानीयहरूको अधिकतम सहभागितमा तयार पारिएको शिक्षा योजनानिर्माणको चरणमा तपसिल बमोजिमको प्रकृया अवलम्बन गरिएको छ।

- योजना निर्माणको लागिपालिकाबाट बजेट विनियोजन गरिएको,
- बबई. गाउँपालिकाको ५ वर्षे नयाँ शिक्षा योजना निर्माणका लागि शिक्षा शाखा प्रमुखको संयोजकत्वमा शिक्षा योजना निर्माण कार्यदल गठन गरिएको,
- प्रत्येक वडामा पुगी शिक्षाका सरोकारवालासँग सुझाव सङ्कलन गरिएको,
- योजनालाई मूर्तरुप दिन आन्तरिक छलफल तथा कार्ययोजना निर्माण गरिएको,
- योजनाका विषयवस्तुमाथि अध्ययन र छलफल भएको,
- शिक्षाका उपक्षेत्र अनुसारका विषयगत समिति निर्माण गरिएको,
- प्रत्येक वडाका प्रत्येक विद्यालयबाट तथ्याङ्क सङ्कलन गरी विश्लेशण गरिएको,

- विद्यालयका प्रधानाध्यापक, वि.व्य.स. अध्यक्ष, शिक्षक अभिभावक सङ्घका अध्यक्ष, शिक्षाप्रेमी र सरोकारवालासँग छलफल गरिएको,
- नेपालको संविधान, शिक्षा ऐन २०२८ तथा नियमावली२०५९,स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, विद्यालय क्षेत्र विकास योजना, बबईगाउँपालिकाको शिक्षा ऐन २०७४, गाउँपालिकाको गुरु योजना, प्रदेश सरकारको वस्तुस्थिति र अन्य आधारपत्रहरूको समेत अध्ययन गरिएको।
- तथ्याङ्क सङ्कलन,प्रक्षेपण,विश्लेशण र प्रमाणीकरण गरिएको,
- विभिन्न प्रकारका सुझाव,खेस्रा तयारी,टिपोट र पृष्ठपोषण सङ्कलन गरिएको,
- तयार भएको खाकालाई पुन: एकपटक सरोकारवालाहरूसँग प्रस्तुत गरी थप सुझाव र पृष्ठपोषण सङ्कलन गरिएको,
- विज्ञहरूको सुझाव र पृष्ठपोषणका आधारमा योजना निर्माण गरी कार्यपालिकाबाट स्वीकृत गरिएको।

परिच्छेद २
शिक्षा क्षेत्र योजना

२.१ सन्दर्भ र औचित्य

बबईगाउँपालिकाले शिक्षालाई सधैं पहिलो प्राथमिकतामा राखेको छ । नेपाल सरकारले गरेका राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय प्रतिवद्धता, शिक्षा नीति, विभिन्न घोषणाहरू, नेपालको संविधानले प्रदत्त गरेको व्यवस्था, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ मा भएको व्यवस्था अनुरुप कार्य गर्न शिक्षालाई महत्वपूर्ण बिषयका रुपमा आत्मसाथ गर्दै आएको छ। साथै यस क्षेत्रको शैक्षिक विकासका लागि गाउँपालिकाले विभिन्न प्रयासहरूसमेत गरेको छ।

विद्यालयमा नयाँ नेतृत्व विकास, शिक्षक कर्मचारी व्यवस्थापनका लागि अनुदान, छरिएर रहेका बस्तिहरू र समुदायमा बालविकास केन्दहरू स्थापना गरी शिक्षामा पहुँच वृद्धि गरिएको छ । कम्तिमा एक सामुदायिक विद्यालयमा एक बाल विकास कक्षा तथा समग्र शैक्षिक क्षेत्रमा समावेशी, बालमैत्री र अपाङ्गतामैत्री प्रणालीको अवलम्बन गरिएको छ । साथै निरन्तर तथा अनौपचारिक शिक्षाको माध्यम बाट साक्षरता र साक्षरोत्तर शिक्षाका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरी साविकका गाविसहरूलाई साक्षर गाविसको रुपमा घोषणा समेत गरी सकिएको छ । विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकासका लागि भवन, कक्षाकोठा निर्माण, खानेपानी, शौचालय निर्माणका लागि हरेक बर्ष विशेष महत्वका साथ सम्बन्धित क्षेत्रमा बजेट विनियोजन हुदै आएको छ।

बालबालिकाको शिक्षा प्राप्त गर्ने हकको सुनिश्चितताका लागि आधारभूत तह सम्मका विद्यालयहरूमा निःशुल्क र अनिवार्य शिक्षा घोषणा गरिएको छ। शिक्षकहरूको पेसागत क्षमता अभिवृद्धिका कामहरूलाई निरन्तरता दिदै आइराखेको छ। उच्च शिक्षा अध्ययनका लागि गरिब तथा जेहेन्दार छात्र छात्राहरूका लागि विशेष छात्रवृत्ति कार्यक्रमको व्यवस्था गर्दै आएको छ। यस गाउँपालिकाको शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि गर्न विभिन्न सरकारी गैरसरकारी सङ्घ संस्थाहरूसँग समन्वय र सहकार्य हुर्दै आइरहेको छ।

मुलुकको समृद्धि र समुन्नतिका लागिआवश्यक पर्ने सबै प्रकारको दक्ष जनशक्ति उत्पादन गर्ने संस्थाहरूको सञ्चालन र व्यवस्थापनमा शैक्षिक सुशासन कायम भएको हुनेछ। साधारण शिक्षा, प्राविधिक शिक्षा र सिपमूलक तालिमलाई एकीकृत र समन्वयात्मक ढङ्गले अघि बढाउदै यस पालिका शिक्षाको लागिसबैको आकर्षणको केन्द्र बनाउने तर्फ यो योजना केन्द्रित रहनेछ।

यही सन्दर्भलाई दृष्टीगत गरी यस शिक्षा क्षेत्र योजनाको माध्यमबाट अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षा, निःशुल्क माध्यमिक शिक्षा र सर्वसुलभ साक्षरता, निरन्तर शिक्षा तथा जीवन पर्यन्त सिकाइमा पालिकाले वि. सं. अवको ५ वर्ष सम्ममा प्राप्त गर्नेउपलब्धिहरूलाई समेटेने गरी यस परिच्छेदमा योजनाको दूरदृष्टि, उद्देश्यहरू, र रणनीतिहरू तथा प्रमुख उपलब्धि सूचक प्रस्तुत गरीएको छ।

बबई गाउँपालिकाको शैक्षिक प्रणालीलाई सहज र व्यवस्थित रुपमा सञ्चालन गर्नकोलागि विगत देखि नै विभिन्न प्रयासहरू भैरहेका छन् । नेपालको सबै क्षेत्रमा शैक्षिक अवसरमा समान पहुँच पुर्याउनु राज्यको दायित्व हो । हाल बबई गाउँपालिकामा साविक बबई,ढाकाडाम र भल्चौर गा.वि.स. हाल बबई गाउँपालिकाका ७ वटै वडा को गाउँ शिक्षा शाखाको सेवाक्षेत्र भित्र समेटिएका छन्। जिल्लाको सुदुर पश्चिमी भागमा अवस्थि रहेकोले यो निकाय जिल्लाका अरु स्थानीय निकाय को तुलनामा दूर्गम क्षेत्र मानिन्छ। यस पालिकामा६ मा.वि., ६ आधारभूत तह (१-८) र २२ प्रा.वि र ७ संस्थागत विद्यालय(४ मावि, २ आधारभूत तह (१-८) र १ प्रा.वि.). गरी जम्मा ४१वटा शिक्षण संस्था र २ सामुदायिक सिकाइ केन्द्र आवद्ध छन्। स्थानीय तह बबई गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको मातहतमा शिक्षा शाखाको रुपमा स्थापना भई सेवा प्रवाह गर्दै आएको छ।

बबई गाउँ पालिकाको शैक्षिक सुधार एवं विकासका लागि जनमुखी,जवाफदेही,पारदर्शीतथा जनसहभागितामूलक,शैक्षिक प्रशासनको विकास गर्न र शिक्षाको प्रतिफल सरोकारवालालाई उपलव्ध गराई कानुनको शासन भ्रष्टाचार मुक्त र चुस्त प्रशासन,विकेन्द्रिकरण,आर्थिक अनुशासनतथा स्रोतको कुशल वयवस्थापन जस्ता अशल शासनका आधारभूत मान्यतालाई आत्मासात गरी सर्वसाधारणमा गुणस्तरीय शैक्षिक सेवा छिटोछरितो र कम खर्चिलो ढङ्गबाट प्रदान गर्ने अवस्था सिर्जना गर्न गाउँ शिक्षा समितिको व्यवस्था गरिएको छ। शिक्षा समिति एउटा शैक्षिक एकाइको रुपमा रहेको शिक्षा क्षेत्रको सुदृढ र विकास गर्न गाउँ शिक्षा समितिले शिक्षा शाखालाई प्रभावकारी,उत्तरदायी र प्राविधिक सेवा प्रदान गर्ने शैक्षिक खम्बाको रुपमा कार्य गर्ने सवल,सक्षम संस्थाको रुपमा प्रस्तुत हुने सम्मानजनक आधारहरूतयार गरिरहेको अवस्था छ।

२.२ दीर्घकालीन राष्ट्रिय सोच

आर्थिक तथा सामाजिक रूपान्तरणको माध्यमबाट न्यायपूर्ण समाजको विकाससहित नेपाललाई समृद्ध र नेपालीलाई सुखी बनाउन योगदान गर्ने।

२.३ स्थानीय तहको दीर्घकालीन सोच तथा गन्तव्य

युग सुहाउदो शिक्षा प्रणाली अवलम्बन गरी जीवनोपयोगी एवं रोजगारमूलक शिक्षामार्फत समृद्ध बबईरसुखीबबईवासी बनाउन योगदान गर्ने।

२.४ लक्ष्य (Goal)

२०८३ सम्मसबै बालबालिकाको शिक्षामा पँहुच सुनिश्चित गरी,सबैका लागि सुरक्षित, गुणस्तरीय, प्रतिस्पर्धी, प्रविधीमैत्री, बालमैत्री तथा अपाङ्गतामैत्री वातावरणमारोजगारमूलक र उत्पादनमुखी शिक्षाको अवसर प्रदान गरी दक्ष जनशक्ति उत्पादनमा जोड दिने।

२.५ उद्देश्यहरू

- सबै बालबालिकाहरूलाई गुणस्तरीय प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अवसर शुनिस्चित गर्नको लागि सेवामा पहुँच र गुणस्तर वृद्धी गर्ने ,
- सबै बालबालिकाहरूका लागि समतामूलक तथा गुणस्तरीय आधारभूत शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्ने,
- माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच तथा सहभागिता गरी सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा सुधार गर्दै विद्यालयहरूको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण बालमैत्री, समावेशी, र सुरक्षित बनाउने,
- उच्च शिक्षामा पहुँच अभिवृद्धि गरी सामाजिक र आर्थिक विकासका लागि विज्ञान र प्रविधिप्रति अभिप्रेरित, प्रतिस्पर्धी र उद्यमशील मानव संसाधनको विकास गर्ने,
- प्राविधक तथा व्यावसायिक शिक्षा मार्फत सिप विकासमा पहुँच अभिवृद्धि गरी स्थानीय तहमा प्राविधक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा सिप विकासका अवसर सृजना गर्न संयन्त्र विकास गर्ने र प्राविधक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा सिप विकासका अवसरहरूलाई सान्दर्भिक, उपयोगी र गुणस्तरीय बनाउने**,**
- पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनबाट विद्यार्थीहरूमा जीवनोपयोगी ज्ञान,सिप र अभिबृत्तिको विकास गरी सक्षम, सृजनशील र प्रतिस्पर्धी नागरिक तयार बनाउने,
- गुणस्तरीय शिक्षाका लागि योग्य, व्यावसायिक रूपमा दक्ष, पेसाप्रति उत्प्रेरित, समर्पित, प्रतिबद्ध र विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही शिक्षकको व्यवस्था सुनिश्चित गर्ने ,

- विद्यालयको शैक्षिक, भौतिक तथा आर्थिक अवस्थालाई सुदृढ बनाउदै विद्यालयकोविकास, सञ्चालन तथा व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउने र गुणस्तरीय तथा समतामलूक शिक्षामा बालबालिकाको सहजपहुँचको आधार तयार गर्ने,
- सबै निरक्षरहरूलाइ पूर्ण साक्षर बनाई नागरिकको जीवनस्तरमा सुधार गर्ने,
- सार्बजनिक शिक्षाको गुणस्तरमा अभिवृद्धि गर्ने,
- सूचना तथा सञ्चार प्रविधको प्रयोग मार्फत विद्यार्थीको सिकाइ तथा शिक्षा व्यवस्थापनमा सुधार गरी गुणस्तरीय शिक्षाको प्रबर्द्धन गर्ने,
- विपद्को अवस्थामा बालबालिकाको शिक्षालाई निरन्तरता दिई उनीहरूको शारीरिक, मानसिक र बौद्धिक विकासमा सहयोग पुर्याउने।

२.६ रणनीतिहरू

२.६.१ सबै बालबालिकाहरूलाई गुणस्तरीय प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अवसर शुनिस्चित गर्नको लागि सेवामा पहुँच र गुणस्तर वृद्दी गर्ने ।

- सबै बालबालिकाको पहुँचका लागि सङ्घीय सरकारले निर्धारण गरेको मापदण्ड, नर्म्स र ढाँचा अनुसार प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा सञ्चालन गर्ने
- कार्यक्रमको नक्साङ्कन, पुनर्वितरण र आवश्यकता अनुसार नयाँ केन्द्र स्थापना गर्ने
- जटिल भौगोलिक क्षेत्रमा बसोबास गर्ने, लोपोन्मुख तथा सिमान्तकृत समुदायका बालबालिकाका लागि विभिन्न नमूनाहरू विकास गरी पहुँच सुनिश्चित गर्ने
- पाठ्यक्रमको परिमार्जन तथा अनुकूलन गर्ने
- लागत सहभागिता अभिवृद्धि गर्ने
- कार्यक्रमको प्रभावकारिता वृद्धिका लागि परिवार, समुदाय, गैर सरकारी सङ्घ संस्था, निजी क्षेत्र र विद्यालयहरूलाई जिम्मेवार बनाउने

२.६.२ सबै बालबालिकाहरूका लागि समतामूलक तथा गुणस्तरीय आधारभूत शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।

- विद्यालय नक्साङ्कन गर्ने
- विद्यालयहरूको पुनर्वितरण तथा समायोजना गर्ने
- अनिवार्य तथा नि:शुल्क आधारभूत शिक्षाका लागि कानुन तर्जुमा गर्ने
- अनिवार्य तथा नि:शुल्क आधारभूत शिक्षाका लागि आवश्यक स्रोतको व्यवस्था गर्ने
- प्रारम्भिक कक्षा पढाइ सम्बन्धि क्रियाकलापहरूको लागि स्रोत व्यवस्थापन र कार्यान्वयन गर्ने
- विद्यालय बाहिर रहेका विद्यालय उमेरका बालबालिकाहरूको यथार्थ विवरण संकलन गरी पहुँच सुनिश्चित गर्न आवश्यक व्यवस्था मिलाउने
- न्यूनतम सिकाइ उपलब्धी हासिल गराउन आवधिक रूपमा सिकाइको मूल्याङ्कन गर्ने
- शिक्षकलाई प्रधानाध्यापक तथा प्रधानाध्यापकलाई स्थानीय तहप्रति जवाफदेही बनाउने
- विद्यालयहरूमा खानेपानी, शौचालय तथा सरसफाइको उचित प्रबन्धसहित न्यूनतम भौतिक सुविधा सुनिश्चित गर्ने

- विद्यालयमा बालमैत्री, समावेशी र सुरक्षित सिकाइ वातावरण तयार गर्ने
- सबै विद्यालयहरूमा प्राथमिकता प्राप्त न्यूनतम सक्षमता पुरा गराउने
- शिक्षण सिकाइ विधिमा आवश्यक परिमार्जन गर्ने
- कक्षा ३ सम्म कक्षा शिक्षणलाई कार्यान्वयन गर्ने
- आवश्यक शिक्षक तालिम, तयारी तथा प्रोत्साहनका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
- मूल्याङ्कनलाई शिक्षण सिकाइकै अभिन्न अंगको रूपमा प्रयोगमा ल्याउने
- विद्यार्थीलाई आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराई सिकाइमा सुधार ल्याउने
- कक्षाकोठामा आधारित मूल्याङ्कनसँग सम्बन्धित क्षमता विकास गर्ने
- शिक्षामा कामगर्ने सबै जनशक्तिको क्षमता विकास र उत्प्रेरणा व्यवस्थापन गर्ने
- विद्यार्थीको पोषण तथा स्वास्थ्यमा सुधार ल्याउने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
- विद्यालयमा आधारित शैक्षिक तथा मनोसामाजिक परामर्श उपलब्ध गराउने
- स्थानीय उत्पादनमा आधारित पौष्टिक तथा स्वस्थकर दिवाखाजाको प्रबन्धलाई थप व्यवस्थित गर्ने
- विद्यालय शिक्षालाई विविधताअनकुल, समावेशी र समतामूलक बनाउन स्थानीय परिवेशअनुकुल सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन, भाषिक विविधताअनकुलको माध्यमभाषाको उपयोग तथा सामाजिक साँस्कृतिक विविधताकोसम्मान र समावेश हुनेगरी सिकाइ सामग्री, विधि तथा प्रक्रिया प्रयोग गर्ने
- विद्यालय शिक्षालाई प्रकोप,सङ्कट तथा महामारी लगायतका परिस्थितिप्रति उत्थानशील बनाउने योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने
- विद्यालय शिक्षालाई सूचना तथा प्रविधिको प्रयोग गरी सहज र उपयोगी बनाउने कार्यलाई विस्तार गर्ने
- दैनिक जीवनसँग सम्बन्धित व्यवहारकुशल सिपहरूलाई सिकाइ क्रियाकलापमा एकीकृत गर्ने
- अन्तरसम्बन्धित विषयवस्तुलाई एकीकृत गरी सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्न सिकाइ सामग्री, विधि तथा क्रियाकलापमा परिमार्जन र सुधार गर्ने
- शिक्षक दरबन्दी पुनर्वितरण तथा समायोजन गर्ने
- नतिजाप्रति जवाफदेहिता सुनिश्चित हुने गरी विद्यालय तथा शैक्षिक निकायको शासकीय तथा व्यवस्थापकीय पद्धतिमा सुधार गर्ने
- विद्यालयको कार्यसम्पादन र विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धी परीक्षण गरी जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्ने
- शिक्षक विकास र सहायता प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्ने

२.६.३ माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच तथा सहभागिता गरी सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा सुधार गर्दै विद्यालयहरूको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण बालमैत्री, समावेशी, र सुरक्षित बनाउने ।

- विद्यालयहरूको नक्साङ्कन गर्ने
- सबै बालबालिकाको पहुँच सुनिश्चित गर्न विद्यालयहरूको पुनर्वितरण, समायोजन तथा स्थापना गर्ने
- नि:शुल्क माध्यमिक शिक्षामा पहुँच अभिवृद्धि गर्ने
- माध्यमिक तहमा खुद भर्नादर र टिकाउदर बढाउने

- विद्यार्थी प्रोत्साहन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
- बैकल्पिक माध्यमका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
- सबै विद्यालयमा न्यूनतम सिकाइ वातावरण सुनिश्चित गर्ने
- माध्यमिक तहमा दक्ष विषय शिक्षकको व्यवस्था गर्ने
- शिक्षक पेसागत विकास तथा सहयोगको व्यवस्था गर्ने
- शिक्षकहरूका लागि अभिप्रेरणाका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने
- शिक्षण सिकाइ पद्धतिमा सुधार गर्ने
- हरेक विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि विस्तार गर्ने
- विद्यालयहरूलाई प्रकोप,सङ्कट तथा महामारीलगायतका परिस्थितिप्रति उत्थानशील बनाउने
- विज्ञान विषय अध्ययनका लागि विद्यार्थीहरूलाई आकर्षित गर्न पूर्वाधार सहितको व्यवस्था गर्ने
- सक्षम र उत्प्रेरित प्रअको व्यवस्था गर्ने
- आवधिकरूपमा सिकाइको मूल्याङ्कन गरी विद्यार्थीको सिकाइमा जवाफदेही हुने प्रणाली विकास गर्ने

२.६.४ उच्च शिक्षामा पहुँच अभिवृद्धि गरी सामाजिक र आर्थिक विकासका लागि विज्ञान र प्रविधिप्रति अभिप्रेरित, प्रतिस्पर्धी र उद्यमशील मानव संसाधनको विकास गर्ने।

- स्थानीय तह अन्तर्गत विद्यालय शिक्षाको कक्षा १२ वा सो सरहको तह पुरा गरेका विद्यार्थीको विवरण तयार गरी उनीहरूको क्षमता र योग्यता अनुसार उच्च शिक्षाको प्रबन्धका लागि योजना तयार गर्ने
- स्थानीय तह क्षेत्रभित्र आवश्यकता अनुसार उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने संस्थाहरू स्थापना गर्ने
- खुला एवम् दूर शिक्षा लगायतका व्यस्थामार्फत समेत उच्च शिक्षामा पहुँचवृद्धिका लागि पहल गर्ने
- पिछडिएका भौगोलिक क्षेत्र, महिला, आदिबासी/जनजाती, दलित, अपाङ्गताभएका नागरिक एवम् आर्थिक रूपले विपन्न समुदाय र वर्गको पहुँच बढाउन आवश्यक कार्यक्रमहरूको व्यवस्था गर्न
- उच्च शिक्षालाई राष्ट्रिय विकासका प्राथमिकताका क्षेत्रहरू कृषि, उर्जा, पर्यटन, जलस्रोत, स्थानीय प्रविधि, सम्पदा र संस्कृति, खेलकुद, जलवायु परिवर्तन लगायतका क्षेत्रहरूमा केन्द्रित गर्न पहल गर्ने
- विद्यार्थीहरूलाई उच्च शिक्षाका अवसर उपलब्ध गराउनका लागि उच्च शिक्षा सञ्चालन गर्ने संस्थाहरूसँग समन्वय तथा सहकार्य गर्ने
- स्थानीय तहमा सञ्चालित उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको सञ्चालनमा आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराउने
- उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको स्थापना, सञ्चालन, नियमन र व्यवस्थापनका लागि समन्वय, सहकार्य र सहजीकरण गर्ने
- उच्च शिक्षा विकासका लागि सार्बजनिक, सामूदायिक तथा निजी स्तरमा साझेदारी कार्यलाई प्रोत्साहन गर्ने
- स्थानीय तहको मानव संसाधन योजनाका आधारमा आवश्यक मानव स्रोत विकासका लागि कार्यक्रम बनाई कार्यान्वयन गर्ने
- आर्थिकरूपमा पिछडिएका प्रतिभावान तथा सीमान्तकृत, दलित, अपाङ्ग, लोपोन्मुख जाति/जनजाति, महिला विद्यार्थीका लागि उच्च शिक्षामा सहज पहुँचको अवसर सृजना गर्न आवश्यक स्रोतको व्यवस्था गर्ने

२.६.५ प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षामा केन्द्रित सिप विकासमा पहुँच अभिवृद्धि गरी स्थानीय तहमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा सिप विकासका अवसर सृजना गर्ने संयन्त्र विकास गर्ने र प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा सिप विकासका अवसरहरूलाई सान्दर्भिक, उपयोगी र गुणस्तरीय बनाउने ।

- स्थानीय तहमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपको अवसर सृजना गर्ने,
- बहुप्राविधिक शिक्षालय/तालिम केन्द्रहरूको स्थापना, सञ्चालन, तथा नियमन गर्ने,
- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपको गुणस्तर, प्रभावकारिता र पहुँच बढाउनको निम्तिसरोकारवालाहरूसँग समन्वय गर्ने,
- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपको क्षेत्रमा सक्षम जनशक्ति तयार गर्ने,
- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपमा व्यापार तथा उद्योग क्षेत्रको सहभागिता बढाउनप्रोत्साहन गर्ने,
- आय आर्जन गर्ने खालका क्रियाकलापको माध्यमबाटआत्म निर्भर हुनको निम्ति संस्थागत क्षमता बढाउने,
- पिछडिएका भौगोलिक क्षेत्र, महिला, आदिबासी/जनजाती, दलित, अपाङ्गताभएका नागरिक एवम् आर्थिक रूपले विपन्न समुदाय र वर्गको पहुँच बढाउन आवश्यक कार्यक्रमहरूको व्यवस्था गर्ने,
- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपका क्षेत्रहरू कृषि, उर्जा, पर्यटन, जलस्रोत, स्थानीय प्रविधि, सम्पदा र संस्कृति, खेलकूद, जलवायु परिवर्तन लगायतका क्षेत्रहरूमा केन्द्रित गर्न पहल गर्ने,
- विद्यार्थीहरूलाई प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपका अवसर उपलब्ध गराउनका लागि सम्बन्धित संस्थाहरूसँग समन्वय तथा सहकार्य गर्ने,
- स्थानीय तहमा सञ्चालित प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिप प्रदायक संस्थाहरूको सञ्चालनमा आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराउने।

२.६.६ पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनबाट विद्यार्थीहरूमा जीवनोपयोगी ज्ञान,सिप र अभिबृत्तिको विकास गरी सक्षम, सृजनशील र प्रतिस्पर्धी नागरिक तयार बनाउने ।

- राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ र तदनुसारका पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन गरिने,
- विकास गरिएका पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्रीलाई सम्बन्धित शिक्षक तथा सरोकारवालहरूलाई प्रबोधिकरण गरिने,
- पाठ्यक्रम कार्यान्वयनका लागि अत्यावश्यक संरचनागत तथा पेसागत सक्षमता अभिवृद्धि गरिने,
- विपद् , महामारी तथा सङ्कटको अवस्थामा वैकल्पिक विधिबाट शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गरिने,
- शिक्षकका लागि शिक्षक निर्देशिकातथा स्रोत सामग्री तथा विद्यार्थीका लागि सिकाइ सामग्री, स्वाध्यायन तथा सन्दर्भ सामग्रीहरू उपलब्ध हुने व्यवस्था गरिने,
- शिक्षकको पेसागत सक्षमता विकास गरिने,
- सहभागितामूलक, अन्तरक्रियात्मक, खोजमूलक एवम् समस्या समाधान केन्द्रित शिक्षण विधिको प्रयोगलाई संस्थागत गरिने,
- माध्यम भाषाका रूपमा आवश्यकताअनुसार मातृभाषा, स्थानीय भाषा, बहु भाषा प्रयोग गरिने,
- विद्यालमा आधारित सहयोग पद्धति विकास गरिने,
- सहपाठी सिकाइ समूह गठन गरी कमजोर सिकाइ क्षमता भएका बालबालिकालाई सहयोग गर्ने व्यवस्था मिलाइने,
- शिक्षण सिकाइमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग बढाइने,

- स्थानीय तथा मातृ भाषाको पाठ्यक्रम र पाठ्य सामग्रीको विकास तथा प्रयोगलाई व्यवस्थित गरिने,
- विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिलाई शिक्षकको बृत्ति विकाससँग आबद्ध गरी पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने वातावरण सृजना गरिने ।

२.६.७ गुणस्तरीय शिक्षाका लागि योग्य, व्यावसायिक रूपमा दक्ष, पेसाप्रति उत्प्रेरित, समर्पित, प्रतिबद्ध र विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही शिक्षकको व्यवस्था सुनिश्चित गर्ने ।

- शिक्षक विद्यार्थी अनुपातको आधारमा तहगत, क्षेत्रगत र विषयगत रफमा शिक्षक दरबन्दी मिलान/पुनर्वितरण तथा थप गरिने,
- रिक्त शिक्षक दरबन्दीको प्रक्षेपणका आधारमा शैक्षिक सत्रको पहिलो महिनामा शिक्षक नियुक्ति गरिने,
- प्रत्येक ५ वर्षमा शिक्षकको निरन्तर पेसागत विकासका लागि शिक्षण सिप विकाससम्बन्धी सेवाकालीन तालिम अनिवार्य बनाइने,
- स्थानीय तहमा शिक्षक पेसागत सहयोग प्रणालीमार्फत शिक्षकलाई निरन्तर पेसागत सहयोग उपलब्ध गराइने । यसका लागि स्थानीय तहमा विषयगत शिक्षक सञ्जाल, विज्ञ समूह गठन, शिक्षक सिकाइ समूह, स्रोत शिक्षक तथा अनुभवी शिक्षकबाट कोचिङ्ग तथा मेन्टोरिङ्ग पद्धतिको विकास गरी कार्यान्वयनमा ल्याइने,
- शिक्षकको उपस्थिति, नियमितता र कार्यसम्पादनमा सुधार गरिने,
- शिक्षक तथा प्रधानाध्यापकको वृत्ति विकासलाई विद्यार्थीको सिकाइ सुधारसँग सम्बन्धित गरी नतिजाप्रति जवाफदेही हुने पद्धतिको विकास गरिने,
- शिक्षक नियुक्ति, सरुवा तथा तालिम र पेसागत विकासमा सहभागिता गराउँदा विद्यार्थीको सिकाइमा कुनै अवरोध नहुने पद्धति विकास गरिने,

२.६.८ विद्यालयको शैक्षिक, भौतिक तथा आर्थिक अवस्थालाई सुदृढ बनाउँदै विद्यालयकोविकास, सञ्चालन तथा व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउने र गुणस्तरीय तथा समतामूलक शिक्षामा बालबालिकाको सहजपहुँचको आधार तयार गर्ने ।

- विद्यालयको सुधार योजना बनाई कार्यान्वयन गरिने,
- शैक्षिक कार्ययोजनाको निर्माण र कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी बनाइने,
- विद्यालयको विकास तथा व्यवस्थापनका लागि गुरुयोजना बनाई कार्यान्वयन गरिने,
- विद्यालय नक्साङ्कन गरी विद्यालय समायोजन, पनर्वितरण तथा स्थापना गरिने,
- शिक्षक दरबन्दी मिलानतथा प्रधानाध्यापक नियुक्ति,
- विद्यालय सञ्चालन तथा व्यवस्थापनका लागि विनियम तयार गरी कार्यान्वयन गरिने,
- विद्यालयले वार्षिक कार्य सम्पादनको स्वमूल्याङ्कन गरी अभिभावक भेला मार्फत सार्वजनिक गरिने,
- नियमित रूपमा विद्यालयको लेखा तथा सामाजिक परिक्षण गरिने,
- विद्यालयको विपद् व्यवस्थापन योजना बनाई कार्यान्वयन गरिने,
- विद्यालयका सबै गतिविधिहरूमा अभिभावकहरूको पहुँच, सहभागिता, पारदर्शिता, र जवाफदेहिताको सुनिश्चितता गरिने,

- नियमित रूपमा विभिन्न समितिहरू, प्रधानाध्यापक, शिक्षक, कर्मचारीहरूको क्षमता विकास र प्रोत्साहनका कार्यक्रम सञ्चालन गरिने।

२.६.९ सबै निरक्षरहरूलाई पूर्ण साक्षर बनाई नागरिकको जीवनस्तरमा सुधार गर्ने।

- सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूको समायोजन, पुनर्संरचना तथा पुनर्वितरण गरिने,
- सामूदायिक सिकाइ केन्द्र, विद्यालय, स्थानीय गैर सरकारी सङ्घ संसथाहरू, नागरिक समाज, सञ्चार माध्यम, अभिभावक परिचालन गरी साक्षरता तथा साक्षरोत्तर कक्षाहरू सञ्चालन गरिने,
- सिकारुका आवश्यकताअनुसार तहगत पाठ्यक्रम, सिकाइ मोडुलहरू र भाषिक विवधता अनुरूपका सामग्रीको प्रयोग गरिने,
- सरोकारवालाहरूसँगको समन्वय, सहकार्य र साझेदारीमा अनौपचारिक प्रौढ विद्यालय, वैकल्पिक, खुला तथा परम्परागत विद्यालयहरूको सुदृढीकरण गरिने,
- सामूदायिक सिकाइ केन्द्रलाई आधारभूत सुविधा सम्पन्न विद्युतीय पुस्तकालय, सामुदायिक सूचना केन्द्र, एफ.एम. सञ्चालन र सेवा प्रवाह गर्ने बहुउद्देश्यीय संयन्त्रका रूपमा सुदृढीकरण गरी समावेशी एवं समतामा आधारित आजीवन सिकाइको थलोका रूपमा विकास गरिने।

२.६.१० सार्वजनिक शिक्षाको गुणस्तरमा अभिवृद्धि गर्ने।

- शैक्षिक संस्थाहरूमा उपयुक्त सिकाइ वातावरण सुनिश्चित हुनेगरी भौतिक, आर्थिक, शैक्षिक तथा जनशक्ति व्यवस्थापन गरिने,
- सबै सामुदायिक विद्यालय, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा उच्च शिक्षा प्रदायक संसथाहरूमा पेसागत रूपमा दक्ष, स्वप्रेरित र उत्तरदायी शिक्षक उपलब्ध गराइने,
- शिक्षण पेसामा उच्चयोग्यता र सिप भएका मेधावी व्यक्तिहरू प्रवेश गर्ने वातावरण सिर्जना गरिने,
- विद्यामान राष्ट्रिय शैक्षिक गुणस्तर मानक तथा मापदण्ड प्रयोगमा ल्याउने,
- शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि तथा शिक्षालाई सामयिक बनाउन आधुनिक प्रविधिमैत्री क्रियाकलापमाआधारित विद्यार्थीकेन्द्रित शिक्षणसिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने,
- प्रारम्भिक कक्षाका बालबालिकाहरूको पठन सिप अभिवृद्धिका लागि पर्याप्त पठन सामग्रीको व्यवस्था, प्रारम्भिक कक्षा शिक्षण पद्धतिको प्रयोग, शिक्षक पेसागत विकास तथा पेसागत सहयोग उपलब्ध गराउने,
- प्रारम्भिक कक्षाका बालबालिकाहरूका लागि उनीहरूको मातृभाषामा शिक्षण सिकाइ हुने वातावरण सृजना गर्ने,
- विद्यालय, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूमा पुस्तकालय, प्रयोगशाला, Computer Lab आदिको व्यवस्था गरिने,
- कक्षाकोठामा आधारित निरन्तर मूल्याङ्कन तथा आवधिक रूपमा विद्यार्थी उपलब्धि परीक्षण, विश्लेषण, तथा समीक्षा गरी निरन्तर पृष्ठपोषणको लागि संयन्त्र तयार गर्ने,
- सार्बजनिक शिक्षामा सुशासन प्रबर्धन गर्न नेतृत्व प्रणालीमा सुधार, सूचना प्रविधिमा आधारित व्यवस्थापन, नतिजामा आधारित उत्तरदायित्व प्रणाली तथा प्रभावकारी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको विकास गरी कार्यान्वयन गरिने।

२.६.११ शिक्षामा आर्थिक, सामाजिक तथा शारीरिक रूपमा कमजोर बालबालिकाहरूको पहुँच अभिवृद्धि गरी उनीहरूलाई सशक्त, स्वतन्त्र र मर्यादित जीवनयापन गर्न सक्षम बनाउने

- घरधुरी सर्वेक्षण गरी बालबालिकाहरूको अवस्था तथा आवश्यकता पहिचान गरी सोअनुसार पहुँच र सहभागिताको प्रबन्ध मिलाइने,
- सबै विद्यालयमा लैङ्गिक तथा अपाङ्गमैत्री भौतिक अवस्था तथा शैक्षिक वातावरणको विकास गरी विशेष लक्षित समूहका सबै बालबालिकाहरूलाई शिक्षा उपलब्ध गराइने,
- आवश्यकतामा आधारित वैकल्पिक शिक्षा कार्यक्रमका विभिन्न नमूनाहरूको विकास गरी पहुँच सुनिश्चित गरिने,
- आधारभूत तहमा बहु तथा मातृभाषामा सिकाइको अवसरप्रदान गरिने,
- शिक्षण सिकाइमा स्थानीय भाषा, संस्कृति, भूगोल, इतिहास, ज्ञान तथा सिप समावेश गरिने,
- आवश्यकताअनुसार पोसाक, स्टेशनरी तथा सिकाइ सामग्रीका लागि छात्रबृत्ति उपलब्ध गराइने,
- सिकाइ क्रियाकलापलाई सहभागितामूलक बनाई विद्यार्थीका आवश्यकतालाई सम्बोधन गरिने,
- विद्यालयमा कुनै पनि प्रकारको विभेद, दुर्व्यवहार, हेपाइ नहुने वातावरणको सृजना गरिने,
- विद्यालयमा अभिभावको सहभागिता बढाइने,
- शिक्षण गर्ने सिपयुक्त जनशक्तिको व्यवस्था गरिने,
- समुदाय, सामुदायिक अध्ययन केन्द्र, गैर सरकारी सङ्घ संस्था, निजी क्षेत्र र विद्यालयहरूको सहभागितामा बालबालिकाहरूको शिक्षा पाउने हक सुनिश्चित गर्ने।

२.६.१२ सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग मार्फत विद्यार्थीको सिकाइ तथा शिक्षा व्यवस्थापनमा सुधार गरी गुणस्तरीय शिक्षाको प्रबर्द्धन गर्ने।

- सबै विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका आधारभूत संरचना तथा उपकरणको प्रबन्ध गरिने,
- सबै शिक्षकहरूको क्षमता विकास गरिने,
- विभिन्न कक्षा र विषयका लागि तयार गरिएका अन्तरक्रियात्मक डिजिटल सामग्रीको प्रयोग बढाइने,
- शिक्षक सहायता र पृष्ठपोषण प्रणालीमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गर्ने,
- शैक्षिक स्रोत सामग्रीहरूमा इन्टरनेटको सुविधामार्फत विद्यालय र विद्यार्थीहरूको पहुँच विस्तार गरिने,
- शिक्षाका विभिन्न सेवा प्रवाह तथा व्यवस्थापनमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग विस्तार गरिने,
- सामूदायिक अध्ययन केन्द्रहरूमा Digital Learning Center स्थापना गरिने,

२.६.१३ विपद्को अवस्थामा बालबालिकाको शिक्षालाई निरन्तरता दिई उनीहरूको शारीरिक, मानसिक र बौद्धिक विकासमा सहयोग पुर्याउने।

- विपद्को समयमा शिक्षा निरन्तरता गर्न पूर्वतयारी, व्यवस्थापन, प्रतिकार्यर पुनर्स्थापनासम्बन्धि आवश्यक नीति, मार्गदर्शन तथा कार्यविधिहरू तयार गर्ने,

- सम्भावित प्रकोप तथा विपद्सम्बन्धि पूर्वसावधानी, प्रकोपबाट बच्ने उपायहरूको बारेमा जानकारी तथा सिप विकास गर्ने,
- प्रकोपबाट शिक्षा क्षेत्रलाई जोगाउन आवश्यक तयारी,
- कोभिड- १९ लगायतका महामरीबाट बच्न पूर्वसावधानी, रोकथाम तथा उपचारको आवश्यक तयारी,
- महामारीका समयमा शिक्षण सिकाइलाई निरन्तरता दिने बैकल्पिक उपायहरूको तयारी,
- शिक्षा क्षेत्रमा प्रभाव पार्न सक्ने विपद् वा सङ्कटहरूको पूर्वानुमान तथा त्यसको प्रभावको मूल्याङ्केकन तथा विश्लेषण,
- संकटासन्नता (Vulnerability) को मूल्याङ्कनका आधारमा पूर्वानुमान तथा प्रतिकार्यको वृहत योजना तयार गर्ने,
- विद्यालयस्तरीय प्रतिकार्य योजना तयार गर्ने,
- विपद् प्रतिरोधि भौतिक पूर्वाधारको निर्माण तथा पुनर्स्थापना गर्ने,
- शैक्षिक सेवा निरन्तरताको लागि आवश्यक हुने यन्त्र उकरण, खाद्यान्न, पोसाक तथा अन्य राहत सामग्रीको प्रबन्ध गर्ने,
- विपद् व्यवस्थापनको लागि स्थानीय तहर विद्यालयको क्षमता विकास गर्ने,
- विपद् तथा प्रकोप र शान्ति सुरक्षा र अधिकारको क्षेत्रमा काम गर्ने सरकारी तथा अर्धसरकारी निकायहरूबिच वडा तहसम्म समन्वय र जिम्मेवारीको संयन्त्र बनाउने,
- विपद् व्यवस्थापनको राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय सफल अभ्यासलाई स्थानीयकृत गर्ने,
- हरित विद्यालय अभियान, जलवायु परिवर्तन, शिक्षा तथा दिगो विकास निम्ति शिक्षा जस्ता कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्ने।

२.७ प्रमुख उपलब्धि सूचकहरू (Key Performance Indicators-KPI)

क्र.स.	सूचक		आधार वर्ष २०७७	२०७९	२०८२	२०८७	सूचकको श्रोत	कार्यसम्पादन सम्वन्धी सूचनाको श्रोत
१.	**प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा**							
१.१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा कूल भर्ना दर* (%)	स्थानीय	११७.८	११२	१०३	-		
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	**८६.४**	**८९.५**	**९४.०**	**९९.०**	**दि.वि.ल. ४ (ने.र.क्र.)**	**फ्ल्यास रिपोर्ट**
१.२	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षाको अनुभव लिई कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिका* (%)	स्थानीय	६५.४	७५	९५			
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	**६८.७**	**७३.०**	**८५.०**	**९५.0**	**दि.वि.ल. ४ (ने.र.क्र.)**	**फ्ल्यास रिपोर्ट**
२.	**आधारभूत शिक्षा (कक्षा १ - ८)**							
२.१	कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिकाको खुदप्रवेश दर (%)	स्थानीय	९७.४	९८	९९			
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	**९६.८**	**९७.५**	**९९.०**	**१००**	**वि.क्षे.वि.यो. (स[illegible]**	**फ्ल्यास रिपोर्ट**

क्र.स.	सूचक		आधार वर्ष २०७७	२०७९	२०८२	२०८७	सूचकको श्रोत	कार्यसम्पादन सम्वन्धी सूचनाको श्रोत
							समायोजन)	
२.२	कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिकाको कूल प्रवेश दर (%)	स्थानीय	११७.१	११२	१०३			
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	१२१.९	११५.०	१०७.०	१०५.०	वि.क्षे.वि.यो. (सामान्य समायोजन)	फ्ल्यास रिपोर्ट
२.३	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) मा खुद भर्ना दर* (%)	स्थानीय	९६.८	९७	९९			
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	९७.१	९९.०	९९.५	१००	दि.वि.ल. ४ (ने.र.क.) दि.वि.ल. (रा.समीक्षा)	फ्ल्यास रिपोर्ट दि.वि.ल. (रा.समीक्षा)
२.४	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) मा कूल भर्ना दर* (%)	स्थानीय	११३.२	११०	१०३			
		प्रदेश	११८.५					
		राष्ट्रिय	११८.०	११५.०			वि.क्षे.वि.यो.	फ्ल्यास रिपोर्ट
२.५	आधारभूत तहको कक्षा ५ को खुदप्रवेश दर* (%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	९८.३				फ्ल्यास रिपोर्ट	फ्ल्यास रिपोर्ट

२.६	आधारभूत तहको कक्षा ५ को कूलप्रवेश दर* (%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	११३.०	११०.०	१०७.०	१०५.०	दि.वि.ल. ४ (ने.र.क्र.)	फ्ल्यास रिपोर्ट
२.७	आधारभूत तहको कक्षा ५ सम्म टिकाउ दर* (%)	स्थानीय	९७.२	९७.५	९९			
		प्रदेश	९३.३					
		राष्ट्रिय	९३.०				फ्ल्यास रिपोर्ट	फ्ल्यास रिपोर्ट
२.८	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा ५) पूरा गर्ने दर* (%)	स्थानीय	९०.४	९१	९९			
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	८५.८	९३.१	९५.५	९९.५	दि.वि.ल. ४ (ने.र.क्र.) दि.वि.ल. (र.समीक्षा)	फ्ल्यास रिपोर्ट दि.वि.ल. (र.समीक्षा)
२.९	आधारभूत तहमा (प्राथमिक कक्षा १-५)मा भर्ना भएका ५-९ वर्ष उमेर भन्दा माथिका बालबालिका* (%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	२२.२	२०.०	१५.०	१०.०	फ्ल्यास रिपोर्ट दि.वि.ल. ४ (ने.र.क्र.)	फ्ल्यास रिपोर्ट
२.१०	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) कूल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचाङ्क*	स्थानीय						
		प्रदेश	**1.01**					
		राष्ट्रिय	१.०२			१.०१	दि.वि.ल. (र.समीक्षा)	फ्ल्यास रिपोर्ट दि.वि.ल. (र.समीक्षा)
२.११	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा खुद भर्ना दर* (%)	स्थानीय	९४.७	९५	९९			
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	९३.८	९९.०		१००	पन्ध्रौं योजना वि.क्षे.वि.यो.	फ्ल्यास रिपोर्ट दि.वि.ल. (र.समीक्षा)
२.१२	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा कूल भर्ना दर (%)	स्थानीय	१०९.७	१०८	१०२			
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	११०.४				फ्ल्यास रिपोर्ट	फ्ल्यास रिपोर्ट
२.१३	आधारभूत तहको कक्षा ८ सम्मको टिकाउ दर* (%)	स्थानीय	९७.७	९८	९९			
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	७९.३			९५.०	फ्ल्यास रिपोर्ट दि.वि.ल. (र.समीक्षा)	फ्ल्यास रिपोर्ट दि.वि.ल. (र.समीक्षा)
२.१४	आधारभूत तहको कक्षा १ मा भर्ना भई कक्षा ८ पूरा गर्ने दर*(%)	स्थानीय	८२.७	८५	९२			
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	७2.7			९५.०	दि.वि.ल. ४ (ने.र.क्र.)	फ्ल्यास रिपोर्ट

२.१५	आधारभूत तह(कक्षा १-८) कूल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचक*		स्थानीय						
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	1.0१	1.01			फ्ल्यास रिपोर्टवि.क्षे.वि.यो.	फ्ल्यास रिपोर्ट
२.१६	कक्षा ३ मा न्युनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेका (कक्षा ३ को आधारभूत वा तह २ हासिल भएका) बालबालिकाको सङ्ख्या (%)	नेपाली भाषा	स्थानीय						
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय					शै.गु.प.के.	शै.गु.प.के. रिपोर्ट तथा फ्ल्यास रिपोर्ट
		गणित	स्थानीय						
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय						
२.१७	कक्षा ५ मा न्युनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेका (कक्षा ५ को आधारभूत तह ५ हासिल भएका) बालबालिकाको सङ्ख्या (%)	नेपाली भाषा	स्थानीय						
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	४५.०	५२.०	६०.०	७०.०	शै.गु.प.के.	शै.गु.प.के. रिपोर्ट तथा फ्ल्यास रिपोर्ट
		गणित	स्थानीय						
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	२८.३	४०.०	६०.०	७०.०	शै.गु.प.के.	शै.गु.प.के. रिपोर्ट तथा फ्ल्यास रिपोर्ट
		अङ्ग्रेजी	स्थानीय						
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय						
२.१८	कक्षा ८ मा न्युनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेका (कक्षा ८ को तह ३ हासिल भएका) बालबालिकाको सङ्ख्या (%)	नेपाली भाषा	स्थानीय						
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	६८.५	७०	७२	७५	शै.गु.प.के.	शै.गु.प.के. रिपोर्ट तथा फ्ल्यास रिपोर्ट
		गणित	स्थानीय						
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	५३.५	६०.०	६५.०	७०.०	शै.गु.प.के.	शै.गु.प.के. रिपोर्ट तथा शैक्षिक सूचना
		विज्ञान	स्थानीय						
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	४३.८	५०.०	६०.०	७०.०	शै.गु.प.के.	शै.गु.प.के. रिपोर्ट तथा शैक्षिक सूचना
२.१९	विद्यालय वाहिर रहेका बालबालिका* (%)		आधारभूत (कक्षा १-५)	स्थानीय					
				प्रदेश					
				राष्ट्रिय	2.9	१.०	०.५	दि.वि.ल. ४ (ने.रा.क्रि.)	शैक्षिक सूचना तथा फ्ल्यास रिपोर्ट
			आधारभूत (कक्षा १-	स्थानीय					

		८)	प्रदेश					
			राष्ट्रिय	**६.६**		**१.०**	**दि.वि.ल. ४ (ने.र.क्र.)**	**शैक्षिक सूचना तथ्य फ्ल्यास रिपोर्ट**
२.२०	आधारभूत तह (कक्षा १-८) अध्यापनरत कूल शिक्षक मध्ये महिला शिक्षकको सङ्ख्या*(%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	**४३.७**	**४५.०**	**५०.०**	**५०.०**	**फ्ल्यास रिपोर्ट पन्ध्रौँ योजना दि.वि.ल. ४ (ने.र.क्र.)**	**शैक्षिक सूचना तथ्य फ्ल्यास रिपोर्ट**
	३. माध्यमिक शिक्षा (कक्षा ९-१२)							
३.१	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा खुद भर्ना दर* (%)	स्थानीय	४८.८		७०			
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	**४७.६**		**६५.०**		**फ्ल्यास रिपोर्ट पन्ध्रौँ योजना**	**पन्ध्रौँ योजनाले वि.सं.२१०० (९५.० %) मा पुर्‍याउने लक्ष**
३.२	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा कूल भर्ना दर* (%)	स्थानीय	**६७.६**		**९५**			
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	**७१.४**			**९९.०**	**फ्ल्यास रिपोर्ट दि.वि.ल. (र.समीक्षा)**	**शैक्षिक सूचना तथ्य फ्ल्यास रिपोर्ट र दि.वि.ल. (र.समीक्षा)**
३.३	माध्यमिक तहमा कूल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचक* (कक्षा ९-१२)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	**१.०२**	**१.०**	**१.०**	**१.०**	**पन्ध्रौँ योजना वि.क्षे.वि.यो. दि.वि.ल. (र.समीक्षा)**	**फ्ल्यास रिपोर्ट दि.वि.ल. (र.समीक्षा)**
३.४	आधारभूत तहवाट माध्यमिक तहमा ट्रान्जिसन दर* (%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	**९७.५**				**फ्ल्यास रिपोर्ट**	**फ्ल्यास रिपोर्ट**
३.५	कक्षा १ मा भर्ना भएका बालबालिका मध्ये कक्षा १० मा पुग्ने दर (%)	स्थानीय	७०.२					
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	**६०.३**				**फ्ल्यास रिपोर्ट**	**फ्ल्यास रिपोर्ट**
३.६	कक्षा १ मा भर्ना भएका बालबालिका मध्ये कक्षा १२ मा पुग्ने दर (%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	**२४.०**				**फ्ल्यास रिपोर्ट**	**फ्ल्यास रिपोर्ट**
३.७	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा कार्यरत महिला शिक्षक सङ्ख्या* (%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	**२०.६**	**२२.०**	**२७.०**	**३३.०**	**फ्ल्यास रिपोर्ट दि.वि.ल.**	**शैक्षिक सूचना तथ्य फ्ल्यास रिपोर्ट**

							४(ने.रा.क्र.)	
३.८	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा अध्ययनरत विद्यार्थी मध्ये विज्ञान र प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा विषयमा भर्ना भएका विद्यार्थी सङ्ख्या*(%)	स्थानीय	विज्ञान					
			प्रा.व्या.					
		प्रदेश	विज्ञान					
			प्रा.व्या.					
		राष्ट्रिय	विज्ञान			१५.०	पन्ध्रौँ योजना	दि.वि.ल. (रा.समीक्षा) तथा शैक्षिक सूचना
			प्रा.व्या.	१०.०	१७.०	३०.०	पन्ध्रौँ योजना	दि.वि.ल. (रा.समीक्षा) तथा शैक्षिक सूचना
३.९	कक्षा १० का विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धि* (अङ्कमा)	नेपाली भाषा	स्थानीय					
			प्रदेश					
			राष्ट्रिय					
		गणित	स्थानीय					
			प्रदेश					
			राष्ट्रिय					
		विज्ञान	स्थानीय					
			प्रदेश					
			राष्ट्रिय					
		अङ्ग्रेजी	स्थानीय					
			प्रदेश					
			राष्ट्रिय					
४.	**जिवन-पर्यन्त शिक्षा तथा सिकाइ र अनौपचारिक शिक्षा**							
४.१	साक्षरता दर (१५ वर्ष भन्दा माथि) (%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	५८.०		९५.०		पन्ध्रौँ योजना	पन्ध्रौँ योजनामा वि.सं.२१०० मा (९९.० %) पुर्याउने लक्ष
४.२	साक्षरता दर (६ वर्ष भन्दा माथि) (%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	८२.०	८९.०	९५.०	१००	दि.वि.ल. ४ (ने.रा.क्र.)	दि.वि.ल. (रा.समीक्षा) तथा शैक्षिक सूचना
४.३	साक्षरता दर (१५-२४ उमेर समूह)	स्थानीय						

	(%)	प्रदेश						
		राष्ट्रिय	**९२.०**		**९९.०**		**पन्ध्रौँ योजना**	**दि.वि.ल. (रा.समीक्षा) तथा शैक्षिक सूचना**
४.४	साक्षरता दरमा लैङ्गिक समता (१५ वर्ष भन्दा माथि)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	**०.६५**			**०.८०**	**दि.वि.ल. (रा.समीक्षा)**	**दि.वि.ल. (रा.समीक्षा)**
५.	**प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिप विकास तालिम**							
५.१	प्राविधिक तथा व्यावसायिक सिप विकास तथा तालिम प्राप्त आर्थिक रूपले सक्रिय जनशक्ति*(%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	**३१.०**	**४०.०**	**५०.०**	**७५.०**	**पन्ध्रौँ योजना**	**दि.वि.ल. (रा.समीक्षा) तथा शैक्षिक सूचना**
५.२	प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा(कक्षा ९-१२ वा डिप्लोमा वा प्रि-डिप्लोमा वा सो सरह)उत्तीर्णजनशक्ति* (वार्षिक सङ्ख्या)	स्थानीय	छात्रा					
			छात्र					
		प्रदेश	छात्रा					
			छात्र					
		राष्ट्रिय	छात्रा					
			छात्र					
६.	**सुशासन तथा व्यवस्थापन**							
६.१	आधारभूत तह (कक्षा१-५) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात(सामुदायिक विद्यालय)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	२४:१		३०:१	३०:१	**फ्ल्यास रिपोर्ट पन्ध्रौँ योजना**	**शैक्षिक सूचना**
६.२	आधारभूत तह (कक्षा६-८) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात(सामुदायिक विद्यालय)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	३०:१		३०:१	३०:१	**फ्ल्यास रिपोर्ट पन्ध्रौँ योजना**	**शैक्षिक सूचना**
६.३	आधारभूत तह (कक्षा१-८) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात(सामुदायिक विद्यालय)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	३३:१	३१:१	३०:१	३०:१	**पन्ध्रौँ योजना**	**शैक्षिक सूचना**
६.४	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात(सामुदायिक विद्यालय)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	४०:१		३०:१	३०:१	**फ्ल्यास रिपोर्टपन्ध्रौँ योजना**	**शैक्षिक सूचना**
६.५	माध्यमिक तह (कक्षा९-१२) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	४१:१	३५:१	३०:१	३०:१	**पन्ध्रौँ योजना**	**शैक्षिक सूचना**
७.	**उच्च शिक्षा**							

७.१	उच्च शिक्षामा कूल भर्ना दर(%)	प्रदेश						
		राष्ट्रिय	१२.०	१७.०	२२.०	२५.०	पन्ध्रौं योजना दि.वि.ल. ४ (ने.र.क्र.)	पन्ध्रौं योजनामा वि.सं.२१०० मा (४०.० %)पुर्‍याउने लक्ष
७.२	उच्च शिक्षामा महिला सहभागिता अनुपात	प्रदेश						
		राष्ट्रिय	०.९०	०.९४	०.९६	१.०	दि.वि.ल. (र.समीक्षा) दि.वि.ल. ४ (ने.र.क्र.)	दि.वि.ल. (र.समीक्षा)
७.३	प्राविधिक उच्च शिक्षामा विद्यार्थी भर्ना दर(%)	प्रदेश						
		राष्ट्रिय	२५.०		३३.०		पन्ध्रौं योजना	शैक्षिक सूचना
८. शिक्षामा लगानी								
८.१	कूल बजेटको शिक्षा क्षेत्रमा विनियोजित बजेट*(%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	१०.६८	१५.०	१७.०	२०.०	दि.वि.ल. ४ (ने.र.क्र.)	शैक्षिक सूचना
८.२	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा प्रति विद्यार्थी सरकारी खर्च (रू. हजारमा)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	१८	२१	२४		पन्ध्रौं योजना	शैक्षिक सूचना
८.३	माध्यमिक तह (कक्षा९-१२) मा प्रति विद्यार्थी सरकारी खर्च (रू. हजारमा)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	११	१५	१७		पन्ध्रौं योजना	शैक्षिक सूचना

परिच्छेद ३
शिक्षा क्षेत्रका उपक्षेत्रहरू

३.१ प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा

३.१.१ परिचय

नेपालको संविधानको धारा ३९ (३) मा प्रत्येक बालबालिकालाई प्रारम्भिक बालविकास तथा बाल सहभागिताको हक हुनेछ भनी उल्लेख गरिनु र शिक्षा ऐन २०२८ को नवौँ संशोधनले बालविकास र शिक्षालाई विद्यालय शिक्षाकै अङ्गको रूपमा मान्यता दिनुले यसको आवश्यकता र महत्व थप पुष्टि भएको छ। बालबालिकाको शारीरिक, मानसिक, संवेगात्मक, सामाजिक एवं नैतिक सृजनात्मक पक्षको विकासमा सघाउँदै उनीहरूलाई आधारभूत शिक्षाको लागि तयार गर्ने उद्देश्यले सञ्चालित यो कार्यक्रम विद्यालय शिक्षाको पहिलो पाइला भएकोले पनि यसलाई सर्वसुलभ र गुणस्तरीय बनाउनु आवश्यक भएको छ । यसै कुरालाई मध्यनजर गरेर यस पालिकाले निर्माण गरेको यस शिक्षा योजनामा प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षालाई व्यवस्थित र गुणस्तरीय बनाउने कार्यक्रमहरू समावेश गरिएको छ । सञ्चालन, रेखदेख लगायतका कार्यहरू योजनामा समेटिएका छन् । पालिकाबाट सञ्चालित बालविकास केन्द्रको विवरण अनुसूची–१ मा दिइएको छ ।

३.१.२ वर्तमान अवस्था

विद्यालय क्षेत्र विकास योजनाले विद्यालय प्रवेशको तयारीका लागि १ वर्षे प्रारम्भिकबालशिक्षा तथा दुई बर्षे पूर्व प्राथमिक शिक्षालाई आधारभूत शिक्षामा समाहित गरेको छ। यस बबई गाउँपालिकामा हाल ४४ वटा बालविकास केन्द्रहरू सञ्चालनमा रहेका छन् भने आन्तरिकपालिकाबाट ३ जना गरी ४७ जना बालबिकास सहयोगी कार्यकर्ता कार्यरत छन्। बालविकासको अनुभव सहित कक्षा १ मा प्रवेश गर्ने दर जम्मा ६५.४ रहेको छ ।जसमा विद्यालयमा आधारित बालविकास केन्द्रमा ३ र ४ बर्ष उमेर समूहका ८ सय १८ बालबालिका अध्यनरत छन्। शिक्षकहरूमा सबै महिला छन्। शैक्षिक योग्यतामा एस.एल.सी. देखि स्नातक सम्मका शिक्षक रहेका छन्। खुद भर्नादर ८३.४ र कुल भर्नादर ११७.८ रहेको छ। लैगिंक समतासूचक ०.८३ रहेको छ।

हाल सञ्चालनमा रहेका केही बालविकास केन्द्रहरू न्यूनतम मापदण्डअनुसार नभएको हुनाले तिनीहरूको सुधारका कार्यहरू गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ। बालविकास केन्द्र बालबालिकाको घरबाट १० देखि १५ मिनेटको पैदल दुरीमा हुनुपर्नेमा सो नभएको तथा कतै कतै २० देखि ४५ मिनेटको दुरीमा रहेको अवस्था छ। भूगोल, जनसङ्ख्या, बस्ती आदिलाई मध्यनजर गरी नक्साङ्कनको आधारमा बालविकास केन्द्रको समायोजना, स्थानान्तरण एवं नयाँ स्थापना गर्नुपर्ने देखिन्छ। यसैगरी स्थापना भएका बालविकास केन्द्रहरूको संस्थागत विकासका साथै थप व्यवस्थापन गर्न जरुरी छ भने नयाँ स्थापना हुने बालविकास केन्द्रहरूको स्थापना लगायत क्षमता अभिवृद्धि गर्दै जानुपर्दछ। गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र रहेका बालविकास केन्द्र उमेर समूहका बालबालिकाको जनसङ्ख्याको आधारमा बालविकास केन्द्रको स्थापनागर्ने लक्ष्य लिएको छ।

वालविकास शिक्षा सुधार योजना निर्माण गरि वालवालिकाहरूको मूल्याङ्कन फारम मार्फत वार्षिक चार पटक विद्यार्थीको सिकाइ तथा विकास मुल्याङ्कन गर्ने गरिएको छ। सबै वालविकास केन्द्रहरू विद्यालयले व्यवस्थापन गर्ने व्यवस्था मिलाइएको छ। संस्थागत तर्फ ७ वटा विद्यालयमा ७ वटा बालविकास केन्द्र संचालित छन्।

३.१.३ लक्ष्य

- सबै बालबालिकाहरूलाई गुणस्तरीय प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अवसर सुनिश्चित गर्ने।

३.१.४ उद्देश्य

- चार बर्ष उमेरका सबै बालबालिकाको सर्वाङ्गीण विकास र आधारभूत शिक्षाको तयारीका लागि प्रारम्भिक बालविकास सेवामा पहुँच बढाउनु,
- प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाका सेवाहरूमा गुणस्तर सुनिश्चित गर्नु,
- सबै बालबालिकाहरूलाई प्रारम्भिक बालशिक्षाको अनुभवसहित कक्षा १ मा भर्ना गराउनु।

३.१.५ रणनीतिहरू

- सबै बालबालिकाको पहुँचका लागि सङ्घीय सरकारले निर्धारण गरेको मापदण्डअनुसार प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा सञ्चालन गर्ने,
- कार्यक्रमको नक्साङ्कन, पुनर्वितरण र आवश्यकता अनुसार नयाँ केन्द्र स्थापना गर्ने,
- जटिल भौगोलिक क्षेत्रमा बसोबास गर्ने, लोपोन्मुख तथा सिमान्तकृत समुदायका बालबालिकाका लागि विभिन्न नमूनाहरू विकास गरी पहुँच सुनिश्चित गर्ने,
- पाठ्यक्रमको परिमार्जन तथा अनुकूलन गर्ने,
- लागत सहभागिता अभिवृद्धि गर्ने,
- कार्यक्रमको प्रभावकारिता वृद्धिका लागि परिवार, समुदाय, गैर सरकारी सङ्घ संस्था, निजि क्षेत्र र विद्यालयहरूलाई जिम्मेवार बनाउने,
- ऐन र कार्यविधीमा उल्लेख भए बमोजिमको मापदण्ड पूरा गर्ने,
- कार्यरत जनशक्तिको वृत्ति विकास तथा क्षमता विकास गर्ने,
- स्थानीय तहको आवश्यकतामा आधारित हुने गरी प्रारम्भिक बाल विकास तथा शिक्षाका लागि सुपरिवेक्षण र सहजीकरणका लागि थप छुट्टै अधिकार सम्पन्न संयन्त्र बनाउने,
- पाठ्यक्रम र मापदण्ड तथा ढाँचाहरूलाइ समयानुकुल स्थानीयकरणकालागि समायोजन तथा परिमार्जन गर्ने,
- भौगोलिक विकटता र अपाङ्गता भएका तोकिएका उमेर समूहलाई सम्बोधन गर्ने गरी नीतिगत व्यवस्था गर्ने ।

३.१.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धिः

- सबै बालबालिकाहरूलाई गुणस्तरीय प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अवसर सुनिश्चित भएको हुने

प्रमुख नतिजाः

- प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा उमेरका सबै बालबालिकारूलाई एक बर्षको प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षामा सहज पहुँच हुने,
- प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा उमेरका सबै बालबालिकाहरूलाई प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अनुभव सहित कक्षा १ भा प्रवेश गर्ने अवसर हुने ,

- सबै प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रहरूमा न्यूनतम योग्यता र तालिम प्राप्त शिक्षक तथा बालबालिकाको हेरचाह तथा सहयोगका लागि सहायक कर्मचारी सहित केन्द्रले न्यूनतम मापदण्ड पूरा गरेका हुने,
- बालबालिकाहरूको विकासात्मक तथा सिकाइ आवश्यकता सम्बोधन हुने पाठ्यक्रम समायोजन तथा अनुकूलन भएको हुने,
- भौगोलिक जटिलता रहेका तथा अपाङ्गता भएका बालबालिकालाई समेट्न आवश्यकतामा आधारित जस्तै घरमा आधारित, समुदायमा आधारित, कार्यक्षेत्र तथा घुम्ती बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रमका नमूना विकास हुने,
- प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको कार्यान्वयनमा परिवार, समुदाय, गैरसरकारी सङ्घसंस्था र विद्यालयहरू जिम्मेवार भएको हुने ।

प्रमुख क्रियाकलाप र गन्तव्य (Target) :

- प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाका न्यूनतम मापदण्ड प्रबोधिकरण,
- प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा केन्द्रहरूको नक्साङ्कन तथा पुनर्वितरण,
- वैकल्पिक प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन,
- परिवार, समुदाय, गैर सरकारी सङ्घसंस्था, निजीक्षेत्रसँगको सहकार्य,
- अपाङ्गता पहिचान गरी थप सेवा उपलब्ध गराउने,
- सुरक्षित तथा अपाङ्गमैत्री शौचालयको व्यवस्था,
- बालबालिकाको अभिलेखीकरण,
- अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि बैयक्तिक परिवार सेवा योजना,
- पोषणयुक्त दिवा खाजाको व्यवस्था,
- पाठ्यक्रम प्रबोधिकरण,
- पूर्वाधार, सिकाइ क्षेत्र, केन्द्रको भित्री तथा बाहिरी सिकाइ तथा खेल सामग्री व्यवस्थापन,
- शिक्षकको योग्यता र क्षमता विकास,
- बालबालिकाको स्वास्थ्य जाँच, खोप तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी अभिलेख व्यवस्थापन, वृद्धि अनुगमन गर्ने र कुपोषण भएका बालबालिकाको आवश्यक प्रबन्ध गर्ने,
- स्थानीय भाषालाई प्राथमिकता दिई आवश्यकताअनुसार स्थानीय भाषाको प्रयोग,
- अभिभावक शिक्षा,
- अभिभावक तथा समुदायका सदस्य मार्फत स्थानीय ज्ञान तथा सिपहरू बालबालिकालाई सिकाउने व्यवस्था,
- बालबालिकाको शारीरिक, सामाजिक, मानसिक तथा भावनात्मक सुरक्षा तथा आवश्यकता अनुसार मनोसामाजिक परामर्श उपलब्ध गराउने,
- शिक्षक पेसागत विकास,
- परिवार, समुदाय, निजीक्षेत्र तथा गैर सरकारी सङ्घसंस्थाहरूको सहभागिता, संलग्नता र जिम्मेवारी वृद्धि ,
- शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली,
- सहयोगी (आया) को व्यवस्था,

प्रारम्भिक वालविकास तथा शिक्षाका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा गन्तव्य

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य एकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	जम्मा	
१	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाका न्यूनतम मापदण्ड प्रबोधिकरणगर्ने	पटक	१					१	
२	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा केन्द्रहरूको नक्साङ्कन तथा पुनर्वितरण	पटक			१			१	
३	परिवार, समुदाय, गैर सरकारी सङ्घसंस्था, निजीक्षेत्रसँगको सहकार्य गर्ने	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
४	अनाथ असहाय र अपाङ्गता पहिचान गरी थप सेवा उपलब्ध गराउने	पटक	१	१	१	१	१	५	
५	बाल विकास केन्द्रमा छुट्टै सुरक्षित तथा अपाङ्गमैत्री शौचालयको व्यवस्था गर्ने	वटा	५	८	७	७	७	३४	
६	बालबालिकाको अभिलेखीकरण गर्ने	निरन्तर							
७	सुपरिवेक्षणको लागिअधिकार	पटक	१					१	

क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य एकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	जम्मा	
	सम्पन्न संयन्त्रको विकास गर्ने								
८	अनाथ असहाय र अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि आवशीय योजना	वटा			१			१	
९	पोषणयुक्त दिवा खाजाको व्यवस्था गर्ने	निरन्तर							
१०	पाठ्यक्रम प्रबोधिकरण गर्ने	पटक	१		१		१	३	
११	पूर्वाधार, सिकाइ क्षेत्र, केन्द्रको भित्री तथा बाहिरी सिकाइ तथा खेल सामग्री व्यवस्थापन गरी न्यूनतम मापदण्डमा सुधार गर्ने र बालविकास केन्द्रलाइ नमूनाको रूपमा विकास गर्ने	वटा	७	१०	७	५	५	३४	
१२	शिक्षकको योग्यता क्षमता र पेसागत विकास गर्ने	पटक	१	१	१	१	१	५	
१३	बालबालिकाको स्वास्थ्य जाँच, खोप तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी अभिलेख	पटक	३	३	३	३	३	१५	

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य एकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	जम्मा	
	व्यवस्थापन, वृद्धि अनुगमन गर्ने र कुपोषण भएका बालबालिकाको आवश्यक प्रबन्ध गर्ने								
१४	स्थानीय भाषालाई प्राथमिकता दिई आवश्यकताअनुसार स्थानीय भाषाको प्रयोग	आवश्यकताअनुसार							
१५	अभिभावक शिक्षा	पटक	२	२	२	२	२	१०	
१६	अभिभावक तथा समुदायका सदस्य मार्फत स्थानीय ज्ञान तथा सिपहरू बालबालिकालाई सिकाउने व्यवस्था	पटक	१	१	१	१	१	५	
१७	बालबालिकाको शारीरिक, सामाजिक, मानसिक तथा भावनात्मक सुरक्षा तथा आवश्यकता अनुसार मनोसामाजिक परामर्श उपलब्ध गराउने	आवश्यकता अनुसार							
१८	परिवार, समुदाय,	निरन्तर							

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य एकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	जम्मा	
	निजीक्षेत्र तथा गैर सरकारी सङ्घसंस्थाहरूको सहभागिता, संलग्नता र जिम्मेवारी वृद्धि								
१९	शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली	निरन्तर							
२०	सहयोगी (आया) को व्यवस्था	जना	१०	८	७	५	४	३४	३४
	प्रारम्भिक वालविकास तथा शिक्षाका शिक्षकको सेवा तथा सुविधामा वृद्धी गर्ने	पटक	१					१	

३.२ आधारभूत शिक्षा

३.२.१परिचय

विद्यालयशिक्षाको सुरुवाती र माध्यमिकशिक्षाको जगको रुपमा आधारभूत तहको शिक्षालाई लिने गरिन्छ ।आधारभूत तहको शिक्षाले उमेर समूहका हिसावले ५ देखि १२ बर्षका बालबालिकाहरूलाई समेटछ । आधारभूत तह विद्यालय शिक्षाको जग भएकोले यसको गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि शिक्षक, शिक्षण सिकाइका लागि स्रोतसामग्रीर अनुकुल सिकाइ वातवरणमा जोड दिनुपर्ने हुन्छ । नेपालको संविधानले प्रत्येक नागरिकलाइ आधारभूत शिक्षामा पहुँच हुने र यो तहको शिक्षा अनिवार्य र नि:शुल्क पाउने हक हुने सुनिश्चित गरेको छ । यसैगरी अनिवार्य तथा नि:शुल्क शिक्षा सम्वन्धि ऐन, २०७५ ले आधारभूत सम्वन्धि शिक्षा प्रदान गर्ने दायित्व राज्यको हुने र आधारभूत शिक्षा उमेर समूहका बालबालिकालाई विद्यालय पठाउने प्रत्येक नागरिकको कर्तव्य हुने कुरा उल्लेख गरेको छ । प्रचलित ऐनहरूले परिभाषित गरेअनुसार नेपालमा आधारभूत शिक्षा भन्नाले प्रारम्भिक कक्षादेखि कक्षा ८ सम्मको दिइने शिक्षालाई उल्लेख गरेको छ ।

३.२.२ वर्तमान अवस्था

विद्यालय शिक्षाकोजगकोआधारभूत तहको शिक्षा हो । उमेरसमूहका हिसाबले ४ देखि १२ बर्षका बालबालिकाहरूलाई आधारभूत तहले समेट्छ । आधारभूत शिक्षाले बालबालिकाको सर्वाङ्गीण विकास, गुणस्तरीय जीवनयापन र सामाजिक समायोजनमा सहयोग गर्दछ । अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षासम्बन्धी ऐन, २०७५ ले आधारभूत तहसम्मको शिक्षा प्रदान गर्ने दायित्व र तत्सम्बन्धी आवश्यक व्यवस्था मिलाउने जिम्मेवारी तीनवटै तहका सरकारहरूको हुने र आधारभूत शिक्षा उमेर समूहका बालबालिकालाई विद्यालय पठाउनु प्रत्येक नागरिकको कर्तव्य हुनेछ भन्ने उल्लेख गरेको छ ।बबई गाउँपालिकामा आधारभूत शिक्षा प्रदान गर्नका लागिसामुदायिकतर्फ कक्षा१-५ सञ्चालन भएका प्राथमिक विद्यालय२२, कक्षा १-८ सञ्चालन भएकाआधारभूत विद्यालय ६ र माध्यमिक विद्यालय६ वटा गरी जम्मा ३४ वटा र संस्थागततर्फ कक्षा १-५ सञ्चालन भएको १ वटा, कक्षा १-८ सञ्चालन भएका आधारभूत विद्यालय २ र माध्यमिक विद्यालय ४ वटा गरी जम्मा ७ वटा विद्यालय छन् ।

आधारभूततहमाकुलविद्यार्थी सङ्ख्या६ हजार ४ सय ८६ र विद्यालयविद्यार्थी अनुपात १:१६७ रहेको पाइन्छ । यस्तै आधारभूततह (१-५) तर्फ कुलविद्यार्थी सङ्ख्या४ हजार २ सय ७६ र विद्यालयविद्यार्थी अनुपात१:१०४ रहेको छ । । यस्तै आधारभूततह (६-८) तर्फ कुलविद्यार्थी सङ्ख्या२ हजार २ सय १० र विद्यालयविद्यार्थी अनुपात१:१२३ रहेको छ । यस पालिकामा आधारभूत तहमा जम्मा शिक्षक दरवन्दि सङ्ख्या७७ र राहत अनुदान तर्फ५९ र पालिका अनुदान शिक्षक १७ गरी १ सय ५३ जना कार्यरत रहेका छन् ।

माथि उल्लेख गरिएका विश्लेषणका आधारमा आधारभूत तहमा देहायबमोजिमका चुनौति रहेका देखिएका छन् ।

१. आधारभूत शिक्षामा सबै वालवालिकाको पहुँच सुनिश्चित गर्ने,

२. सूचना तथा सञ्चार लगायत प्रविधिमैत्रि वातावरणको व्यवस्था गर्ने,

३. अनिवार्य तथा नि:शुल्क शिक्षाको प्रभावकारी रुपमा कार्यन्वयन गर्ने,

४.बालबालिकालाई सुरक्षित, भौतिक तथा बालमैत्री वातावरणको व्यवस्था गर्ने,

५. सिकाइको गुणस्तरमा सुधार गरि विद्यार्थिको सिकाइ उपलव्धिमा सुधार ल्याउने,

६.प्रयाप्त रुपमा शिक्षक दरवन्दि देखिएता पनि उपयुक्त संख्यामा दक्ष र पेशा प्रति समर्पित शिक्षकको व्यवस्था गर्ने ।

कक्षा ६–८ मा विषयगत शिक्षकको व्यवस्थापन गर्ने,

७. शिक्षकहरूको पेसागत क्षमता अभिवृतिका लागि तालिम सञ्चालन गर्ने,

८. लक्ष्यमा आधारित सिकाइ उपलव्धि वृद्धि गर्ने।

९. शैक्षिक शुसान र उत्तरदायित्व अभिवृद्धि गर्ने ।

१०. गुणस्तर सहितको सार्वजनिक शिक्षा प्रति आकर्षण बढाउने ।

३.२.३ लक्ष्य

- सबै बालबालिकाहरूका लागि समतामूलक तथा गुणस्तरीय आधारभूत शिक्षामा पहुँच र गुणस्तर सुनिश्चित गर्ने ।

३.२.४ उद्देश्य

- आधारभूत तहको शिक्षामा सबैको समतामूलक पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गर्ने,
- प्रारम्भिक कक्षाका बालबालिकाहरूको पठन सिप अभिवृद्धि गर्ने,
- अनिवार्य तथा नि:शुल्क आधारभूत शिक्षाको कार्यान्वयन गर्ने,
- सबै बालबालिकाहरूलाई आधारभूत तह पुरा गर्ने अवस्था सुनिश्चित गर्ने,
- सबै बालबालिकाहरूमा न्यूनतम सिकाइ उपलब्धी हासिल हुने अवस्था सुनिश्चित गर्ने ,
- आधारभूत विद्यालयको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण बालमैत्री, समावेशी र सुरक्षित बनाउने,
- कक्षा १ दे।ख३ सम्मका बालबालिकाहरूका लागि बालमैत्री सिकाई वातावरण निर्माण गर्दै आधारभूत साक्षरता सिप,
- विकासको लागि पढाइ तथा गणितिय साथै अन्य अन्तरविषयक जीवनोपयोगी पक्षको शिक्षण सिकाइ कार्यलाई सुनिश्चित गर्ने,
- विद्यालय शिक्षाको शासकीय तथा व्यवस्थापकीय प्रबन्धमा सुधार ल्याउने,
- विद्यालय पद्धतिलाई विविधता अनुकूल, उत्थानशील र जवाफदेही बनाउने,
- सिकाइलाई दैनिक जीवनसँग सम्बन्धित गराउने,
- अन्तरसम्बन्धित विषयबस्तुहरूलाई एकीकृत गरी सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने।

३.२.५ रणनीतिहरू

१.विद्यालय नक्साङ्कन गर्ने,

२. विद्यालयहरूको पुनर्वितरण तथा समायोजना गर्ने,

३. अनिवार्य तथा नि:शुल्क आधारभूत शिक्षाका लागि कानुन तर्जुमा गर्ने,

४. अनिवार्य तथा नि:शुल्क आधारभूत शिक्षाका लागि आवश्यक स्रोतको व्यवस्था गर्ने,

५. प्रारम्भिक कक्षा पढाइ सम्बन्धि क्रियाकलापहरूको लागि स्रोत व्यवस्थापन र कार्यान्वयन गर्ने,

६. विद्यालय बाहिर रहेका विद्यालय उमेरका बालबालिकाहरूको यथार्थ विवरण सङ्कलन गरी पहुँच सुनिश्चित गर्न आवश्यक व्यवस्था मिलाउने,

७. न्यूनतम सिकाइ उपलब्धी हासिल गराउन आवधिक रूपमा सिकाइको मूल्याङ्कन गर्ने,

८. शिक्षकलाई प्रधानाध्यापक तथा प्रधानाध्यापकलाई स्थानीय तहप्रति जवाफदेही बनाउने,

९. विद्यालयहरूमा खानेपानी, शौचालय तथा सरसफाइको उचित प्रबन्धसहित न्यूनतम भौतिक सुविधा सुनिश्चित गर्ने,
१०. विद्यालयमा बालमैत्री, समावेशी र सुरक्षित सिकाइ वातावरण तयार गर्ने,
११. सबै विद्यालयहरूमा प्राथमिकता प्राप्त न्यूनतम सक्षमता पूरा गराउने,
१२. शिक्षण सिकाइ विधिमा आवश्यक परिमार्जन गर्ने,
१३. कक्षा ३ सम्म कक्षा शिक्षणलाई कार्यान्वयन गर्ने,
१४. आवश्यक शिक्षक तालिम, तयारी तथा प्रोत्साहनका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
१५. मूल्याङ्कनलाई शिक्षण सिकाइकै अभिन्न अङ्गको रूपमा प्रयोगमा ल्याउने,
१६. विद्यार्थीलाई आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराई सिकाइमा सुधार ल्याउने,
१७. कक्षाकोठामा आधारित मूल्याङ्कनसँग सम्बन्धित क्षमता विकास गर्ने,
१८. शिक्षामा कामगर्ने सबै जनशक्तिको क्षमता विकास र उत्प्रेरणा व्यवस्थापन गर्ने,
१९. विद्यार्थीको पोषण तथा स्वास्थ्यमा सुधार ल्याउने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
२०. विद्यालयमा आधारित शैक्षिक तथा मनोसामाजिक परामर्श उपलब्ध गराउने,
२१. स्थानीय उत्पादनमा आधारित पौष्टिक तथा स्वस्थकर दिवाखाजाको प्रबन्धलाई थप व्यवस्थित गर्ने,
२२. विद्यालय शिक्षालाई विविधताअनकुल, समावेशी र समतामूलक बनाउन स्थानीय परिवेशअनुकुल सिकाइ क्रियाकलाप, सञ्चालन, भाषिक विविधताअनकुलको माध्ममभाषाको उपयोग तथा सामाजिक साँस्कृतिक विविधताकोसम्मान र समावेश हुनेगरी सिकाइ सामग्री, विधि तथा प्रक्रिया प्रयोग गर्ने ,
२३. विद्यालय शिक्षालाई प्रकोप, सङ्कट तथा महामारी लगायतका परिस्थितिप्रति उत्थानशील बनाउने योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने,
२४. विद्यालय शिक्षालाई सूचना तथा प्रविधिको प्रयोग गरी सहज र उपयोगी बनाउने कार्यलाई विस्तार गर्ने,
२५. दैनिक जीवनसँग सम्बन्धित व्यवहारकुशल सिपहरूलाई सिकाइ क्रियाकलापमा एकीकृत गर्ने,
२६. अन्तरसम्बन्धित विषयवस्तुलाई एकीकृत गरी सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्न सिकाइ सामग्री, विधि तथा क्रियाकलापमा परिमार्जन र सुधार गर्ने,
२७. शिक्षक दरबन्दी पुनर्वितरण तथा समायोजन गर्ने,
२८. नतिजाप्रति जवाफदेहिता सुनिश्चित हुने गरी विद्यालय तथा शैक्षिक निकायको शासकीय तथा व्यवस्थापकीय पद्धतिमा सुधार गर्ने,
२९. विद्यालयको कार्यसम्पादन र विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धी परीक्षण गरी जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्ने,
३०. शिक्षक विकास र सहायता प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्ने ।

३.२.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धि:

- अनिवार्य तथा नि:शुल्क आधारभूत शिक्षामा सबैको पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित भई गुणस्तर अभिवृद्धि हुने ।

नतिज:

- सबै बालबालिका आधारभूत शिक्षाको पहुँचमा भई सहभागी हुने,
- सबै विद्यालयले प्राथमिकता प्राप्त सक्षमता (PMEC) पूरा गरेको हुने,
- न्यूनतम भौतिक पुर्वाधार तथा सिकाइ सामग्रीको उपलब्धता भएको हुने,

- आवश्यक सङ्ख्यामा योग्य, सक्रिय तथा उत्प्रेरित शिक्षकको व्यवस्था हुने,
- बालमैत्री र समावेशी वातावरणमा सिकाइ हुने,
- विद्यालयमा पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम सञ्चालन हुने,
- विद्यालयमा पौष्टिक तथा स्वस्थकर दिवाखाजाको प्रबन्ध हुने,
- बालबालिकाले न्यूनतम सिकाइ उपलब्धी हासिल गरेको हुने,
- आधारभूत शिक्षाको भर्ना, सहभागिता तथा सिकाइ उपलब्धिमा लैङ्गिक, भौगोलिक, सामाजिक तथा आर्थिक समता सूचकमा सुधार हुने,
- विद्यालय शिक्षा प्रणाली प्रकोप,सङ्कट तथा महामारीलगायतका परिस्थितिप्रति उत्थानशील हुने,
- सूचना तथा सञ्चार प्रविधि लगायतका प्रविधिको प्रयोगमा विस्तार तथा सहज उपयोग भई सिकाइमा सहयोग हुने,
- जनशक्तिको क्षमता विकास भई गुणस्तरीय शिक्षा प्रवाह तथा शैक्षिक सुशासन कायम हुने।

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य :

- विद्यालय नक्साङ्कन, पुनर्वितरण तथा समायोजन,
- मापदण्डअनुसार शिक्षक व्यवस्था,
- सबै बालबालिकालाई विद्यालय भर्ना,
- प्रारम्भिक कक्षाका बालबालिकाहरूका लागि पठन सामग्री व्यवस्था,
- प्रारम्भिक कक्षा शिक्षणसम्बन्धि शिक्षक तालिम,
- विद्यालयको न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार विकास,
- विद्यार्थीको सिकाइउपलब्धि परीक्षण,
- शिक्षक क्षमता विकास,
- विद्यालय उत्थानशील योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन,
- सूचना प्रविधिको प्रयोगका लागि आवश्यक संरचना, सामग्री तथा क्षमता विकास,
- शिक्षक विकास तथा सहायता प्रणालीको पुनर्संरचना,
- विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम र दिवा खाजाको प्रबन्ध,
- अपाङ्गता भएका विद्यार्थीलाई सहयोग,
- पाठ्यपुस्तक व्यवस्था,
- सन्दर्भ सामग्रीको व्यवस्था,
- विपन्नका लागि पोसाक, स्टेशनरीका लागि छात्रवृत्ति,
- सिकाइसामग्री तथा विद्यालय व्यवस्थापन,
- कक्षाकोठामा आधारित मूल्याङ्कन,
- व्यवस्थित परीक्षा प्रणाली,
- शैक्षिक मानव संसाधन सूचना प्रणाली स्थापना,
- विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक सङ्घका पदाधिकारीहरूको क्षमता विकास,

- अभिभावक अभिमुखिकरण र सहभागिता,
- समूह तथा अन्य क्रियाकलाप सञ्चालनका लागि उपयुक्त कोठाको व्यवस्थापन,
- बालमैत्री र छापायुक्त कक्षाकोठाको व्यवस्था,
- कक्षा १ देखि ३ सम्मको बालवालिकाका लागि बालमैत्री बसाइ व्यवस्थापन,
- कक्षा पुस्तकालयको वा बुक कर्नरको स्थापना गरी बालवालिकालाई भरपुर पढाइको अवसर प्रदान,
- प्रविधि मैत्री सिकाइका लागि टेलिभिजन, कम्प्युटर, इन्टरनेट लगायतको व्यवस्थापन।

आधारभूत तहका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा गन्तव्य

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य एकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	जम्मा	
१	विद्यालय नक्साङ्कन	पटक		१				१	
२	दरवन्दि पुनर्वितरण तथा समायोजन	**पटक**	१	१	१	१	१		
३	मापदण्डअनुसार शिक्षक व्यवस्था	निरन्तर							
४	सबै बालबालिकालाई विद्यालय भर्ना	निरन्तर	√	√	√	√	√		
५	प्रारम्भिक कक्षाका बालबालिकाहरूका लागि पठन सामग्री व्यवस्था गर्ने	निरन्तर	√	√	√	√	√		
६	प्रारम्भिक कक्षा शिक्षणसम्बन्धि शिक्षक तालिम	जना	२०	२०				४०	
७	विद्यालयको न्यूनतम भौतिक पुर्वाधार विकास	वटा	४	५	४	१०	११	३४	
८	विद्यालय उत्थानशील योजना निर्माण तथा	विद्यालय	३४	३४	३४	३४	३४	**३४**	

क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाई	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	जम्मा	
	कार्यान्वयन								
९	सूचना प्रविधिको प्रयोगका लागि आवश्यक संरचना, सामग्री तथा क्षमता विकास	विद्यालय प्रतिशत	२०	३०	३०	२०		१००	
१०	शिक्षक विकास तथा सहायता प्रणालीको पुनर्संरचना	निरन्तर	√	√	√	√	√		
११	विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम र दिवा खाजाको प्रबन्ध	निरन्तर	√	√	√	√	√		
१२	अपाङ्गता भएका विद्यार्थीलाई सहयोग	निरन्तर	√	√	√	√	√		
१३	पाठ्यपुस्तक व्यवस्था	निरन्तर	√	√	√	√	√		
१४	सन्दर्भ सामग्रीको व्यवस्था	निरन्तर	√	√	√	√	√		
१५	विपन्नका लागि ड्रेस, स्टेशनरीका छात्रबृत्ति	निरन्तर	√	√	√	√	√		
१६	सिकाइ सामग्री तथा विद्यालय व्यवस्थापन	निरन्तर	√	√	√	√	√		
१७	कक्षाकोठामा आधारित मूल्याङ्कन	निरन्तर	√	√	√	√	√		
१८	व्यवस्थित परीक्षा प्रणाली	निरन्तर	√	√	√	√	√		
१९	शैक्षिक मानव	निरन्तर	√	√	√	√	√		

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य एकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	जम्मा	
	संसाधनसूचना प्रणाली स्थापना तथा व्यवस्थापन								
२०	विद्यालय उत्थानशील योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन	पटक	१०	१०	८	८	८	४४	
२१	सूचना प्रविधिको प्रयोगका लागि आवश्यक संरचना, सामग्री तथा क्षमता विकास	पटक	१५	१२	१०	३	४	४४	
२२	विव्यस, शिअसंका पदाधिकारीहरूको क्षमता विकास	पटक	१	१	१	१	१	५	
२३	अभिभावक अभिमुखिकरण र सहभागिता	पटक	१	१	१	१	१	५	
२४	सिकाइ सामग्री तथा विद्यालय व्यवस्थापन	निरन्तर	√	√	√	√	√	निरन्तर	
२५	समुह तथा अन्य क्रियाकलाप सञ्चालनका लागि उपयुक्त कोठाको व्यवस्थापन	विद्यालय	३	३	३	३	३	१५	
२६	कक्षा १ देखि ३ मा बालमैत्री र छापायुक्त कक्षाकोठाको ब्यवस्था	विद्यालय	७	७	७	७	६	३४	

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य एकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	जम्मा	
२७	कक्षा १ देखि ३ सम्मको बालवालिकाका लागि बालमैत्री बसाई व्यवस्थापन	विद्यालय	७	७	७	७	६	३४	
२८	कक्षा पुस्तकालयको वा बुक कर्नरको स्थापना गरी बालवालिकालाई भरपुर पढाईको अवसर प्रदान	सबै विद्यालयमा निरन्तर	√	√	√	√	√		
२९	प्रविधि मैत्री सिकाइका लागि टेलिभिजन, कम्पयुटर, इन्टरनेट लगायतको व्यवस्थापन	विद्यालय	७	७	७	७	६	३४	

३.३ माध्यमिक शिक्षा

३.३.१परिचय

श्रमप्रति सकारात्मक भावना भएका सिपमूलक जनशक्ति उत्पादन गर्ने माध्यमिक तहको शिक्षालाई साधारण, व्यवसायिक र संस्कृत गरी तीन धारमा बाँडिएको छ। विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रमको कार्यान्वयन सँगै कक्षा (९–१२) मा प्राविधिक तथा व्यवसायिकधारको सुरुवातगरिएको छ। यो तहको शिक्षा कामको सिप सहितको नागरिक विकास तथा उच्च शिक्षाको लागि तयारीको आधार पनि हो। नेपालको शिक्षाको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ अनुसारको पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन वि.स. २०७७ वाट प्रारम्भ भएको छ। नेपालको वर्तमान संविधानले माध्यमिक तहको शिक्षा निःशुल्क प्राप्त गर्ने हक स्थापित गरेको छ भने अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा ऐन २०७५ ले पनि प्रत्येक नागरिकालाइ माध्यमिक शिक्षा प्रदान गर्ने दायित्व राज्यको हुने उल्लेख गरेको छ।

राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ ले गुणस्तरिय माध्यमिक शिक्षामा सबैको निःशुल्क पहुँच सुनिश्चित गर्दै यसवाट सिर्जनशिलता रचनात्मकता,अध्ययनशिलता,सकारात्मक चिन्तन र सदाचार जस्ता गुण सहितको प्रतिस्पर्धी सिपयुक्त एवम् उत्पादनशिल जनशक्ति तयार गर्ने उद्देश्य राखेको छ। विज्ञान प्रविधि तथा नवप्रवर्तन नीति २०७६ ले विद्यालय तहदेखिनै परम्परागत मौलिक ज्ञान, प्रविधि तथा सिपका वारेमा अध्ययन अध्यापन गरी वैज्ञानिक चिन्तन तथा सिर्जनसिलता अभिवृद्धि गर्ने रणनीति लिएको छ।

३.३.२ वर्तमान अवस्था

यसबबईगाउपालिकामा ९ देखि १२ को कुल भर्ना दर ६७.६ रहेको छ र खुद भर्ना दर ४८.८ रहेको छ। कक्षा ९–१२ मा लैगिक समता सूचक १.३८ पुगेको छ। तर कक्षा १ मा भर्ना भएका वालवालिका मध्ये माद्यमिक तहको कक्षा १० पुग्ने दर ७०.२ रहेको देखिन्छ। जसवाट कक्षा ८ र कक्षा १० पछाडि ठुलोसङ्ख्यामा वालवालिकाहरूले विद्यालय छाड्ने गरेको देखाउछ । यस पालिकामा सामुदायिक माध्यमिक विद्यालयको कक्षा ९ र १० मा शिक्षकको सङ्ख्या१४ रहेको छ। यस्तै कक्षा ११ र १२ मा ४ जना शिक्षकहरू र पालिका अनुदानमा ४ जना शिक्षकहरू कार्यरत रहेका छन। माध्यमिक तहमाकुलविद्यार्थी सङ्ख्या२ हजार ६० र विद्यालयविद्यार्थी अनुपात १:११४ रहेको पाइन्छ। यस गाउपालिकामा जम्मा सामुदायिक मावि सङ्ख्या ६ र संस्थागत मा.वि सङ्ख्या४ रहेका छन।

३.३.३ लक्ष्य

- मानवीय मूल्यका साथै कला, संस्कृति, विज्ञान र प्रविधि क्षेत्रका आधारभूत मूल्य मान्यताको ज्ञान, सिप र दृष्ट्रिकोण तथा व्यवहारहरू आर्जन गरेका सक्षम जनशक्ति उत्पादन गर्ने।

३.३.४ उद्देश्य

- माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच तथा सहभागिता सुनिश्चित गर्ने,
- माध्यमिक शिक्षाको सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा सुधार गर्ने,
- विद्यालयहरूको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण बालमैत्री, समावेशी, र सुरक्षित बनाउने,
- शासकीय तथा व्यवस्थापकीय प्रवन्धमा सुधार ल्याउने।

३.३.५ रणनीतिहरू

- विद्यालयहरूको नक्साङ्कन गर्ने,
- सबै बालबालिकाको पहुँच सुनिश्चित गर्न विद्यालयहरूको पुनर्वितरण, समायोजन तथा स्थापना गर्ने,

- नि:शुल्क माध्यमिक शिक्षामा पहुँच अभिवृद्धि गर्ने,
- माध्यमिक तहमा खुद भर्नादर र टिकाउदर बढाउने,
- विद्यार्थी प्रोत्साहन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ,
- वैकल्पिक माध्यमका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- सबै विद्यालयमा न्यूनतम सिकाइ वातावरण सुनिश्चित गर्ने,
- माध्यमिक तहमा दक्ष विषय शिक्षकको व्यवस्था गर्ने,
- शिक्षक पेसागत विकास तथा सहयोगको व्यवस्था गर्ने,
- शिक्षकहरूका लागि अभिप्रेरणाका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने,
- शिक्षण सिकाइ पद्धतिमा सुधार गर्ने,
- हरेक विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि विस्तार गर्ने,
- विद्यालयहरूलाई प्रकोप,सङ्कट तथा महामारीलगायतका परिस्थितिप्रति उत्थानशील बनाउने,
- विज्ञान विषय अध्ययनका लागि विद्यार्थीहरूलाई आकर्षित गर्न पूर्वाधार सहितको व्यवस्था गर्ने ,
- सक्षम र उत्प्रेरित प्रअको व्यवस्था गर्ने,
- आवधिकरूपमा सिकाइको मूल्याङ्कन गरी विद्यार्थीको सिकाइमा जवाफदेही हुने प्रणाली विकास गर्ने।

३.३.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धिः

माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित भई सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा सुधार हुने ।

प्रमुख नतिज:

- सबै बालबालिकाहरूलाई नि:शुल्क माध्यमिक शिक्षाको पहुँच सुनिश्चत भई खुद भर्ना तथा टिकाउ दरमा वृद्धि हुने,
- सबै माध्यमिक विद्यालयले आधारभूत मापदण्ड पूरा गरेको हुने,
- माध्यमिक शिक्षाको सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा अभिवृद्धि हुने,
- पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्रीको उपलब्धता, उत्प्रेरित शिक्षकको व्यवस्थापन, प्रविधिको समुचित प्रयोग, र उचित सिकाइ वातावरणको निर्माण भएको हुने,
- माध्यमिक शिक्षा पुरा गर्ने बालबालिकाले न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेको हुने,
- माध्यमिक शिक्षाको भर्ना, सहभागिता र सिकाइ उपलब्धिमा लैङ्गिक, भौगोलिक, सामाजिक तथा आर्थिक लगायतका समता सूचकमा सुधार हुने,
- माध्यमिक विद्यालयहरू प्रकोप,सङ्कट तथा महामारीलगायतका परिस्थितिप्रति उत्थानशील हुने,
- सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको उपयोग भई विद्यार्थीको सिकाइमा सहयोग पुगेको हुने,
- माध्यमिक तहको शिक्षामा सुशासन कायम हुने,
- माध्यमिक तहमा गुणस्तरीय शिक्षा प्रवाह हुने।

प्रमुख क्रियकलप र लक्ष्यः

- नि:शुल्क माध्यमिक शिक्षाका लागि आवश्यक कानुन, कार्यविधि र निर्देशिका तयारी,
- विद्यालय नक्साङ्कन, पुनर्वितरण तथा समायोजन,
- विज्ञान, गणित तथा कम्प्यूटर विज्ञान विषय अध्ययनका लागि अवसर,
- मापदण्डअनुसार शिक्षक व्यवस्था,
- सबै बालबालिकाको पहुँच सुनिश्चित गर्ने,
- आवश्यकताअनुसार खुला तथा दूर शिक्षालगायतका बैकल्पिक प्रबन्ध,
- विद्यालयको न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार विकास,
- विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि परीक्षण,
- शिक्षक क्षमता विकास,
- विद्यालय उत्थानशील योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन,
- सूचना प्रविधिको प्रयोगका लागि आवश्यक संरचना, सामग्री तथा क्षमता विकास,
- शिक्षक सहायता प्रणालीको पुनर्संरचना,
- विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम,
- अपाङ्गता भएका विद्यार्थीलाई सहयोग,
- नि:शुल्क माध्यमिक शिक्षा सुनिश्चितताका लागि पाठ्यपुस्तक, ड्रेसतथास्टेशनरी, दिवा खाजा, छात्रबृत्ति र सिकाइ सामग्री व्यवस्था,
- कक्षाकोठामा आधारित मूल्याङ्कन,
- व्यवस्थित परीक्षा प्रणाली,
- शैक्षिक मानव संसाधन सूचना प्रणाली स्थापना,
- विव्यस, शिअसंका पदाधिकारीहरूको क्षमता विकास,
- अभिभावक अभिमुखीकरण र सहभागिता,
- लक्षित बालबालिकाहरूका लागि आवाशीय प्रबन्ध,

माध्यमिक तहका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा गन्तव्य

क्र.स.	प्रमुख क्रिय□कल□प	लक्ष्य □क□□	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	जम्म□	
१	नि:शुल्क माध्यमिक शिक्षाको कार्यान्वयनका	पटक	१						सङ्घ, प्रदेश र स्थानीयतह

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य (एकाइ)	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	जम्मा	
	लागि आवश्यक पर्ने कानुन, कार्यविधि, निर्देशिकाहरू तयारी								
२	विद्यालय सेवा क्षेत्रको सिमांकन गरी हरेक माध्यमिक विद्यालयको सेवा क्षेत्र एकीन गर्ने र सिमाङ्कन भित्रका बालबालिकाहरू भर्नाको सुनिश्चितताको लागि विद्यालयमा नक्साङ्कन, पुनर्वितरण तथा समायोजन र स्थापना	पटक	१						स्थानीय तह
३	माध्यमिक शिक्षामा विज्ञान प्रविधि, इन्जिनियरिङ, कला र गणित शिक्षा (STEAM) जस्ता विषायको सिकाइलाइ अन्तरसम्वन्धित गर्ने र विज्ञान, गणित तथा कम्प्युटर विज्ञान विषय अध्ययनका लागि अवसर बढाउने	निरन्तर							सङ्घ र स्थानीय तह
४	माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच सनिश्चित गर्न आवश्यकतानुसार बसको व्यवस्था तथा खुला तथा दुर शिक्षा लगायतका बैकल्पिक	माध्यमिक विद्यालय		१	२	२	१	६	

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य एकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	जम्मा	
	प्रवन्ध गर्ने								
५	विद्यालयमा न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार विकास (भवन तथा कक्षाकोठा, फर्निचर, खानेपानी, खेलमैदान, घेरावार, शौचालय)	माध्यमिक विद्यालय	१	१	१	२	१	६	सङ्घ र स्थानीय तह
६	प्रविधि तथा व्यवहारकुशल सिपहरूको एकिकरण तथा विद्र्थी मूल्याङ्कन सम्वन्धी शिक्षक क्षमता विकास	शिक्षक प्रतिशत	२०	२०	३०	३०		१००	सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तह
७	विव्यस, पिटीए पदाधिकारीहरूको क्षमता विकास र अभिमुखिकरण	प्रतिशत	२५	३०	३०	१५		१००	प्रदेश तथा स्थानीय तह
८	विद्यालय शिक्षालाइ प्रकोप, सङ्कट तथा महामारीलगायतका परिस्थितिप्रति उत्थानशील बनाउने आकस्मिक व्यवस्थापन योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन	स्थानीय तह	१					१	स्थानीय तह
९	सिकाइका लागि सूचना तथा सञ्चार प्रविधि लगायतका प्रविधिको प्रयोगमा वृद्धि गर्न आवश्यक संरचना,	विद्यालय प्रतिशत	२०	३०	३०	२०		१००	सङ्घ र स्थानीय तह

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य एकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	जम्मा	
	सामाग्री तथा क्षमता विकास								
१०	विभिन्न किसिममा अपांगता भएका विद्यार्थिलाइ सहयोग	विद्यार्थी सङ्ख्या	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		सङ्घ तथा स्थानीय तह
११	निःशुल्क शिक्षाको सुनिश्चितताको लागि पाठ्यपुस्तक	कक्षा	९ देखि १२	९ देखि १२	९ देखि १२	९ देखि १२	९ देखि १२		
१२	आर्थिक रूपमा विपन्नका लागि ड्रेस तथा स्टेशनरी सहयोग	विद्यार्थी सङ्ख्या	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	१२५०	
१३	सिकाइ सामाग्री तथा विद्यालय व्यवस्थापन तथा सञ्चालन अनुदान	माध्यमिक विद्यालय	६	६	६	६	६		
१४	कक्षाकोठामा धारित मूल्यांकनलाइ शिक्षण सिकाइ प्रकृयामा एकीकृत गर्ने गरी सुधार तथा प्रयोग	विद्यालय	६	६	६	६	६	६	
१५	आवसिय विद्यालय संचालन	विद्यालय	१	१	१	१	१	५	गंगटे

३.४ उच्च शिक्षा र माध्यमिक शिक्षाको उच्च शिक्षासँग सम्वन्ध

३.४.१परिचय

उच्चस्तरीय दक्ष र समालोचक, सर्जक, अनुसन्धानमूलक तथा विचारक जनशक्ति उत्पादन गर्ने शिक्षा उच्च शिक्षा हो। आजको विज्ञान र प्रविधिको युगमा अत्याधुनिक प्रविधिको उपयोग गरी दिगो विकासका लक्ष्यलाई हासिल गर्ने मर्मलाई आत्मसात गर्दै योग्य नागरिक उत्पादनका लागिप्राज्ञिक उत्कृष्टताको केन्द्र निर्माण गर्ने उच्च शिक्षाको मर्म हो । एकातिर उच्च शिक्षालाई गुणस्तरिय बनाई समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्नु र आधुनिक ज्ञान, विज्ञान, कला, सिप एवम् प्रविधिमा दक्ष, प्रतिस्पर्धी जनशक्ति तयार गर्न यस तहको शिक्षाकोसमय सापेक्ष रूपमा विकास र विस्तार गर्नु आवश्यक छ भने अर्कोतिर देशको उच्च शिक्षालाई माध्यमिक शिक्षाको जगमा विकास गर्नुपर्ने अपरिहार्यता त्यत्तिनै रहेको अवस्था छ । नेपालको संविधानले केन्द्रीय विश्वविद्यालयसम्बन्धी अधिकार सङ्घ र उच्च शिक्षासम्बन्धी शासकीय अधिकार प्रदेश सरकारले सुनिश्चित गरेता पनि साझा अधिकारकोसूचिमा रहेको शिक्षाले स्थानीय तहले समेत माध्यमिक शिक्षाको उच्च शिक्षासँग सम्बन्ध राखी आफनो क्षेत्रमा रहेका उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाको विकासमा भूमिका निर्वाह गर्न सक्दछ र गर्नुपर्दछ ।

३.४.२ वर्तमान अवस्था

नेपालको शिक्षाको संरचनामा कक्षा १२ उर्त्तीण गरेको जनशक्तिलाई प्रदान गरिने उच्च स्तरको मानव संसाधनको विकास गर्नकालागिचार तहको उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने नितिगत प्रावधान रहेको छ । देशको आर्थिक तथा सामाजिक परिवर्तनका लागिआवश्यक पर्ने स्वस्थ्य, प्रतिस्पर्धी, नवप्रवर्तनात्मक, स्वावलम्बी, रोजगार उन्मुख तथा मूल्य उन्मुख उच्च तहको जनशक्ति उत्पादन गर्नु यो तहको शिक्षाको प्रमुख ध्येय हो । लागत सहभागिता,निजी क्षेत्रको लगानी, सामुदायिक सहभागिता, मागमा आधारित कार्यक्रमसञ्चालन र विश्व विद्यालयबाट आय स्रोतको परिचालन जस्तानमुना विकास गर्नका लागितीनै तहका सरकारहरू, समुदाय र निजी क्षेत्रलाई समेत उच्च शिक्षा विकास साझेदारकारूपमा सहभागी हुने अवसर खुला गरिनुपर्दछ ।

नेपालमा ११ वटा विश्वविद्यालय तथा ६ वटा राष्ट्रिय प्रतिष्ठान (मानित विश्वविद्यालय) हरू स्थापना भई १,४०७ वटा कलेजहरू जसमध्ये ९८ वटाआंगिक, ५३२ वटा सामुदायिक र ७७७ वटा निजी शैक्षिक संस्थाहरू सञ्चालनमा रहेका छन् ।बबई गाउँपालिकामा एउटा त्रिवि बाट संम्वधन प्राप्त क्याम्पस रहेको छ ।

चुनौतिहरू तथा अवसरहरू

उच्च शिक्षामा आर्थिक रुपले विपन्न रभौगोलिक रुपमा पिछडिएका र माध्यमिक तह पुरा गरेका नागरिकको समेत सहभागिता गराउनु, माध्यमिक शिक्षाको उच्च शिक्षासंग् सम्बन्ध कायम राख्नु, भौगोलिक विकटता, भौतिक पूर्वाधार र आर्थिक लगानीको सुनिश्चितता गर्नु, दक्ष र योग्य जनशक्तिको अभाव हुनु र युग अनुकुलको गुणस्तरीय तथा प्राविधिक उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने संस्थाको विकास गर्नु उच्च शिक्षाका प्रमुख चुनौतिका विषयहरू हुन् । उच्च शिक्षालाई व्यवसायिक, व्यवहारिक र जीवनोपयोगी बनाई शैक्षिक बेरोजगारी न्यूनीकरण गर्नु र उच्च शिक्षा प्राप्त गरेका जनशक्तिहरूलाई स्थानीय तहमानै रोजगार सिर्जना गर्नु जस्ता सवालहरूलाई समेत उच्च शिक्षाका सहायक चुनौतिकारुपमा लिन सकिन्छ ।

नेपालको संविधानमा उच्च शिक्षा तीनवटै तहको साझा अधिकारक्षेत्रभित्र रहनु, पालिका क्षेत्रभित्र .एउटा. मात्रै उच्च शिक्षा प्रदायक संस्था सञ्चालन हुनु, क्याम्पसको सेवाक्षेत्र फराकिलो रहनु, पालिकाका सबै सरोकारवाला,राजनीतिक दल तथा जनप्रतिनिधिहरूमा क्याम्पसको थप प्रभावकारी सञ्चालन तथा व्यवस्थापनमा एकमत रहनु, पालिकामा ६ वटा सामुदायिक र ४ वटा संस्थागत माध्यमिक विद्यालयहरूमा पशु र बाली विज्ञानका डिप्लोमा तहका कक्षाहरू सञ्चालन हुनुआदिलाई यस पालिकाको उच्च शिक्षाको अवसरको रुपमा लिनसकिन्छ ।

३.४.३ लक्ष्य

- प्राज्ञिक उत्कृष्टता तथा उन्नयनका लागि अध्ययन तथा अनुसन्धान गर्ने उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थामार्फत समय सापेक्षउच्चस्तरीय, प्रतिस्पर्धी, प्रविधिमैत्री, रोजगारमूलक र उत्पादनमुखी जनशक्ति उत्पादन गर्ने ।

३.४.४ उद्देश्य

- उच्च शिक्षामा पहुँच अभिवृद्धि गर्ने,
- सामाजिक र आर्थिक विकासका लागि विज्ञान र प्रविधिप्रति अभिप्रेरित, प्रतिस्पर्धी र उद्यमशील मानव संसाधनको विकास गर्ने,
- उच्च शिक्षाका अवसरहरूलाई सान्दर्भिक, उपयोगी र गुणस्तरीय बनाउनथप संकायहरूसञ्चालन गर्न पहल गर्ने ।

३.४.५ रणनीतिहरू

- स्थानीय तह अन्तर्गत विद्यालय शिक्षाको कक्षा १२ वा सो सरहको तह पुरा गरेका विद्यार्थीको विवरण तयार गरी उनीहरूको क्षमता र योग्यता अनुसार उच्च शिक्षाको प्रबन्धका लागि योजना तयार गर्ने,
- स्थानीय तह क्षेत्रभित्र आवश्यकता अनुसार उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने संस्थाहरू स्थापना गर्ने ,
- खुला एवम् दूर शिक्षा लगायतका व्यस्थामार्फत समेत उच्च शिक्षामा पहुँचवृद्धिका लागि पहल गर्ने,
- पिछडिएका भौगोलिक क्षेत्र, महिला, आदिबासी/जनजाती, दलित, अपाङ्गताभएका नागरिक एवं आर्थिक रूपले विपन्न समुदाय र वर्गको पहुँच बढाउन आवश्यक कार्यक्रमहरूको व्यवस्था गरी उच्च शिक्षा प्राप्त गर्ने अवसरको सुनिश्चित गर्ने
- उच्च शिक्षालाई राष्ट्रिय विकासका प्राथमिकताका क्षेत्रहरू कृषि, उर्जा, पर्यटन, जलस्रोत, स्थानीय प्रविधि, सम्पदा र संस्कृति, खेलकुद, जलवायु परिवर्तन लगायतका क्षेत्रहरूमा केन्द्रित गर्न पहल गर्ने,
- विद्यार्थीहरूलाई उच्च शिक्षाका अवसर उपलब्ध गराउनका लागि उच्च शिक्षा सञ्चालन गर्ने संस्थाहरूसँग समन्वय तथा सहकार्य गर्ने,
- स्थानीय तहमा सञ्चालित उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको सञ्चालनमा आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराउने,
- उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको स्थापना, सञ्चालन, नियमन र व्यवस्थापनका लागि समन्वय, सहकार्य र सहजीकरण गर्ने,
- उच्च शिक्षा विकासका लागि सार्बजनिक, सामूदायिक तथा निजी स्तरमा साझेदारी कार्यलाई प्रोत्साहन गर्ने,
- स्थानीय तहको मानव संसाधन योजनाका आधारमा आवश्यक मानव स्रोत विकासका लागि कार्यक्रम बनाई कार्यान्वयन गर्ने,
- आर्थिकरूपमा पिछडिएका प्रतिभावान तथा सीमान्तकृत, दलित, अपाङ्ग, लोपोन्मुख जाति/जनजाति, महिला विद्यार्थीका लागि उच्च शिक्षामा सहज पहुँचको अवसर सृजना गर्न आवश्यक स्रोतको व्यवस्था गर्ने।

३.४.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धिः

- उच्च शिक्षामा पहुँच अभिवृद्धि भई सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा सुधार ।

प्रमुख नतिज

- स्थानीय तह अन्तर्गत विद्यालय शिक्षाको कक्षा १२ वा सो सरहको तह पूरा गरेका विद्यार्थी क्षमता र योग्यता अनुसार उच्च शिक्षामा पहुँच हुने,

- स्थानीय तहमा उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको स्थापना हुने,
- स्थानीय तहमा सञ्चालित उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूबाट सञ्चालन हुने कार्यक्रमहरूको सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा अभिवृद्धि हुने,
- उच्च शिक्षा उत्पादन र आर्थिक उपार्जनसँग जोडिने,
- उच्च शिक्षामा सार्बजनिक, निजी तथा सामूदायिक सहभागितामा लगानी अभिवृद्धि हुने।

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्यः

- उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने संस्थाहरूको स्थापना,
- उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने संस्थाहरूको न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार विकास,
- अनुसन्धान केन्द्रको स्थापना,
- शिक्षक व्यवस्था,
- छात्रवृत्ति कार्यक्रम,
- उच्च शिक्षालाई प्रकोप, सङ्कट तथा महामारीलगायतका परिस्थिति प्रति उत्थानशील बनाउन योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्न सहयोग ।

उच्च शिक्षा र माध्यमिक शिक्षाको उच्च शिक्षासँग सम्वन्धका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा गन्तव्य

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाई	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	जम्मा	
१	बहुप्राविधिक शिक्षालय स्थापना गर्न सहयोग तथा सहजीकरण गर्ने	वटा				१		१	सङ्घ र प्रदेशको सहयोग
२	अनुसन्धान केन्द्रको स्थापना गर्न आवश्यक सहयोग् गर्ने	वटा					१		सङ्घ र प्रदेशको सहयोग
३	स्नातक तहमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूलाई शिक्षक सङ्ख्या कम भएका विद्यालयहरूमा स्वयमसेवक शिक्षकको रुपमा परिचालन गर्ने	विद्यार्थि संऋया	१५	१५	१५	१५	१५	७५	सङ्घ र स्थानीय तह
४	उच्च शिक्षामासबैको		निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	७५	क्याम्पस,स्थानीय

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य एकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	जम्मा	
	पहुँच सुनिश्चित गर्न आवश्यकता अनुसारको समन्वय र सहजीकरण गर्ने								तह
५	उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थामा न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार विकास (भवन तथा कक्षाकोठा, फर्निचर, शौचालय, खानेपानी, खेलमैदान, घेराबार, खाजा घर आदि) विकास गर्न सहयोग गर्ने			भवन तथा कक्षा कोठा	खानेपानी र शौचालय	फर्निचर खेलमैदान	घेराबार		
६	उच्च शिक्षालाई प्रकोप, सङ्घट तथा महामारी लगायतका परिस्थितिप्रति उत्थानशील बनाउन पालिकास्तरको योजना तयार ग्री कार्यान्वयन गर्न सहयोग गर्ने	पटक	१						क्याम्पस
७	उच्च शिक्षाको खुला एवम् दूर शिक्षा प्रणालीको स्थापना गर्न सहजीकरण एवम सहयोग गर्ने	पटक				१			क्याम्पस
८	विद्यार्थीहरूकोअध्ययन अनुसन्धान कार्यमा	पटक					१		

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य (एकाइ)	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	जम्मा	
	सहयाग गर्नसामुदायिक इ–पुस्तकालयकोस्थापनागर्न सहयोग गर्ने								
९	उच्च शिक्षा अध्ययनका लागि छात्रवृती	पटक	१०	१०	१०	१०	१०	५०	

३.५ प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा र सिप विकास तालिम

३.५.१परिचय

विकासका लागि साधारण र प्राविधिक जनशक्तिका बिच सन्तुलनको आवश्यकता पर्दछ । सुरुवातका दिनहरूमा साधारण शिक्षातर्फ जोड दिइएतापनि विस्तारै प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिमका क्षेत्रमा जोड दिन थालिएको छ । कृषि, भेटनरी, सव ओभरसियर, इन्जिनियरिङ, चिकित्सा विज्ञान, कम्प्युटर लगायतका क्षेत्रमा दक्ष जनशक्तिको माग उच्च रहेको छ । प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षाका अवसरहरूमा सबै लिंग, अपाङ्गता, गरिवी, सीमान्तकृत आर्थिक सामाजिक रुपले पछि परेको समुदाय लगायतका सबै बर्गको समतामूलक पहुँच, सहभागिता र सिकाई उपलव्धिमा सुधार गर्दै श्रम बजार सँग आवद्ध गर्नुपर्ने देखिन्छ ।वि. सं. २०७२ को संविधान सँगसँगै “समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली” भन्ने राष्ट्रिय आकांक्षा पुरा गर्नका लागिराष्ट्रिय योजना आयोगले नौ वटा राष्ट्रिय लक्ष्य अन्तर्गत उच्च र दिगो उत्पादन तथा उत्पादकत्व तय गरेको र त्यसको लागि गुणस्तरिय प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिमको विस्तारमा जोड दिएको देखिन्छ । राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारुप, २०७६ मा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षालाई विद्यालय शिक्षाको तल्लो तहदेखि नै समेट्ने प्रयास गरिएको छ ।

सन् २०१५ मा संयुक्त राष्ट्र सङ्घले सन् २०३० सम्ममा हासिल गर्ने गरी निर्धारण गरेको दिगो विकास लक्ष्यले पनि प्रत्येक व्यक्तिलाई गरी खाने शिक्षामा समावेशी, समतामूलक र समन्यायिक ढङ्गमा दिने अवसरलाई व्यापक बनाउन जोड दिएको छ । यस प्रकारको शिक्षाको विकासले यस पालिकामासिपयुक्त दक्ष जनशक्ति उत्पादन हुने र रोजगार एवम रोगारीका अवसरहरू सृजना भई विदेशिने युवाहरू आत्मनिर्भर बन्ने अवस्था सिर्जना हुनेछ ।

३.५.२ वर्तमान अवस्था

यस बबई गाउँपालिकामा प्राविधिक धार संचालित विद्यालय एउटा मात्र छ । श्री जनकल्याण माध्यमिकबिद्यालय पदमपुर हाल दाङ जिल्लाको बबई गा.पा. वडा नं ५, पदमपुरमा अबस्थित यो विद्यालय बि.स.२०३६ सालमा कक्षा १-५ स्वीकृत भएको बिद्यालय २०५१/०५२ सालबाट नि.मा.वि तह र २०५८साल देखि माध्यमिक तह संचालन भएकोमा वि.स. २०७६ सालमा प्राबिधिक धार तर्फ वाली बिज्ञानबिषयको अध्यापन र वि.स. २०७६ सालबाटनै ११-१२ मा दुई वटा संकायहरु मानविकी रव्यवस्थापनमा अध्यापन हँुदै आएको छ । विद्यालयको जग्गाको क्षेत्रफल ३ विगाहा १९ कठ्ठा ८ धुररहेको छ । प्रयाप्त मात्रामा जग्गा भएता पनि पुरा क्षेत्र छेकबार नहुँदा उपयुक्त रुपमा प्रयोग गर्नसकिएको छैन । विधार्थीहरुलाई प्रयोगात्मक ज्ञान, सिप दिनको लागि जग्गामा सम्पूर्ण विरुवा फलफुल,तरकारी, खाद्यान्न, दलहन, मौरीपालन, रेसम खेती, माछापालन संचालन गर्न आवश्यक छ । विद्यालयलेछुटै विभागको रुपमा भवन निमार्ण गरी प्राविधिक कक्षा संचालन गर्न सकेको छैन ।

बिद्यालयमा प्राविधिक कक्षा संचालनको लागि प्राविधिक बिषयका प्रशिक्षकहरुको अनुदानदिएको र वाँकी साधारण विषयहरु विद्यालयको आन्तरिक जनशक्तीबाट संचालन गरिएको छ ।बिद्यार्थीहरु प्राविधिक कक्षा (वालि विज्ञान) मा आकर्षित रहेका छन् र हालसम्म सन्तोषजनक रुपमासंचालन रहेको छ । प्रयोगशालालाई बिषयगत रुपमा छुट्याउनु पर्ने आवश्यकता रहेको छ । जसकोलागि विद्यालय भबन र आवश्यक जनशक्ती अभाव छ । प्राबिधिक कक्षालाई प्रविधि मैत्री प्रयोगात्मक ररोजगारमुखी बनाउन आवश्यक रहेको छ ।

विद्यालयको कृषि प्रयोगशाला सन्तोषजनक अवस्थामा रहेको छ । विद्यालयमा बिद्यार्थीहरुलेप्रयोगात्मक सामाग्रीको प्रयोग गरेपछी सरसफाई गरेर उचित ठाउँमा राख्ने वानीको विकास गरेका छन्। खेतवारीको माटो जाँचका लागि माटोको गुणस्तर पत्ता लगाउनको लागि माटो प्रयोगशालाको उचितब्यवस्था रहेको छ । वाली संरक्षण प्रयोगशाला अन्तर्गत प्रयोगात्मक सामाग्री अत्यन्त मंहगो रहेको हुँदाउचित व्यवस्थापन गर्न कठिनाई रहेको छ । कृषि वाली विज्ञान अन्तर्गत चाहिने प्रयोगात्मक सामाग्रीसन्तोषजनक रहेता पनी प्रविधिको बिकास संगै कृषि औजारहरुको आवश्यकता पर्याप्त रुपमा उपलब्धहुन सकेको छैन् ।गाउँपालिकाको ससर्त तर्फको कार्यक्रमवाट प्रयोगशाला व्यवस्थापनका लागि प्राप्त अनुदान रकमवाट विद्यालयमा प्रयोगात्मक सामाग्रीकोब्यवस्था गरिएको छ । प्रयोगात्मक सामाग्रीहरु जस्तै Power tiller, Reaper, lawn mower, seeddrill, Zap planter, Corn harvester, Hot air oven, Incubator, Mini paddy thresher,Autoclave, Microscopeलगायत अन्य आवश्यक सामाग्रीहरु

रहेका छन् । कृषि अन्तर्गत माटोविज्ञान, वाली संरक्षण, वागवानी, वाली विज्ञान, भौतिकशास्त्र, रसायनशास्त्र, जीवविज्ञान, प्रयोगशालामाप्रयाप्त रुपमा प्रयोगात्मक सामाग्री तथा कृषि औजारहरु हुन आजको समयमा अपरिहार्य भैसकेको छ।

३.५.३ लक्ष्य

- उत्पादनशील जनशक्तिलाई आवश्यकताअनुसारका व्यावसायिक तथा पेसागत क्षेत्रहरूमा प्रयाप्त दक्षता हासिल हुने गरी सिपमूलक शिक्षा र तालिम उपलब्ध गराई जनताको आर्थिक स्तरमा सुधार ल्याउने ।

३.५.४ उद्देश्य

- प्राविधक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा सिप विकासमा पहुँच अभिवृद्धि गर्ने,
- स्थानीय तहमा प्राविधक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा सिप विकासका अवसर सृजना गर्न संयन्त्र विकास गर्ने,
- प्राविधक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा सिप विकासका अवसरहरूलाई सान्दर्भिक, उपयोगी र गुणस्तरीय बनाउने।

३.५.५ रणनीतिहरू

- स्थानीय तहमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपको अवसर सृजना गर्ने,
- बहुप्राविधिक शिक्षालय/तालिम केन्द्रहरूको स्थापना, सञ्चालन, तथा नियमन गर्ने,
- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपको गुणस्तर, प्रभावकारिता र पहुँच बढाउनको निम्तिसरोकारवालाहरूसँग समन्वय गर्ने,
- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपको क्षेत्रमा सक्षम जनशक्ति तयार गर्ने,
- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपमा व्यापार तथा उद्योग क्षेत्रको सहभागिता बढाउनप्रोत्साहन गर्ने,
- आय आर्जन गर्ने खालका क्रियाकलापको माध्यमबाटआत्म निर्भर हुनको निम्ति संस्थागत क्षमता बढाउने,
- पिछडिएका भौगोलिक क्षेत्र, महिला, आदिवासी/जनजाती, दलित, अपाङ्गताभएका नागरिक एवम् आर्थिक रूपले विपन्न समुदाय र वर्गको पहुँच बढाउन आवश्यक कार्यक्रमहरूको व्यवस्था गर्ने,
- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपका क्षेत्रहरू कृषि, उर्जा, पर्यटन, जलस्रोत, स्थानीय प्रविधि, सम्पदा र संस्कृति, खेलकूद, जलवायु परिवर्तन लगायतका क्षेत्रहरूमा केन्द्रित गर्न पहल गर्ने,
- विद्यार्थीहरूलाई प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपका अवसर उपलब्ध गराउनका लागि सम्बन्धित संस्थाहरूसँग समन्वय तथा सहकार्य गर्ने,
- स्थानीय तहमा सञ्चालित प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिप प्रदायक संस्थाहरूको सञ्चालनमा आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराउने।

३.५.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धिः

- उत्पादनशील जनशक्तिले आवश्यकताअनुसारका प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपका क्षेत्रहरूमा पर्याप्त दक्षता हासिल गरी उत्पादनशील, रोजगारी, स्व-रोजगारी र जीविकोपार्जनका क्षेत्रबाट आर्थिक स्तर सुधार गरेको हुने ।

प्रमुख नतिज:

- स्थानीय तहमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपका क्षेत्रमा उत्पादनशील जनशक्तिले आवश्यकताअनुसारका प्राविधिक तथा व्यावसायिक सिपका क्षेत्रहरूमापर्याप्त अवसर प्राप्त गरेको हुने,

- स्थानीय तहमा बहुप्राविधिक शिक्षालय/प्राविधक धारका माध्यमिक विद्यालयहरूको स्थापना भई सञ्चालन हुने,
- स्थानीय तहमा सञ्चालित प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपका क्षेत्रमा सञ्चालित संस्थाहरूबाट सञ्चालन हुने कार्यक्रमहरूको सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा अभिवृद्धि हुने,
- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपका क्षेत्रहरूलाई उत्पादन र आर्थिक उपार्जनसँग जोडिने,
- स्थानीय स्तरमा रहेका परम्परागत सिपहरूको पहिचान, प्रमाणिकरण तथा प्रबर्द्धन हुने,
- बैदेशिक रोजगारीबाट हासिल गरेको अनुभव र सिपको खोजी, प्रमाणिकरण तथा उपयोग हुने वातावरण सृजना हुने,
- खोज, नवपर्वर्तन तथा उद्यमशीलतामा अभिवृद्धि भएको हुने,
- उत्पादनशील, रोजगारी, स्व-रोजगारी र जीविकोपार्जनका अवसरमा वृद्धि हुने,
- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा सिपका क्षेत्रमा सार्बजनिक, निजी तथा सामूदायिक सहभागितामा लगानी अभिवृद्धि हुने।

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य:

- प्राविधिक धारका माध्यमिक विद्यालयहरू स्थापना र सञ्चालन,
- प्राविधिक धार सञ्चालन भएका विद्यालयहरूको भौतिक पूर्वाधार विकास,
- बहुप्राविधिक शिक्षालय स्थापना, सञ्चालन तथा नियमन,
- छोटो अवधिका सिपमूलक तालिम सञ्चालन,
- शिक्षक व्यवस्था,
- छात्रवृत्ति कार्यक्रम,
- स्थानीय स्तरमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपका लागि आवश्यक नीति तर्जुमा,
- खोज तथा नवपर्वर्तनात्मक कार्यलाई प्रोत्साहन,
- स्थानीय स्तरमा रहेका परम्परागत सिपहरूको पहिचान, प्रमाणिकरण तथा प्रबर्द्धन कार्यक्रम,
- बैदेशिक रोजगारीबाट हासिल गरेको अनुभव र सिपको खोजी, प्रमाणिकरण तथा उपयोग सम्बन्धि कार्यक्रम,
- उत्पादित जनशक्तिलाई उद्यमशीलताका लागि सहयोग,
- आर्थिकरूपमा पिछडिएका प्रतिभावान तथा सीमान्तकृत, दलित, अपाङ्ग, लोपोन्मुख जाति/जनजाति, महिला विद्यार्थीका लागि उच्च शिक्षामा सहज पहुँचको अवसर सृजना गर्न आवश्यक स्रोतको व्यवस्था।

प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा र सिप विकास तालिम का प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा गन्तव्य

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य (एकाइ)	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	जम्मा	
१	प्रयोगशाला व्यवस्थापन सहयोग	विद्यालय	१	१	१			३	सङ्घ र प्रदेशसँगको

क्र. स.	प्रमुख क्रिय□कल□प	लक्ष्य □क□□	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	जम्म□	
									समन्वय र सहकार्यमा
२	सामुदायिक विद्यालयमा प्राविधिक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन	विद्यालय	१	१	१			३	सङ्घ र प्रदेशसँगको समन्वय र सहकार्यमा
३	छोटो अवधिका सिपमूलक तालिमहरू सञ्चालन	वटा	२	२	२	२	२		सङ्घ र प्रदेशसँगको समन्वय र सहकार्यमा
४	प्राविधिक र व्यावसायिक शिक्षा सम्वन्धी पालिका स्तरिय नीतिको तर्जुमा	पटक		१					
५	युवालाइ खोज र नवप्रवर्तनका लागि प्रोत्साहनमूलक कार्यक्रमहरू सञ्चालन	सङ्ख्या		१०	१०	१०	१०	४०	
६	प्राविधिक शिक्षा अध्ययन गरेका युवाहरूलाइ उद्यमशिलता विकासको लागि सहयोग	सङ्ख्या		५	५	५	१०	२५	
७	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम प्रदायक संस्थाहरूको अनुगमन, नियमन र व्यवस्थापन	पटक	१	१	१	१	१	५	स्थानीय तह

३.६ पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्री

३.६.१ परिचय

शिक्षा पद्धतिलाई मार्गदर्शन गर्ने महत्वपूर्ण आधार पाठयक्रम हो । पाठ्यक्रम कुनै कक्षा वा तहमा के के सिकाउने भन्ने कुरासँग मात्र सम्बन्धित हुदैन । देशकाल र परिस्थिति अनुसार विद्यार्थीमा के कस्ता क्षमता विकास गराउने हो भन्नेसँग पनि सम्बन्धित छ । के पढाउने,के कस्ता क्रियाकलापका माध्यमबाट अपेक्षित सक्षमता हासिल गराउन र विद्यार्थीले सिकेको वा नसिकेको सुनिश्चित गरी आवश्यक पृष्ठपोषण प्रदान गर्न के कसरी मुल्याङ्कन गर्ने भन्ने कुरा निर्धारण गर्ने महत्वपूर्ण आधार समेत हो । मानवीय चेतना र वौद्धिक विकासको निमित्त लिइएका उद्देश्यहरू पूरा गराउनु हो । बालबालिकाको सर्वांगीन विकास गर्नु, सभ्यता वा संस्कृतिको हस्तान्तरण एवम विकास गर्नु, शैक्षिक प्रक्रियाको स्वरुप निर्धारण गर्नु जस्ता कुराहरू पाठ्यक्रमको उद्देश्यभित्र पर्दछन् ।

मानवीय आवश्यकता,बालबालिकाका रुची, सामाजिक मूल्य मान्यता, समाज तथा विश्व परिवेशमा विकास भएका ज्ञान सिप तथा प्रविधि अनुकुल पाठ्यक्रमलाई एउटा गतिशील र लचिलो प्रक्रियाका रुपमा लिनु आवश्यक छ । पाठ्यक्रमलाई कार्यान्वयन गर्नका लागि पहिलो शैक्षिक सामाग्रीको रुपमा पाठ्यपुस्तकलाई लिन सकिन्छ । सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको उचित विकास नभइसकेको हाम्रो परिवेशमा विद्यार्थीको एकमात्र विकल्पको रुपमा पाठ्यपुस्तकलाई लिन सकिन्छ । जसले पामाठ्यक्रम कार्यान्वयनलाई सहयोग गर्दछ । हाल नेपालमा सामुदायिक विद्यालयमा अध्ययनरत सम्पूर्ण विद्यार्थीलाई नि:शुल्क पाठ्यपुस्तक वितरण गर्ने गरिएको छ ।

३.६.२ वर्तमान अवस्था

राष्टिय शिक्षा पद्धतिको योजना, २०२८ मा सर्वप्रथम विद्यालय तहमा पाठ्यक्रमलाई दस्तावेजिकरण गरिएको थियो । पाठ्क्रम विकासका लागि संस्थागत रुपमा शिक्षा मन्त्रालय अन्तर्गत पाठ्क्रम विकास केन्द्र स्थापना भयो । पाठ्यक्रम विकास केन्द्रको संरचनाको निरन्तरता सगैं विद्यालय तहको पाठ्यक्रम विकास, सुधारतथा अद्यावधिक गर्ने क्रममै वि. सं. २०७६ मा नयाँ पाठ्यक्रम प्रारुप तयार भइ कार्यान्वयन गर्ने क्रममा २०७७ देखि कक्षा १ र ११ मा कार्यान्वन सुरु भएको छ । त्यसैगरी वि. सं. २०८० सम्ममा विद्यालय तहका सबै कक्षाहरूमा यो पाठ्यक्रम कार्यान्वयन हुने योजना छ ।

बबईगाउँपालिकामा वि सं २०७९ देखि कक्षा १ देखि ८ सम्मको लागि स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरि कार्यान्वयनमा ल्याउने तयारी छ भने पाठ्यपुस्तक पनि निर्माण गर्ने प्रक्रियामै छ । त्यसैगरी शैक्षिक सत्र २०७८ देखि आधारभूत तह कक्षा ६-८ को स्थानीय पाठ्यक्रम पनि तयार गरी लागू गरिएको छ । पाठ्क्रम तथा पाठ्पुस्तकको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि हाल सम्म कक्षा १ देखि १० सम्म सबै विषय र कक्षा ११ र १२ का लागि अनिवार्य विषयका पाठ्यपुस्तक प्रदान गर्ने नेपाल सरकारले नि:शुल्क व्यवस्था मिलाएको छ ।विभिन्न विषयका शिक्षक निर्देशिका तयार गरेको छ । पाठ्क्रमलाई सान्दर्भिक र प्रभावकारी बनाउन कक्षा १- ३ मा अन्तर सम्वन्धित विषयवस्तुलाई एकीकृत गरिएको छ । विभिन्न भाषिक समुदायका बालबालिकाको लागि हाल सम्म कक्षा १ देखि ५ सम्म विभिन्न २७ मातृभाषाका पाठ्यपुस्तक कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ । प्रत्येक विषयमा विषयवस्तुको स्वरुप अनुसार विद्यार्थीलाई २५ देखि ५० प्रतिशत सम्म भारको प्रयोगात्मक कार्य , परियोजन कार्य वा सामुदायिक कार्य लगायतका व्यवहारिक अभ्यास गराउनु पर्ने व्यवस्था छ । परिवर्तित पाठ्यक्रम अनुसार शिक्षकलाई निश्चित अवधिमा शिक्षकको पेसागत विकास लालिम लिनुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ । परीक्षण र मूल्याङ्कन प्रणालीमा सुधार गरी आधारभूत तह सम्म निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन पद्धति अपनाइएको छ । सबै कक्षामा अक्षराङ्कन पद्धतिअनुसार नतिजा निकाल्ने परिपाटी अपनाइएको छ । राष्ट्रिय प्रारम्भिक कक्षा पढाइ कार्यक्रमको न्यूनतम कार्यक्रमबाट सबै विद्यालयमा शिक्षण सिकाइ सामाग्रीको व्यवस्थापन गरिएको छ ।

चुनौतिहरू तथा अवसरहरू

पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि विषयगत शिक्षकको व्यवस्था गर्नु चुनौतिका रूपमा रहेको छ । त्यसैगरी स्थानीय पाठ्क्रम र पाठ्यसामाग्री विकासका लागि क्षमता विकास गर्नु , सबै शिक्षकलाई नयाँ पाठ्क्रमको अभिमुखीकरण गर्नु ,पाठ्क्रमलाई समय अनुसार अद्यावधिक गर्नु पनि चुनौतिका रूपमा रहेका छन् । अपाङ्गता,अनाथअसहाय भएका बालबालिकाको लागि अनुकूलको पाठ्सामाग्रीको व्यवस्था गर्ने आदि पाठ्क्रम तथा पाठ्यपुस्तक कार्यान्वयनका चुनौतिहरू पनि हाम्रा सामु छन् । माध्यमिक तहसम्म नि:शुल्क पाठ्यपुस्तकको व्यवस्था, शिक्षक निर्देशिकाको व्यवस्था , परीक्षा र मूल्याङ्कन प्रणालीमा सुधार, स्थानीय पाठ्यक्रम विकार तथा कार्यान्वयन मार्गदर्शन, २०७६ को निर्माण र कक्षा ३ सम्म एकीकृत पाठ्यक्रमको व्यवस्था, पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक कार्यान्वयनका अवसरहरू रहेका छन् ।

३.६.३ लक्ष्य

- पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनबाट विद्यार्थीहरूमा जीवनोपयोगी ज्ञान, सिप र अभिवृत्तिको विकास भई सक्षम, सृजनशील र प्रतिस्पर्धी नागरिक तयार हुने ।

३.६.४ उद्देश्य

- पाठ्यक्रमलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नु,
- पाठ्यक्रम विकास तथा परिमार्जनका लागि पृष्ठपोषण दिनु,
- सिकाइलाई दैनिक जीवनसँग सम्बन्धित गराउनु,
- पाठ्यक्रममा आधारित शिक्षण सिकाइद्वारा स्थानीय र आधुनिक विश्वपरिवेश अनुसार सिकारुमा ज्ञान, सिपर व्यवहार विकासमा सहजीकरण गर्नु,
- सिकारुका सिकाइ समस्याको समाधान उन्मुख निरन्तर, आवधिक तथा स्तरीकृत मूल्याङ्कन पद्धतिको कार्यान्वयन गर्नु,
- स्थानीय पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्री निर्माण तथा कार्यान्वयन गर्नु।

३.६.५ रणनीतिहरू

- राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ र तदनुसारका पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन गरिने,
- विकास गरिएका पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्रीलाई सम्बन्धित शिक्षक तथा सरोकारवालहरूलाई प्रबोधिकरण गरिने,
- पाठ्यक्रम कार्यान्वयनका लागि अत्यावश्यक संरचनागत तथा पेसागत सक्षमता अभिवृद्धि गरिने,
- विपद् , महामारी तथा सङ्कटको अवस्थामा वैकल्पिक विधिबाट शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गरिने,
- शिक्षकका लागि शिक्षक निर्देशिकातथा स्रोत सामग्री तथा विद्यार्थीका लागि सिकाइ सामग्री, स्वाध्यायन तथा सन्दर्भ सामग्रीहरू उपलब्ध हुने व्यवस्था गरिने,
- शिक्षकको पेसागत सक्षमता विकास गरिने,
- सहभागितामूलक, अन्तरक्रियात्मक, खोजमूलक एवम् समस्या समाधान केन्द्रित शिक्षण विधिको प्रयोगलाई संस्थागत गरिने,
- विद्यालयमा आधारित सहयोग पद्धति विकास गरिने,
- सहपाठी सिकाइ समूह गठन गरी कमजोर सिकाइ क्षमता भएका बालबालिकालाई सहयोग गर्ने व्यवस्था मिलाइने,
- शिक्षण सिकाइमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग बढाइने,
- स्थानीय तथा मातृ भाषाको पाठ्यक्रम र पाठ्य सामग्रीको विकास तथा प्रयोगलाई व्यवस्थित गरिने,

- विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिलाई शिक्षकको वृत्ति विकाससँग आबद्ध गरी पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने वातावरण सृजना गरिने ।

३.६.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धिः

- पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनबाट दैनिक जीवनका लागि आवश्यक आधारभूत सक्षमतासहित सृजनशील, सकारात्मकसोच भएको, निरन्तर सिकाइप्रति प्रतिबद्ध र रोजगारउन्मुख नागरिक तयार हुने ।

प्रमुख नतिजाः

- पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन प्रभावकारी रूपमा भएको हुने,
- पाठ्यक्रम विकास तथा परिमार्जनका लागि पृष्ठपोषण उपलब्ध हुने,
- सिकाइलाई दैनिक जीवनसँग सम्बन्धित हुने,
- पाठ्यक्रममा आधारित शिक्षण सिकाइद्वारा स्थानीय र आधुनिक विश्वपरिवेश अनुसार सिकारुमा ज्ञान, सिपर व्यवहार विकासमा सहजीकरण भएको हुने,
- सिकारुका सिकाइ समस्याको समाधानउन्मुख निरन्तर, आवधिक तथा स्तरीकृत मूल्यङ्कन हुने,
- स्थानीय पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्री निर्माण तथा कार्यान्वयन हुने।

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्यः

- पाठ्यक्रम अभिमुखीकरण
- शिक्षक तालिम
- शिक्षक पेसागत सहयोग
- कक्षा कोठामा आधारित विद्यार्थी मूल्याङ्कन
- आवधिक विद्यार्थी मूल्याङ्कन
- डिजिटल सामग्रीको प्रयोग
- सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग
- निःशुल्क पाठ्यपुस्तक
- बहुपाठ्यपुस्तक
- स्थानीय पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन
- माध्यम भाषाका रूपमा मातृभाषाको प्रयोग
- सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन
- परीक्षा सञ्चालन ।

पाठ्यक्रम र पाठ्यसामाग्रीका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा गन्तव्य

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य एकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	जम्मा	
१	पाठ्क्रमअभिमुखिकरण	सङ्ख्या		३०	३०			६०	स्थानीय तह,शिविसइ
२	शिक्षकतालिम र पुनर्ताजगि तालिम	सङ्ख्या	४०	४०	४०	४०	४०	२००	स्थानीय तह,मानव संसाधन केन्द्र
३	शिक्षक पेसागतसहयोग		निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		स्थानीय तह,मानव संसाधन केन्द्र
४	कक्षाकोठामाआधारित विद्यार्थी मूल्यांकन		निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		विद्यालय
५	आवधिकमूल्यांकन	पटक	३	३	३	३	३	१५	विद्यालय
६	डिजिटलसामाग्रीको प्रयोग	वटा	६	५	७	८	८	३२	विद्यालय,सरकार
७	सूचनाप्रविधिको प्रयोग		निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		विद्यालय
८	निशुल्कपाठ्यपुस्तक		निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		विद्यालय
९	स्थानीयपाठ्यक्रम निर्माण तथा कार्यान्वयन		निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		स्थानीय तह, विद्यालय
१०	माध्यम भाषाकोरुपमा मातृभाषको प्रयोग								
११	सुपरिवेक्षणतथा अनुगमन		निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		
१२	पढाइ मैत्री शैक्षणिक सामग्री खरिद, सङ्कलन, निर्माण तथा प्रयोग	सबै विद्यालयका कक्षा १	३४	३४	३४	३४	३४		

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य एकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	जम्मा	
	जस्तै:विसङ्केतन किताब, ठूलो किताब, बाह्रखरी चार्ट, वर्ण तथा झ्याले पत्ती, शब्द चित्र पत्ती र अन्य सामग्रीको ब्यवस्था	देखि ३							
१३	सबै बालबालिकालाई पाठ्यपुस्तक तथा अभ्यास/कार्य पुस्तिकाको उपलब्धता	विद्यार्थि	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		
१४	स्थानीय पढाइ सामग्री र अन्य शैक्षणिक सामग्री निर्माण तथा प्रयोग	विद्यालय	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै		
१५	शिक्षण कार्यमा उपयोगी सामग्री जस्तै : पाठ्यक्रम, शिक्षक निर्देशिका लगायत सन्दर्भ सामाग्रीको उपलब्धता	पटक	१	१	१	१	१	५	

३.७ शिक्षक व्यवस्थापन र विकास

३.७.१ परिचय

शिक्षाको गुणस्तर सुधारका लागि शिक्षक व्यवस्थापनको महत्वपूर्ण भूमिका हुन्छ । गुणस्तरीय शिक्षाका लागि शिक्षक योग्य व्यावसायिक रुपमा दक्ष पेसाप्रति उत्प्रेरित समर्पित प्रतिवद्ध र विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही हुन आवश्यक छ। शिक्षकमा भएको विषयवस्तुको पर्याप्त ज्ञान शिक्षणसिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालनमा दक्षता र नमुना व्यक्तित्व प्रदर्शनले विद्यार्थीहरूको सिकाइमा सकारात्मक प्रभाव पार्दछ। सबै तहको शिक्षामा योग्य दक्ष समर्पित र अभिप्ररित शिक्षकहरूको व्यवस्थापनवाट नै शिक्षाको गुणस्तर सुनिश्चित गर्न सकिन्छ। यसका लागि शिक्षक व्यवस्थापन र विकास प्रभावकारी हुन आवश्यक छ।

प्राथमिक तहमा विद्यार्थी सङ्ख्याको आधारमा र निम्न माध्यमिक तथा माध्यमिक तहमा विषय गत रुपमा विद्यमान मापदण्ड १ : ४५ शिक्षक विद्यार्थी अनुपात कायम गरिएको छ । शिक्षा ऐन तथा नियमावलीले आधारभूत तहमा कम्तिमा ७ दरबन्दी र माध्यमिक तहमा १२ दरवन्दी हुनुपर्ने व्यवस्था गरेको छ ।

नेपालमा विगतदेखि हालसम्म सञ्चालित विभिन्न शिक्षा योजना , परियोजना तथा कार्यक्रमहरूले कक्षाकोठाको शिक्षण सिकाइमा सुधार ल्याई शिक्षाको स्तर वृद्धि गर्न जोड दिएका छन् । यसको फलस्वरुप विद्यालयको शिक्षण सिकाइलाई विद्यार्थी केन्द्रित बनाउने , प्रविधिको प्रयोग गरी शिक्षण गर्ने , बालमैत्री सिकाइ वातावरण सिर्जना गर्ने जस्ता केही प्रयास भएका छन् । विद्यालय क्षेत्र विकास योजना अवधिमा कक्षाकोठाको शैक्षणिक अभ्यास वा क्रियाकलापलाई विद्यार्थी केन्द्रित बनाउन शिक्षकको क्षमता विकासका कार्यक्रमहरू सञ्चालन भएका छन् । यस अवधिमा शिक्षक पेसागत विकास प्रमाणीकरण तालिम, छोटो अवधिको मागमा आधारित तालिमहरू सञ्चालन गरी शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा सुधार ल्याउन प्रयत्न गरियो ।

पेसागत रुपमा सक्षम ,दक्ष र अभिप्रेरित शिक्षकवाट नै कक्षाकोठाको शिक्षणसिकाइमा सुधार आउन सक्छ । यसका लागि शिक्षकलाई पेसागत विकासका अवसरहरू उपलव्ध हुन आवश्यक छ । शिक्षकको पेसागत विकासका लागि विभिन्न तौरतरिकाहरू छन् । शिक्षक तालिम,कार्यशाला ,सेमिनार कनफरेन्स , कार्यमूलक अनुसन्धान , शिक्षकहरूको सिकाइ सञ्जाल , अवलोकन भ्रमण मेन्टरिङ आदि अवसरवाट शिक्षकको पेसागत विकास सम्भव छ ।

यस योजनामा शिक्षाको गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि शिक्षण पेसालाई रोजाइको पेसाको रुपमा विकास गर्न शिक्षकहरूलाई सूचना प्रविधि , प्रधानाध्यापक तथा लेखापालहरूलाई विद्यालयमा गरिने लेखा व्यवस्थापन , सार्वजनिक खरिद र जिन्सी व्यवस्थापन , शिक्षकहरूलाई पेसागत विकासका विभिन्न मोडालिटिका तालिम लगायतका कार्यक्रमहरूको आवश्यकता आँकलन गरिएको छ । कक्षाकोठाको शिक्षणसिकाइलाई गुणस्तरीय बनाउने शिक्षक सहयोग प्रणालीलाई सुदृढ बनाउने शिक्षक पेसागत विकासलाई प्रभावकारी बनाउने विद्यार्थीको सिकाइप्रति शिक्षकलाई जिम्मेवार बनाउने कायलाई प्राथमिकता दिइएको छ । यसमा शिक्षक ब्यवस्थापनको वर्तमान अवस्थाको विश्लेषणबाट चुनौतिहरूको पहिचान गरि शिक्षक ब्यवस्थापन र विकासलाई प्रभावकारी बनाउने सम्बन्धमा यस कार्यक्रमका उद्धेश्य पुरागर्नका लागि अपनाइने रणनीतिहरू कार्यक्रम कार्यान्वयनबाट हासिल हुने अपेक्षित नतिजा तथा मुख्यमुख्य क्रियाकलाप तथा लक्ष्यहरू समावेश गरिएको छ ।

३.७.२ वर्तमान अवस्था

नेपालमा वर्तमान अवस्थामा शिक्षकहरू तयार गर्ने काम विश्वविद्यालय त विद्यालयहरूले गरिरहेका छन् । शिक्षक अध्यापन अनुमति पत्रका लागि परीक्षा सञ्चालन गर्ने , रिक्त दरवन्दीमा शिक्षक पदपूर्तिका परीक्षा सञ्चालन गरि नियुक्तिका लागि सिफारिस गर्ने र शिक्षक बढुवा सम्वन्धी काम शिक्षक सेवा आयोगले गर्दै आएको छ । आयोगबाट सिफारिस भइ आएका शिक्षकहरूलाई नियुक्ति गरी पदस्थापन गर्ने कार्य स्थानीय तहहरूले गर्दै आएका छन् । यसै गरि अस्थायी वा करार शिक्षकको नियुक्ति गर्ने , शिक्षकको कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन गर्ने कार्य स्थानीय तहले गर्दै आएका छन् । शिक्षकको पेसागत विकासका लागि नीति निर्माण गर्ने काम शिक्षा विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले , प्रमाणीकरण तथा कष्टमाइज्ड तालिम पाठ्यक्रम निर्माण गर्ने र प्रशिक्षक तयार गर्ने कार्य शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास कन्द्रले र शिक्षकको क्षमता अभिवृद्धिका लागि तालिम सञ्चालन गर्ने काम प्रदेश शिक्षा तालिम केन्द्रहरूले गर्दै आएका छन् ।

बबई गाउँपालिकामा सामुदायिक विद्यालय तर्फ हाल सञ्चालनमा रहेकाबालबिकास केन्द्रका ४६, प्राथमिक तहका ११२,आधारभूत (६-८) का २४ जना, माध्यमिक तहका १८ गरी जम्मा १ सय ५४ जना शिक्षकहरूले अध्यापन गरिरहेका छन् । शिक्षक विद्यार्थी अनुपात प्राथमिक तहमा ३४.३२ आधारभूत तहमा ९८.०५ र माध्यमिक तहमा ६५.४७ रहेको छ ।

३.७.३ लक्ष्य

- गुणस्तरिय शिक्षाका लागि योग्य , व्यावसायिक रुपमा दक्ष , पेसाप्रति उत्प्रेरित , प्रतिवद्ध र विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही शिक्षकको व्यवस्था सुनिश्चित हुने।

३.७.४ उद्देश्य

- सक्षम शिक्षक आपूर्तिका लागि सङ्घ तथा प्रदेश सरकारसँग समन्वय गर्ने,
- शिक्षक नियुक्ति र पुनर्वितरणलाई सुदृढ बनाउनु,
- विषयवस्तुमा निपुर्ण शिक्षकको सुनिश्चितता गर्नु,
- सबै तहमा सक्षम, प्रतिबद्ध र अभिप्रेरित शिक्षकहरूको प्रबन्ध गर्नु,
- सुपरिवेक्षण, शिक्षक तालिम, शिक्षक सक्षमता प्रारूपको प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नु,
- शिक्षकको निरन्तर पेसागत विकासका अवसरहरूको सुनिश्चितता गर्नु।

३.७.५ रणनीतिहरू

- शिक्षक विद्यार्थी अनुपातको आधारमा तहगत, क्षेत्रगत र विषयगत रूपमा शिक्षक दरबन्दी मिलान/पुनर्वितरण तथा थप गरिने,
- रिक्त शिक्षक दरबन्दीको प्रक्षेपणका आधारमा शैक्षिक सत्रको पहिलो महिनामा शिक्षक नियुक्ति गरिने,
- प्रत्येक ५ वर्षमा शिक्षकको निरन्तर पेसागत विकासका लागि शिक्षण सिप विकाससम्बन्धी सेवाकालीन तालिम अनिवार्य बनाइने,
- स्थानीय तहमा शिक्षक पेसागत सहयोग प्रणालीमार्फत शिक्षकलाई निरन्तर पेसागत सहयोग उपलब्ध गराइने। यसका लागि स्थानीय तहमा विषयगत शिक्षक सञ्जाल, विज्ञ समूह गठन, शिक्षक सिकाइ समूह, स्रोत शिक्षक तथा अनुभवी शिक्षकबाट कोचिङ्ग तथा मेन्टोरिङ्ग पद्धतिको विकास गरी कार्यान्वयनमा ल्याइने,
- शिक्षकको उपस्थिति, नियमितता र कार्यसम्पादनमा सुधार गरिने,
- शिक्षक तथा प्रधानाध्यापकको बृत्ति विकासलाई विद्यार्थीको सिकाइ सुधारसँग सम्बन्धित गरी नतिजाप्रति जवाफदेही हुने पद्धतिको विकास गरिने,
- शिक्षक नियुक्ति, सरूवा तथा तालिम र पेसागत विकासमा सहभागिता गराउँदा विद्यार्थीको सिकाइमा कुनै अवरोध नहुने पद्धति विकास गरिने।

३.७.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धिः

- सक्षम र अभिप्रेरित शिक्षकको व्यवस्था भई विद्यार्थीको सिकाइमा सुधार हुने।

प्रमुख नतिज:

- राष्ट्रिय शिक्षक सक्षमता कार्यढाँचाको आधारमा शिक्षक तयारी, छनौट र पेसागत विकास हुने,
- शिक्षक तयारीका कोर्सहरूमा पर्याप्त विषयगत तथा शिक्षण सिकाइसम्बन्धी सक्षमता विकास हुने,
- शिक्षण पेसा थप प्रतिस्पर्धी र सम्मानित हुने,
- पेसागत विकासका प्रावधानहरूको विस्तार र सुदृढीकरण हुने,

- शिक्षक पेसागत सहयोग प्रणालीमार्फत निरन्तर पेसागत सहयोग प्राप्त हुने,
- शिक्षकको उपस्थिति, शिक्षण विधितथा तौरतरिका र कार्यसम्पादनमा सुधार हुने,
- शिक्षक विद्यारथी अनुपातका आधारमा तहगत, क्षेत्रगत र विषयगत रूपमा शिक्षक दरबन्दी मिलान/पुनर्वितरण हुने,
- शिक्षकको आपूर्ति नियमित रूपमा हुने,
- शिक्षकको बृत्ति विकासका लागि परादर्शी, र बस्तुनिष्ठ आधारसहितको पद्धति स्थापित हुने ।

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्यः

- शिक्षक नियुक्ति र सरूवा,
- अस्थायी तथा विद्यालय स्रोतबाट नियुक्त शिक्षकहरूको व्यवस्थापनका लागि मापदण्ड तथा निर्देशिका तयारी,
- अपाङ्गता भएका व्यक्ति, महिला, सीमान्तकृत वर्गका व्यक्तिहरूलाई शिक्षण पेसामा सहभागी गराउन क्षमता अभिवृद्धि,
- नियमित शिक्षण सिकाइ सुनिश्चित गर्न मापदण्डको विकास गर्ने,
- कमजोर विद्यार्थीका लागि विशेष सहयोगी कक्षा सञ्चालन गर्ने,
- उपचारात्मक शिक्षण पद्धति लागु गर्ने,
- अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि विशेष व्यवस्था,
- पुस्तकालय र पुस्तक कुना,
- सूचना प्रविधि प्रयोगशाला,
- विज्ञान प्रयोशाला,
- प्राविधिक व्यावसायिक शिक्षा धार सञ्चालन भएका विद्यालयमा प्रयोगशालाको प्रबन्ध,
- शिक्षण तथा सिकाइ सामग्री विकास,
- ईन्टरनेट सेवाको व्यवस्था,
- शिक्षण सिकाइमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग,
- निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन,
- परीक्षाको नतिजा विश्लेषण,
- शिक्षकले शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा विताउने समय वृद्धि,
- विद्यालयमा आधारित सुपरिवेक्षण तथा सहयोगका लागि क्षमता विकास,
- शिक्षक पेसागत सहयोग,
- असल अभ्यासको अवलोकन भ्रमण,
- सिकाइ आदानप्रदान, क्षमता विकास, प्रविधि हस्तान्तरण र ज्ञानको सञ्जालिकीकरण,
- विज्ञ समूहको गठन,
- सहपाठी कक्षा अवलोकन,
- छोटो अवधिको शिक्षक तालिम,
- विद्यालय तहमा शिक्षकको पेसागत विकास,
- कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन,

- प्रधानाध्यापकको व्यवस्था,
- शिक्षक दरबन्दी मिलान तथा पुनर्वितरण।

शिक्षक व्यवस्थापन र विकासका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा गन्तव्य

क्र.स.	प्रमुख क्रिय□कल□प	लक्ष्य □क□□	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	जम्म□	
१	असल अध्यासको अवलोकन भ्रमण	पटक	१	१	१	१	१	५	स्थानीय
२	कार्य सम्पादनमा आधारित प्रोत्साहन तथा सुविधा दिने।	जना	५	५	५	५	५	२५	स्थानीय
३	सबै स्थायी शिक्षाकको स्वास्थ्य विमा अनिवार्य गर्ने ।	जना		निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय
४	शिक्षण सिकाइमा पृष्ठपोषण प्राप्त गर्न परिक्षाको नतिजा विश्लेषण गर्ने।	पटक	१	१	१	१	१		स्थानीय
५	शिक्षक पेसागत सहयोग कार्यविधिका आधारमा सिकाइका लागि शिक्षकको इ संजाल बनाउने	वटा		१					
६	शिक्षकलाइ परामर्श कार्य गर्न, अध्ययन अनुसन्धान, अनुगमन, सुपिरवेक्षणको लागि विज्ञ समुह परिचालन गर्ने	पटक	१	१	१	१	१		सङ्घ, स्थानीय तह
७	शिक्षक मेन्टरिङ/कोचिङका लागि कार्यक्रम सञ्चालनका गरेर शिक्षक पेसागत सहयोग विकास गर्ने	विद्यालय	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै		सङ्घ, स्थानीय तह

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य एकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	जम्मा	
८	विद्यालय तथा पालिका स्तरमा प्रारम्भिक कक्षाका शिक्षकलाइ पेसागत सहयोग गर्न शिक्षण सिकाइ समुह वैठक/बैठक बस्ने विद्यालयको प्रस्तुतिकरण सहित घुम्ती वैठक	पटक	१०	१०	१०	१०	१०	५०	स्थानीय तह तथा अन्य निकाय
९	आवश्यकताका आधारमा शिक्षक पेसागत सहयोग तालिम सञ्चालन गर्ने	जना	३४	३४	३४	३४	३४	१७०	सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तह
१०	शिक्षिक दरवन्दी मिलान तथा पुनर्वितरण	पटक		१				१	
११	पालिकाले प्रअ र प्रअले शिक्षकहरूसँग करार सम्झौता मार्फत सिकाइ उपलव्धीमा सुधार ल्याउने	पटक	१	१	१	१	१		स्थानीय तह
१२	विद्यालय तथा पालिका स्तरमा प्रारम्भिक कक्षाका शिक्षकलाइ पेसागत सहयोग गर्न शिक्षण सिकाइ समुह वैठक/घुम्ती वैठक र Team Teaching संचालन गर्ने	पटक	२	२	२	२	२		
१३	कक्षा १ देखी ३ सम्म क्रमिक सिकाइ रणनीतिमा आधारित शिक्षण सिकाइ कार्य सञ्चालनकालागितालिमको ब्यवस्था	पटक	१	१				२	

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य एकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	जम्मा	
१४	एकीकृत पाठ्यक्रमलाई प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नका लागि कक्षा १ देखि ३ सम्मका शिक्षकहरूलाई पठन तत्व तथा एकीकृत ढाँचाको तालिमको ब्यवस्था	जना	३४	३४	३४			१०२	
१५	स्थानीय पढाइ सामग्री र अन्य शैक्षणिक सामग्री निर्माणका लागि तालिम वा कार्यशालाको ब्यवस्था	वटा		१		१		२	
१६	एकीकृत पाठ्यक्रममा पठन तत्व तथा एकीकृत ढाँचासम्बन्धी पुर्नताजगी तालिमको ब्यवस्था					१	१	२	
१७	प्रविधि मैत्री सिकाइका लागि टेलिभिजन, कम्पयुटर, इन्टरनेट लगायत प्रयोगकालागि तालिमको ब्यवस्था	पटक		१				१	
१८	**शिक्षक पेसागत सहयोग प्रणाली विकास र कार्यान्वयन**	सबै विद्यालय	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		
१९	**शिक्षक पेसागत सहयोग सम्बन्धी प्रावधान कार्यान्वयन गर्नका लागि प्रणाली विकास गर्ने (जस्तै)** प्रधानाध्यापक/ आधारभूत संयोजक/अनुभवी शिक्षक	सबै विद्यालय र पालिकामा/ पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		

क्र. स.	प्रमुख क्रिय□कल□प	लक्ष्य □क□□	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						क□फियत
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	जम्म□	
	परिचालन विज्ञ समूह गठन र परिचालन शिक्षक सिकाइ समूह गठन र परिचालन वैकल्पिक विधिको प्रयोग								
२०	**शिक्षक पेस□गत सहयोग प्रण□ली क□र्य□न्वयन गर्ने र निरन्तरत□क□ल□गि निम्न क□म गर्ने** शिक्षकलाई शिक्षण कार्य प्रभावकारी बनाउन प्राज्ञिक तथा प्राविधिक सहयोग पुऱ्याउने प्राविधिक सहयोगकर्ताका लागितालिमको ब्यवस्था गर्ने प्राविधिक सहयोगकर्ताबाट नियमित कक्षा अवलोकनको ब्यवस्था गर्ने पृष्ठपोषण/सुझाव तथा सहयोगका लागि कोचिङकोब्यवस्था गर्ने शिक्षकहरूको नियमित समीक्षा बैठक सञ्चालन, अन्तरक्रिया र छलफलको ब्यवस्था गर्ने दिगो र प्रभावकारी रुपमा	सबै विद्यालयमा	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य (एकाइ)	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	जम्मा	
	शिक्षकलाई पेसागत सहयोग प्रदान गर्नेप्रणाली विकास र निरन्तरताको सुनिश्चितता गर्ने								
२१	शिक्षकहरुलाई सकात्मक सोच सम्वन्धी तालिमको व्यवस्था	वटा	१	१	१	१	१	५	

३.८ विद्यालय व्यवस्थापन

३.८.१परिचय

नेपालको संविधान अनुसुची ९ अनुसार तीन तहसङ्घ, प्रदेश र स्थानीयसरकारको अधिकारको साझासूचीमा शिक्षा, खेलकुद र पत्रपत्रिका रहेका छन।नेपालको संविधान अनुसुची ८ अनुसार स्थानीय सरकारको अधिकार सूचीमा आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा रहेको छ । स्थानीय सरकारसञ्चालनऐन,२०७४ शिक्षासम्वन्धी २३ वटा अधिकारहरू गरिएको छ । विद्यालयको सु-सञ्चालनको लागि शिक्षा ऐन, २०२८ अनुसारको शिक्षा नियमावली, २०५९ परिच्छेद ६बमोजिम विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक सङ्घको गठन गरिने प्रावधान रहेको छ।व्यवस्थापनका दृष्टिले विद्यालय प्रमुख निकाय हो जहाँ सहभागितात्मक दृष्टिकोण, पाठ्यक्रम सुधारका दृष्टिकोण, मागमा आधारित शैक्षिक कार्यक्रम तथा वित्तीय पद्धति, स्थानीय र सामुदायिक साझा विचार रहेका हुन्छन। विद्यालय व्यवस्थापन भित्र शैक्षिक योजना निर्माण र कार्यान्वयनको संस्थागत जिम्मेवारी बाँडफाड गरिएको छ।

विद्यालयहरूलाई आफूले सेवा प्रदान गर्ने समुदायप्रति उत्तरदायी बनाउन यस्ता समितिहरूको भूमिका र सक्रियतालाई बढाई पारदर्शिता, जवाफदेहिता कायम गर्दै शैक्षिक सुशासन अभिवृद्धि कायम गरिएको देखिन्छ । सामुदायिक विद्यालयहरूको शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि गरी आम अभिभावकहरूको विश्वास बहाली गर्ने र संस्थागत विद्यालयहरूलाई नियमन गरी सेवामूलक बनाउदै सबैका लागि गुणस्तरीय शिक्षाको प्रत्याभूतिका लागि स्थानीय सरकारले अगुवाई गरेको छ।
विद्यालयको प्राज्ञिक तथा प्रशासकीय प्रमुखको रुपमा काम गर्न प्रत्येक विद्यालयमा एक जना प्रधानाध्यापक रहने र प्रधानाध्यापक छनौट वा नियुक्ति सम्वन्धि व्यवस्था मौजुदा शिक्षा ऐन २०२८ अनुसार शिक्षा नियमावली २०५९ को नियम ९३ को आधारमा विद्यालयको प्रधानाध्यापकको व्यवस्था गरिने व्यवस्था छ । विद्यालयमा शैक्षिक वातावरण, गुणस्तर र अनुशासन कायम राख्ने प्रधानाध्यापकको कर्तव्य हो।

३.८.२ वर्तमान अवस्था

बबई गाउपालिकामा संस्थागत७ र सामुदायिक ३४ गरी आधारभूत तहका गरी ४१ विद्यालयहरू सञ्चालनमा रहेका छन । पाठ्यक्रमले निर्दिष्ट गरेबमोजिम विद्यालय न्यूनतम २४० दिन खुल्नुका साथै कम्तिमा २१० दिन पठनपाठनको सुनिश्चितताको लागि शैक्षिक क्यालेन्डरको व्यवस्था गरिएको छ। अगुवा विद्यालयहरूलाई आफ्ना फिडर विद्यालयहरूको समन्वय र पेसागत सहायताका

लागि जिम्मेवार बनाइएको छ । वडामा वडा शिक्षा समितिले काम गरिरहेका छन् ।समग्र पालिकाको शिक्षासम्वन्धी नीति, योजना र कार्यक्रमको समन्वय र व्यवस्थापनको लागि पालिका प्रमुखको संयोजकत्वमा शिक्षा समिति गठन भई क्रियाशिल रहेको अवस्था छ ।

चुनौती र अवसर

- सबै वडामा वडा शिक्षा समितिहरूले सक्रियता बढाउनु,
- सबै विद्यालयहरूमा प्रचलित ऐन र नियमावली अनुसारको प्रधानाध्यापकको नियुक्ती,
- विद्यालय व्यवस्थापन समितिको समायावधि भित्र गठन गरी विद्यालयको समग्र व्यवस्थापन गर्नु,
- प्रधानाध्यपकहरूलाइ श्रृजनशिल, समयसापेक्ष, जवाफदेही र उत्तरदायी बनाउनु,
- विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाइ श्रृजनशिल, समयसापेक्ष, जवाफदेही र उत्तरदायी बनाउनु,
- विभिन्न समिति, प्रधानाध्यापकर लेखा तथा प्रशासनिक कर्मचारीहरूको क्षमता विकास गर्नु।

३.८.३ लक्ष्य

- सबै विद्यालयहरू बालबालिकाहरूलाई गुणस्तरीय शिक्षा उपलब्ध गराउन सक्षम हुने ।

३.८.४ उद्देश्य

- विद्यालयको शैक्षिक, भौतिक तथा आर्थिक अवस्थालाई सुदृढ बनाउनु,
- विद्यालयकोविकास, सञ्चालन तथा व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउनु,
- गुणस्तरीय तथा समतामलूक शिक्षामा बालबालिकाको सहजपहुँचको आधार तयार गर्नु,
- विद्यालयको शासकीय प्रबन्धलाई उच्च नतिजाका लागि प्रोत्साहित गर्नु,
- विद्यालयहरूको सक्षमतामा सुधार गरी रूपान्तरणको गतिलाई तीव्रताप्रदान गर्नु,
- योग्यतम् प्रधानाध्यापको छनौट तथा नियुक्ति गर्नु,
- विभिन्न समिति, प्रधानाध्यापकर लेखा तथा प्रशासनिक कर्मचारीहरूको क्षमता विकास गर्नु,
- विद्यालय व्यवस्थापनलाई समावेशी, समन्यायिक र जवाफदेही बनाउनु,
- विद्यालय व्यवस्थापनमा सरोकारवालाहरूको सहभागिता अभिवृद्धि गर्नु
- विद्यालयको सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउनु।

३.८.५ रणनीतिहरू

- विद्यालयको सुधार योजना बनाई कार्यान्वयन गरिने,
- शैक्षिक कार्ययोजनाको निर्माण र कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी बनाइने,
- विद्यालयको विकास तथा व्यवस्थापनका लागि गुरुयोजना बनाई कार्यान्वयन गरिने,
- विद्यालय नक्साङ्कन गरी विद्यालय समायोजन, पनर्वितरण तथा स्थापना गरिने,
- शिक्षक दरबन्दी मिलानतथा प्रधानाध्यापक नियुक्ति,
- विद्यालय सञ्चालन तथा व्यवस्थापनका लागि विनियम तयार गरी कार्यान्वयन गरिने,

- विद्यालयले वार्षिक कार्य सम्पादनको स्वमूल्याङ्कन गरी अभिभावक भेला मार्फत सार्वजनिक गरिने,
- नियमित रूपमा विद्यालयको लेखा तथा सामाजिक परीक्षण गरिने,
- विद्यालयको विपद् व्यवस्थापन योजना बनाई कार्यान्वयन गरिने,
- विद्यालयका सबै गतिविधिहरूमा अभिभावकहरूको पहुँच, सहभागिता, पारदर्शिता र जवाफदेहिताको सुनिश्चितता गरिने,
- नियमित रूपमा विभिन्न समितिहरू, प्रधानाध्यापक, शिक्षक, कर्मचारीहरूको क्षमता विकास र प्रोत्साहनका कार्यक्रम सञ्चालन गरिने।

३.८.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धिः

- सबै विद्यालयहरू गुणस्तरी शिक्षा प्रदान गर्न सक्षम हुने।

प्रमुख नतिजाः

- विद्यालको शैक्षिक, भौतिक तथा आर्थिक अवस्था सुदृढ भएको हुने,
- विद्यालयकोविकास, सञ्चालन तथा व्यवस्थापन प्रभावकारी हुने,
- विद्यालयमा गुणस्तरीय तथा समतामलूक शिक्षामा बालबालिकाको सहजपहुँचको आधार तयार हुने,
- विद्यालयको शासकीय प्रबन्ध उच्च नतिजाका लागि प्रोत्साहित भएको हुने,
- विद्यालयहरूको सक्षमतामा सुधार भई रूपान्तरणको गतिलाई तीव्रताप्रदान गरेको हुने,
- योग्यतम् प्रधानाध्यापको छनौट तथा नियुक्ति हुने,
- विभिन्न समित, प्रधानाध्यापकर लेखा तथा प्रशासनिक कर्मचारीहरूको क्षमता विकास हुने,
- विद्यालय व्यवस्थापन समावेशी, समन्यायिक र जवाफदेही हुने,
- विद्यालय व्यवस्थापनमा सरोकारवालाहरूको सहभागिता अभिवृद्धि हुने,
- विद्यालयको सेवा प्रवाह प्रभावकारी हुने।

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्यः

- विद्यालय सुधार योजना तयारी तथा अध्यावधिक,
- शैक्षिक कार्ययोजनाको निर्माण,
- विद्यालयको विकास तथा व्यवस्थापन गुरुयोजना,
- विद्यालय नक्साङ्कन,
- विद्यालय समायोजन, पुनर्वितरण तथा स्थापना,
- शिक्षक दरबन्दी मिलान,
- प्रधानाध्यापक नियुक्ति,
- विद्यालय सञ्चालन तथा व्यस्थापन विनियम तयारी,
- वार्षिक कार्य सम्पादनको स्वमूल्याङ्कन,
- अभिभावक भेला,

- विद्यालयको लेखा तथा सामाजिक परिक्षण,
- विपद् व्यवस्थापन योजना निर्माण,
- विद्यालयका गतिविधिहरू सार्वजनिक।

विद्यालय व्यवस्थापनका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा गन्तव्य

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य एकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	जम्मा	
१	विद्यालय सुधार योजना तयारी तथा अध्यावधिक गर्ने	पटक	१	१	१	१	१		सङ्घ, स्थानीय तह र विद्यालय
२	शैक्षिक कार्यपात्रो निर्माण गर्ने	पटक	१	१	१	१	१		विद्यालय, स्थानीय तह
३	विद्यालयको विकास तथा व्यवस्थापन गुरुयोजना बनाउने	पटक		१					विद्यालय
४	विद्यालय नक्साङ्कन गर्ने	पटक	१						
५	विद्यालय समायोजन, पुनर्वितरण तथा स्थापना गर्ने	पटक	१	१	१	१	१		
६	शिक्षक दरबन्दी मिलानगर्ने	पटक		१					
७	योग्यता, क्षमता र वरिष्ठताकोआधारमाप्रधानाध्यापक नियुक्ति गर्ने	निरन्तर	√	√	√	√	√		स्थानीय तह, विव्यस
८	विद्यालय सञ्चालन तथा व्यस्थापन विनियम तयारी गर्ने	विद्यालय/							
९	वार्षिक कार्य सम्पादनको स्वमूल्याङ्कन गर्ने	पटक	१	१	१	१	१		विद्यालय
१०	अभिभावक भेला गर्ने	पटक	३	३	३	३	३		विद्यालय

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य एकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	जम्मा	
११	विद्यालयको लेखा तथा सामाजिक परिक्षण गर्ने	पटक	१	१	१	१	१		सङ्घ, स्थानीय तह
१२	विपद् व्यवस्थापन योजना निर्माण गर्ने	पटक	१	१	१	१	१		स्थानीय तह
१३	विद्यालयका गतिविधिहरू सार्वजनिक गर्दैविद्यालयले सार्वजनिक सुनुवाई गर्ने।	पटक	१	१	१	१	१		विद्यालय
१४	प्रधानाध्यापक, शिक्षक र कर्मचारीलाइ प्रोत्साहन उपलव्ध गराउने	प्रअ, शिक्षक र कर्मचारी प्रतिशत	२०	२०	२०	२०	२०		स्थानीय तह
१५	गाउँपालिकाको शिक्षायोजनाको र शैक्षिक प्रोफाइल निर्माण, प्रवोधिकरण र परिमार्जन	गाउँपालिका	१	१	१	१	१		
१६	शिक्षक अभिभावक सङ्घको कार्यकारी समितिले वित्तिय पारदर्शिता र जवाफदेहिता कायम, अभिभावक तथा अन्य सङ्घसंसथासँग समन्वय र साझेदारी गर्ने	विद्यालय	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै		
१७	विद्यालयमा गठन हुने विभिन्न समितिका पदाधिकारीको क्षमता विकास र अभिभावक अभिमुखिकरण	पटक	१	१	१	१	१	५	
१८	विद्यार्थि तथा अभिभावकहरूको गुनासो	विद्यालय	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै		

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य एकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	जम्मा	
	सुनुवाइको व्यवस्था गर्ने								
१९	सामाजिक लेखापरिक्षण र प्रतिवेदनलाइ सार्वजनिक गर्ने	विद्यालय	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै		
२०	विद्यालयहरूमा सेवा वडापत्रको व्यवस्था गर्ने	विद्यालय	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै		
२१	निःशुल्क सेनेटरी प्याड व्यवस्थापन (भेन्डिङ् मेसिन सहित)	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		
२२	बबई शैक्षिक बुलेटिन प्रकाशन	पटक	२	२	२	२	२	१०	

३.९ निरन्तर शिक्षा, खुला सिकाइ, अनौपचारिक शिक्षा, जीवनपर्यन्त सिकाइ र शिक्षा

३.९.१ परिचय

औपचारिक शिक्षा प्रणालीको संरचना भदा बाहिर मानव जिवनका लागि आवश्यक ज्ञान, सिप र प्रकृयाको प्रशोधन गर्ने जीवनपर्यन्त अर्थात आजीवन सिकाइ प्रणाली अनौपचारिक शिक्षा हो । अनौपचारिक शिक्षाले समाजमा विद्यमान विभिन्न किसिमका समूहका लागि विभिन्न लक्ष्य बनाई सेवा प्रदान गर्दछ । निरक्षरका लागि साक्षरता, साक्षरका लागि साक्षरोत्तर, सिकाइ अवसरका लागि स्तरवृद्धी, शिक्षासँग सिप र आम्दानी जोड्दै शिक्षित समाजको विकासका लागि अनौपचारिक एवम आजीवन शिक्षाले काम गर्दछ।
संविधानले सुनिश्चित गरेको शिक्षा पाउने हक, राष्ट्रिय शिक्षा नितिले अवलम्वन गरेको सिद्धान्त, दिगो विकासका लक्ष्य ४ तथा आवधिक योजनाले अपेक्षा गरेको ,प्रत्येक नागरिकले शिक्षा पाउने हकको कार्यान्वयन गर्न औपचारिक शिक्षासँगै अनौपचारिक शिक्षा प्रणालीले योगदान गर्दछ । सबैका लागि गुणस्तरीय शिक्षा र जीवनपर्यान्त सिकाइ अवसर दिगो विकासको मुल मर्म रहेकोले विगतको साक्षरताका कार्यक्रमवाट साक्षर बनेका नवसाक्षरहरूका लागि मागमा आधारित निरन्तर शिक्षा र जीवनप्रयन्त सिकाइ अवसर उपलव्ध गराउनुपर्दछ । विशेष गरी शिक्षाको औपचारिक संरचना बाहिर ठूलो सङ्ख्यामा रहेका युवा, महिला र प्रौढहरूका लागिकार्यमूलक साक्षरता, आयआर्जन, समूह साझेदारी Digital Literacy लगायतका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न सकिन्छ । औपचारिक र अनौपचारिक शिक्षाका बिचमा Cross ventilator को व्यवस्था गरी शिक्षा प्राप्तिलाई लचकदार र व्यक्तिको आवश्यकता र अनुकुलतामा आधारित बनाउदै लैजानुपर्ने देखिन्छ।
राष्ट्रिय शिक्षा निति २०७६ ले नेपाललाई पूर्ण साक्षर मुलुक बनाइ अनौपचारिक, वैकल्पिक, परम्परागत र खुला शिक्षाका माध्यमबाट आजीवन सिकाइ संस्कृतीको विकास गर्नु,सबै प्रकारका अपाङ्गता भएका व्यक्तिका लागि गुणस्तरीय शिक्षाको पहुँच सुनिश्चित गरी जीवनपर्यन्त शिक्षाका माध्यमबाट मर्यादित जीवनयापन गर्न सक्षम र प्रतिस्पर्धी नागरिक तयार पार्ने उद्देश्य निर्धारणगरेको छ ।

स्थानीयसरकार सञ्चालनऐन, २०७४ ले अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइको जिम्मेवारी स्थानीय तहलाइ प्रदान गरेको छ। सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी मापदण्ड, २०७८ जस्ता नीतिगत व्यवस्था गरिएको छ।

३.९.२ वर्तमान अवस्था

यस पालिकामा २ वटा सामुदायिक सिकाई केन्द्रछन्। शिक्षाको अवसरबाट वञ्चित भएका, गरिविको चपेटामा परेका समुदायका विभिन्न व्यक्तिहरूको आवश्यकतामा आधारित आयआर्जन कार्यक्रम, सिपमुलक कार्यक्रम, चेतनामुलक कार्यक्रम र पुस्तकालय सञ्चालन गर्ने उद्देश्य सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको रहेको छ। केन्द्रले आयआर्जनका लागि समुह गठन तथा परिचालन तथा पुस्तकालय व्यवस्थापनको काम गरिरहेको छ।

चुनौती र अवसर

- सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूलाइ क्रियाशिल रूपमा परिचालन गर्ने,
- सामुदायिक सिकाइ केन्द्र, विद्यालय, स्थानीय गैर सरकारी सङ्घसंस्थाहरू, नागरिक समाज, सञ्चारमाध्यम, अभिभावक परिचालन गरि साक्षरता स्थिति बढाउने,
- सामुदायिक सिकाइ केन्द्रलाइ समयसापेक्ष सिकाइ आवश्यकता सम्बोधन गर्न सक्ने बनाउने,
- सामुदायिक सिकाइ केन्द्र सञ्चालन तथा व्यवस्थापन सम्वन्धी मापदण्ड २०७८ लाइ प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने,
- मौलिक तथा परम्परागत ज्ञानमा आधारित सामाग्री विकास गर्नु,
- महिलाहरूको साक्षरता प्रतिशत वृद्धि गर्नु।

३.९.३ लक्ष्य

- सबै निरक्षरहरू पूर्ण साक्षर भई नागरिकको जीवनस्तरमा सुधार हुने।

३.९.४ उद्देश्य

- सबै नागरिकका लागि समावेशीतथा समतामूलक साक्षरता र आजीवन सिकाइका अवसर सुनिश्चित गर्ने,
- औपचारिक, अनौपचारिक तथा अतिरिक्त शिक्षाका बीच अन्तरसम्बन्ध स्थापित गर्ने,
- आजीवन सिकाइ संस्कृति सापेक्ष अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइका लागि संस्थागत सुदृढीकरण गर्ने,
- स्थानीय तहलाई पूर्ण साक्षर पालिका घोषणा गर्ने।

३.९.५ रणनीतिहरू

- मौलिक एवम परम्परागत ज्ञान तथा सिपको पहिचान, संरक्षण, प्रवर्धन, आधुनिकिकरण एवम हस्तान्तर सम्वन्धी कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिने,
- सामूदायिक सिकाइ केन्द्रहरूकोपुनर्संरचना तथा पुनर्वितरण गरिने,
- सामूदायिक सिकाइ केन्द्र, विद्यालय, स्थानीय गैर सरकारी सङ्घ संस्थाहरू, नागरिक समाज, सञ्चार माध्यम, अभिभावक परिचालन गरी साक्षरता तथा साक्षरोत्तर कक्षाहरू सञ्चालन गरिने,
- सिकारुका आवश्यकताअनुसार तहगत पाठ्यक्रम, सिकाइ मोड्युलहरू र भाषिक विवधता अनुरूपका सामग्रीको प्रयोग गरिने,

- सरोकारवालाहरूसँगको समन्वय, सहकार्य र साझेदारीमा अनौपचारिक प्रौढ विद्यालय, वैकल्पिक, खुला तथा परम्परागत विद्यालयहरूको सुदृढीकरण गरिने,
- सामूदायिक सिकाइ केन्द्रलाई आधारभूत सुविधा सम्पन्न विद्युतीय पुस्तकालय, सामुदायिक सूचना केन्द्र, एफ.एम. सञ्चालन र सेवा प्रवाह गर्ने बहुउद्देश्यीय संयन्त्रका रूपमा सुदृढीकरण गरी समावेशी एवम् समतामा आधारित आजीवन सिकाइको थलोका रूपमा विकास गरिने।

३.९.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

उपलब्धिः

- सबै नागरिकका लागि साक्षरता, निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइका अवसर प्राप्त हुने ।

प्रमुख नतिजा:

- सबै नागरिकका लागि साक्षरता, निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइका अवसरहरू प्राप्त हुने,
- अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइको व्यवस्थापनका लागि आवश्यक संरचनागत व्यवस्था तयार भई सञ्चालन हुने,
- सिकारूको आवश्यकताअनुसार जीवनपर्यन्त सिकाइका सामग्रीहरू कार्यान्वयन हुने,
- सामुदायिक सिकाइ केन्द्र आजीवन सिकाइको केन्द्रका रूपमा विकास हुने,
- अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइबाट आर्जित ज्ञान तथा सिपको पहिचान एवम् प्रमाणीकरण गरी समकक्षता प्रदान हुने,
- अनौपचारिक तथा आजीवन सिकाइसम्बन्धी तथ्याङ्क अध्यावधिक हुने,
- स्थानीय तह पूर्ण साक्षर घोषणा हुने।

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्यः

- निरक्षरहरूको तथ्याङ्क संकलन तथा खण्डिकृत डाटावेस तयारी,
- साक्षरता तथा साक्षरोत्तर शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन,
- सामूदायिक सिकाइ केन्द्र सञ्चालन,
- सामुदायिक सिकाइ केन्दरलाई सामूदायिक पुस्तकालयका रूपमा सञ्चालन,
- सामूदायिक सिकाइ केन्द्रको सुदृढीकरण,
- सरकारी तथा गैर सरकारीनिकायसँग साझेदारी र सहकार्य,
- मौलिक तथा परम्परागत ज्ञानमा आधारित सामग्री विकास,
- सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग,
- सिकाइ सामग्री र सिकाइको प्रमाणीकरण,
- संस्थागत प्रबन्ध,
- अनौपचारिक प्रौढ विद्यालय, खुला विद्यालय, र धार्मीक प्रकृतिका विद्यालयहरूलाई अनुदान,
- पूर्णसाक्षर गाउँपालिका घोषणा।

निरन्तर शिक्षा, खुला सिकाइ, अनौपचारिक शिक्षा, जीवनपर्यन्त सिकाइ र शिक्षाका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा गन्तव्य

क्र.स.	प्रमुख क्रिय□कल□प	लक्ष्य □क□□	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	जम्म□	
१	अनौपचारिकशिक्षा तथा आजिवनसिकाइ र यसका आगामी मार्ग सम्वन्धमा अवधारणागत स्पष्टताका लागि विज्ञ समुहबाट अवधारणापत्र तयार गराइ अभिमुखिकरण गर्ने	पटक	१						
२	निरक्षरहरूको विवरण संकलन र आजिवनसिकाइका सरोकारवालाहरूको खण्डिकृत तथ्यांकहरूको डाटावेस तयार गर्ने	पटक		१					सामुदायिक सिकाइ केन्द्र
३	सामुदायिक पुस्कालयको व्यवस्थापन गरी सामुदायिक सिकाइ केन्द्र सँग आवद्द गर्ने	सङ्ख्या			२				सङ्घ
४	सामुदायिककेन्द्रमा सुचना तथा संचारप्रविधि मैत्री उपकरणको व्यवस्था गर्ने	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
५	संयोजक र	केन्द्र	✓	✓	✓	✓	✓		

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाई	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	जम्मा	
	आवश्यकता अनुसार सहयोगीको व्यवस्था गर्ने								
६	सङ्घ, प्रदेश र अन्तरस्थानीय तहमा समन्वय संयन्त्र विकास गर्ने	तह	१						
७	सरकारी तथा गैर सरकारी निकाय तथा स्थानीय तहमा रहेका समुदायमा आधारित संस्थासँग साझेदारी र सहकार्य गर्ने	निरन्तर	✓	✓	✓	✓	✓		सङ्घ, प्रदेश, स्थानीय तह र अन्य सङ्घसंस्था
८	अनौपचारिक प्रौढ विद्यालय, खुला विद्यालय लगायतका संस्थाहरूको स्थापना, संस्थागत विकास र सञ्चालनका लागि अनुदान उपलब्ध गराउने	वटा		१	१			२	सङ्घ
९	जेष्ठ नागरिक, श्रमिक, गृहणी महिलाहरूका लागि आवश्यकतामा आधारित निरन्तर सिकाइ प्रवर्धन गर्ने	स्थानीय तह (आवश्यकतामा आधारित)							

३.१० गुणस्तरीय स□र्वजनिक शिक्ष□

३.१०.१परिचय

शैक्षिक गुणस्तर भन्ने कुरा नाप्न कठिन छ । सामान्यतया विद्यार्थीले विभिन्न परिक्षामा प्राप्त गर्ने सफलता तथा अङ्कलाई गुणस्तरको रुपमा बुझ्ने गरिएको पाइन्छ। शिक्षाको गुणस्तरलाइअङ्कमा सीमित गर्न सकिंदैन। परीक्षामा कम अङ्क ल्याएपनि शिक्षण संस्थामा सिकेका सिपलाई व्यवहारमा प्रयोग गर्न सक्छ ।व्यावहारिक जीवनमा सिर्जनशील बन्छ, जागिरका लागि दिने परीक्षा तथा माथिल्लो शिक्षाका लागिहुने प्रवेश परीक्षाहरूमा सफलता प्राप्त गर्न सक्छ। माथिल्लो तहको शिक्षा आर्जन गर्ने क्रममा तल्लो तहको शिक्षाले सहयोग गरेको महसुस गर्छ भने त्यस्तो शिक्षालाइ गुणस्तरीय शिक्षा भन्न सकिन्छ।

नेपाल सरकारले २०७६ सालमा जारी गरेको राष्ट्रिय शिक्षा नीतिले समेत गुणस्तरीय शिक्षामा सबैको समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्दै सिर्जनशीलता, रचनात्मकता, अध्ययनशीलता, सकारात्मक चिन्तन र सदाचार जस्ता गुणसहितको प्रतिस्पर्धी, सिपयुक्त एवम् उत्पादनशील जनशक्ति तयार गर्ने उद्देश्य राखेको छ । समग्रमा विद्यालय पद्धतिलाई विद्यार्थीमैत्री र गुणस्तर उन्मुख बनाउन विद्यालयमा पूर्वाधार सहितको सिकाइ वातावरण निर्माणशिक्षकको क्षमता तथा उत्प्रेरणामा सुधार र निरन्तर सहयोग पद्धतिको विकास, विद्यार्थीलाई सिकाइका लागि उत्प्रेरित गर्नुका साथै उनीहरूको कुशलताप्रति चासो बढाउन विद्यालयमा आधारित स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाइ तथा स्वच्छतासम्बन्धी सेवा तथा शिक्षालाई विद्यालयमा आबद्ध गरी व्यवस्थित गर्नु आवश्यक छ।

२१ औँ शताब्दीका बालबालिकालाई सूचना प्रविधिको पहुँच पुर्याउन, शिक्षकलाई स्वाध्ययन गर्ने मौका सिर्जना गर्ने, शिक्षण सिकाइलाई प्रभावकारी पार्न विद्यालयमा इन्टरनेटको व्यवस्था गरी शिक्षण सिकाइमा सूचना प्रविधिको प्रयोग बढाइनु पनि अपरिहार्य छ ।विद्यालयसुशासनलाईप्रभावकारीपार्नेरसार्वजनिकशिक्षाकालागिछुट्याएकोबजेट सदुपयोग भएको सुनिश्चित गर्नु पनि त्यत्तिकै आवश्यक छ ।यस्तैसानातिनाकुरामा समेत ध्यानदिनसकेमासार्वजनिकशिक्षाकोगुणास्तरसुधारहुनसक्छ।

३.१०.२ वर्तमान अवस्था

सार्वजनिक शिक्षालाई गुणस्तरीय बनाउन तथा सबलीकरण गर्न समस्याका जराहरू पत्ता लगाइ सुधारको थालनी गर्नुपर्ने आवश्यकताछ ।विद्यालयमाबालबालिकालेप्राप्तगर्नेउपलब्धिविद्यालयकोपठनपाठनमामात्रभरपर्दैन ।बालबालिकाविद्यालयमाआउनुभन्दापहिलासिकाइकालागिकतितयारभएकाछन् । त्यसले समेतप्रभावपार्दछ ।बालबालिकाकोशिक्षाकोतयारी सुनौलो हजार दिनदेखि सुरुवात हुन्छ ।विद्यालयपूर्वकोतयारीकालागिगर्भवतीअवस्थामाआमालाईप्राप्तपोषणयुक्तखाना, स्वास्थ्य उपचार, सुत्केरी ग्राउने उपयुक्त तरिका, सुत्केरी आमाकोस्याहारसुसार, शिशु जन्मेपछिको रेखदेखसमेतले विद्यालयको शिक्षामा प्रभाव पार्ने कुरा अध्ययनले देखाएका छन्। पूर्वबालशिक्षा तथा बालविकास केन्द्रहरूका लागि उपयुक्त कक्षाकोठा, उपयुक्त बाहिरी वातावरण, कक्षाकोठामा साना बालबालिकालाई पर्याप्त खेल्ने सामाग्रीको व्यवस्था, तालिमप्राप्त शिक्षक, पोषण ततयुक्त खाजाको व्यवस्था हुनसकेमा गुणस्तरिय सिकाइका लागि जग तयार हुन्छ।

सामुदायिक विद्यालयमा पढ्ने विद्यार्थीहरू प्रायः पिछडिएको समाजको, निरक्षर र आधारभूत तहको समेत शिक्षानपाएका अभिभावकका बालबालिका हुने ग्रेके कुरा पनि अध्ययनले देखाएका छन् । अभिभावकले बालबालिकालाईउपयुक्त पोषणको व्यवस्था गर्न र घरमा सिक्नका लागि उपयुक्त वातावरण मिलाउन नसकेमा विद्यालयमा बालबालिकाले राम्रो गर्ने सम्भावना हुदैन ।बालबालिकालाईशिक्षाप्रतिसचेत बनाउन अभिभावकशिक्षा सञ्चालन गर्नसकेमा त्यस्ता अभिभावकले समेत घरमा सहयोग गर्न सक्छन् । विगतमा अभिभावक शिक्षा भनेर केही प्रयास गरिएको पनि हो तर नाममात्रका अभिभावक शिक्षा प्रभावकारी हुन सकेका छैनन् ।घरकोवातावरणसिकाइलाईसहयोगीबनाउनअभिभावकशिक्षाबाहेक अन्य कुनै उपयुक्त तरिका हुन सक्दैन ।अभिभावकशिक्षाव्यापकरप्रभावकारीपार्नसकेमा पनि सार्वजनिक शिक्षाको गुणस्तर सुधारको थालनी हुनसक्छ ।

विद्यालयमा सुचना तथा प्रविधिमा आधारित शिक्षण सिकाइ प्रक्रियाको कार्यान्वयन गर्न नसक्नु, बालबालिकाहरूको सिकाइ सक्षमता पूरा भए नभएको एकिनको लागिनिरन्तर मुल्याङ्कन तथा सोही अनुरुप कमजोर सिकाइ भएकालाई उपचारात्मक शिक्षण सिकाइको व्यवस्था नहुनु, विद्यालयमा हुने हरेक प्रकारका वैठकहरूमा बालबालिकाहरूको सिकाइको सट्टा विद्यालयको प्रशासनिक एजेण्डाहरूमा मात्र छलफल गर्ने प्रवृति हावी हुनु जस्ता कुराले पनिसार्वजानिक शिक्षाको गुणस्तर सुधार आउन सकेको छैन ।

सोचे अनुरुप समुदाय तथा अभिभावकले उनीहरूका छोराछारीप्रति वा पढाइप्रति सहभागितानहुनुले पनि सार्वजनिक शिक्षा धरासायी अवस्थामा पुगेको छ । समुदाय तथा अभिभावकको चेतनास्तरको कारण सार्वजनिक शिक्षामा उनीहरूको सहभागितामा वृद्धि बाधक देखिन्छ । अभिभावकको सोचाइ अङ्ग्रेजीमा पढाइ होस् भन्ने छ तर अङ्ग्रेजी भनेको त भाषाको माध्यम मात्र हो ज्ञान, सिप, अभिवृति तथा व्यवहार परिवर्तन होइन । त्यसैगरी शिक्षा भनेको अङ्ग्रेजी जान्नु होइन भन्ने बुझाइ उनीहरूमा ल्याउन नसक्नु पनि सुधारको बाधक रहेको विश्लेषण छ । आज मैले मेरा छोराछोरीहरूलाई पढाइमा सहयोग गर्ने त्यसले भविष्यमा सकारात्मक प्रतिफल दिन्छ भन्ने कुराको सचेतना आम अभिभावकहरूसँग पुर्याउनु आजको आवश्यकता रहेको छ । शिक्षा क्षेत्रमा नतिजामुखी अनुगमन सहजीकरण तथा सुपरीवेक्षणनहुनु तथा ऐननियम, कानुनबमोजिम विद्यालय शिक्षा सञ्चालन तथा व्यवस्थापनमा राजनीतिक नेता, कार्यकर्ताहरूले गर्ने अवरोधले पनि सार्वजनिक शिक्षाको गुणस्तरमा समस्याहरू परेको देखिन्छ ।

बबई गाउपालिकाले पालिकाको शिक्षालाइ गुणस्तरिय बनाउनका लागि शिक्षा ऐन, नियमावली र कार्यविधि निर्माण गरी कार्यान्वयन, गाउँ शिक्षा योजना निर्माण र कार्यान्वयन गरिएको छ । त्यसैगरी विद्यालयहरूलाई शैक्षिक सामाग्रीहरू प्रदान, सिकाइमा नविनता ल्याउनका लागिTalking Teacher कार्यक्रम सञ्चालन, शिक्षण सिकाइ सहयोग अनुदान प्रदान गरिएको छ । बालबिकास कक्षा सञ्चालन, शैक्षिक गुणस्तर सुधारका लागि विद्यालयलाइ अनुदान, मिदास इ-कक्षा सञ्चालन, स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण र सञ्चालन, मूल्याङ्कन प्रणाली सुदृढीकरण, शैक्षिक मेला प्रदर्शनी, अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालन, विद्यालयमा इन्टरनेट जडान र प्रविधि हस्तान्तरण, छात्रवृत्ति, उपचारात्मक कक्षा सञ्चालन लगायतका काम पनि गरिएको छ ।

३.१०.३ लक्ष्य

- सार्वजनिक शिक्षाको गुणस्तरमा अभिवृद्धि गर्ने ।

३.१०.४ उद्देश्य

- सबै बालबालिकाका लागि गुणस्तरीय विद्यालय शिक्षा सुनिश्चित हुने,
- क्षमता तथा योग्यताका आधारमा गुणस्तरीय प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपका क्षेत्रमा पहुँच पुग्ने,

- क्षमता तथा योग्यताका आधारमा गुणस्तरीय उच्च शिक्षा उपलब्ध हुने,
- शिक्षाका सबै निकाय, विद्यालय, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूमा कार्यरतजनशक्तिको क्षमता विकास गरी गुणस्तरीय सेवा प्रवाह सुनिश्चित गर्ने,
- शिक्षाका सबै निकाय, विद्यालय, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूमा सुशासन प्रबर्द्धन गरी सिकाइ प्रति उत्तरदायी प्रणालीको विकास तथा कार्यान्वयन हुने,
- दैनिक जीवनमा आवश्यक पर्ने आधारभूत सक्षमतासहित सृजनशील, सकारात्मक सोच भएको, निरन्तर सिकाइप्रति प्रतिबद्ध र रोजगारउन्मुख नागरिक तयार हुने।

३.१०.५ रणनीतिहरू

- शैक्षिक संस्थाहरूमा उपयुक्त सिकाइ वातावरण सुनिश्चित हुनेगरी भौतिक, आर्थिक, शैक्षिक तथा जनशक्ति व्यवस्थापन गर्ने,
- सबै सामुदायिक विद्यालय, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा उच्च शिक्षा प्रदायक संसथाहरूमा पेसागत रूपमा दक्ष, स्वप्रेरित र उत्तरदायी शिक्षक उपलब्ध गराइने,
- शिक्षण पेसामा उच्चयोग्यता र सिप भएका मेधावी व्यक्तिहरू प्रवेश गर्ने वातावरण सिर्जना गरिने,
- विद्यामान राष्ट्रिय शैक्षिक गुणस्तर मानक तथा मापदण्ड प्रयोगमा ल्याउने,
- शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि तथा शिक्षालाई सामयिक बनाउन आधुनिक प्रविधिमैत्री क्रियाकलापमाआधारित विद्यार्थीकेन्द्रित शिक्षणसिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने,
- प्रारम्भिक कक्षाका बालबालिकाहरूको पठन सिप अभिवृद्धिका लागि पर्याप्त पठन सामग्रीको व्यवस्था, प्रारम्भिक कक्षा शिक्षण पद्धतिको प्रयोग, शिक्षक पेसागत विकास तथा पेसागत सहयोग उपलब्ध गराउने,
- प्रारम्भिक कक्षाका बालबालिकाहरूका लागि उनीहरूको मातृभाषामा शिक्षण सिकाइ हुने वातावरण सृजना गर्ने,
- विद्यालय, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूमा पुस्तकालय, प्रयोगशाला, Computer Lab आदिको व्यवस्था गरिने,
- कक्षाकोठामा आधारित निरन्तर मूल्याङ्कन तथा आवधिक रूपमा विद्यार्थी उपलब्धि परीक्षण, विश्लेषण, तथा समीक्षा गरी निरन्तर पृष्ठपोषणको लागि संयन्त्र तयार गर्ने,
- सार्बजनिक शिक्षामा सुशासन प्रबर्धन गर्न नेतृत्व प्रणालीमा सुधार, सूचना प्रविधिमा आधारित व्यवस्थापन, नतिजामा आधारित उत्तरदायित्व प्रणाली तथा प्रभावकारी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको विकास गरी कार्यान्वयन गरिने।

३.१०.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धिः

- सबै बालबालिका तथा युवाहरूलाई गुणस्तरीय सार्बजनिक शिक्षा प्राप्त गर्ने अवसर सुनिश्चित हुने ।

प्रमुख नतिज⍠

- शैक्षिक संस्थाहरूमा उपयुक्त सिकाइ वातावरण सुनिश्चित हुने,
- सबै सामुदायिक विद्यालय, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा उच्च शिक्षा प्रदायक संसथाहरूमा पेसागत रूपमा दक्ष जनशक्ति कार्यरत रहेको हुने,
- शिक्षण पेसामा उच्चयोग्यता र सिप भएका मेधावी व्यक्तिहरू प्रवेश हुने,
- विद्यामान राष्ट्रिय शैक्षिक गुणस्तर मानक तथा मापदण्ड प्रयोगमा आएको हुने,

- आधुनिक प्रविधिमैत्री क्रियाकलापमाआधारित विद्यार्थीकेन्द्रित शिक्षणसिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन भएको हुने,
- प्रारम्भिक कक्षाका बालबालिकाहरूको पठन सिप अभिवृद्धि भएको हुने,
- बालबालिकाहरूले आवश्यकताअनुसार मातृभाषामा शिक्षा प्राप्त गर्ने अवस्था सृजना हुने,
- शिक्षण संस्थाहरूको भौतिक तथा शैक्षिक पुर्वाधार सुदृढ भएको हुने,
- सार्बजनिक शिक्षामा सुशासन प्रबर्द्धन भएको हुने।

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्यः

- शैक्षिक वातावरण सुदृढीकरण
- क्षमता विकास कार्यक्रम
- शिक्षक दरबन्दी व्यवस्थापन
- अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालन
- शिक्षक पेसागत सहयोग
- प्रशंसा तथा प्रोत्साहन कार्यक्रम
- सूचना प्रविधिमा आधारित शिक्षण सिकाइ कार्यक्रम
- परीक्षण तथा अनुसन्धान
- सरोकारवालबीच निरन्तर अन्तरक्रिया
- कार्यसम्पादन परीक्षण

गुणस्तरिय सार्वजनिक शिक्षाका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा गन्तव्य

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य (एकाइ)	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	जम्मा	
१	प्रारम्भिक बालविकासमा खेल सामाग्री, सिकाइ सामाग्री, मनोरञ्जन सामाग्री, अडियो भिडियो सामाग्री सहितको आकर्षक तथा मनोरञ्जनात्मक कक्षाकोठा व्यवस्थापन	वटा	५	७	७	७	८	३४	
२	शैक्षिक गुणस्तरको सुधारको थालनी कक्षा १ बाट गरौं अफभियान	सबै विद्यालय							

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य एकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	जम्मा	
	सञ्चालन								
३	बालबालिकालाइ सिक्नेगरी पढ्ने बनाउने उद्देश्यले कक्षा १ देखि ३ सम्म पढ्न सिकाउनका लागि पठन सिप विकास सम्वन्धी क्रियाकलापलाइ सहयोग गर्न कक्षा १-३ मा छापामय वातावरण बनाउने	विद्यालय	१५	५	१०	४		३४	स्थानीय तह तथा अन्य
४	विद्यार्थीको प्रतिभा पहिचान, परिचालन र प्रवर्द्नकालागि सिर्जनात्मक गतिविधि सञ्चालन	पटक	३	३	३	३	३	१५	विद्यालय
५	विज्ञान तथा प्रविधि एक्स्पो, शैक्षिक मेला तथा प्रदर्शनी, महोत्सव आयोजना	पटक	१	१	१	१	१	५	स्थानीय तह तथा अन्य
६	प्रधानाध्यापकहरूको व्यवस्थापकिय एवम नेतृत्व क्षमता विकास	पटक		१		१		२	प्रदेश
७	शिक्षक दरवन्दी पुनर्वितरण तथा न्यूनतम शिक्षक सुनिश्चितता	पटक		१				१	
८	शिक्षक तालिम तथा पेसागत विकासलाइ सुदृढिकरण गर्ने	जना	३४	३४	३४	३४	३४	१७०	
९	प्रअ, शिक्षक प्रशंसा तथा	जना	३	३	३	३	३	१५	

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य एकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	जम्मा	
	प्रोत्साहनको व्यवस्था गरी उत्प्रेरणा अभिवृद्धि गर्ने								
१०	विद्यालयहरूले गुणस्तर केन्द्रित विद्यालय सुधार योजना बनाउने वा अध्यावधिक गरी कार्यान्वयनमा लैजाने	पटक	१	१	१	१	१		
११	पोषणयुक्त खाजा कार्यक्रम	सबै विद्यालय							
१२	नियमित नतिजामुखि अनुगमन तथा सुपरिवेक्षणको व्यवस्था	विद्यालय	१५	१५	१५	१५	१५		
१३	सरोकारवालाहरूविच अन्तर्रक्रिया	पटक	१	१	१	१	१	५	
१४	योजनाको आवधिक समिक्षा र अद्यावधिक गर्ने	पटक	१	१	१	१	१	५	
१५	कक्षा १ देखि ३ सम्म कक्षा शिक्षण लागु गर्ने।		निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		

३.११आर्थिकतथ□स□म□जिक रूपम□पछ□डि परेक□वर्गको पहुँच/सम□वेशी शिक्ष□

३.११.१परिचय

शिक्षा मानव जीवनको सार्थकता प्रदान गर्ने महत्त्वपूर्ण अवयव हो । प्राचीन युगमा मानिसहरूले देखेर अनि प्रत्यक्ष भोगेका व्यवहारबाट शिक्षा प्राप्त गर्थे । बिस्तारै समयको बदलिदो क्रमसँगै आफ्ना अग्रज, आश्रम , गुरू सन्त, महात्मा धर्मप्रचारक विभिन्न पुस्तक तथा ग्रन्थका श्रवणबाट प्राप्त गर्दै विभिन्न विद्यालय, विश्व विद्यालय ,पुस्तकालय सङ्ग्रहालय, रेडियो, टिभी, इन्टरनेट, कम्प्युटर , मोबाइल लगायत विभिन्न आधुनिक विद्युतीयउपकरणबाट प्राप्त गरिएको अवस्था छ। शिक्षालाई समय सुहाउदो ढङ्गबाट प्रदान र ग्रहण गर्दै लैजानु पर्ने आजको टडकारो आवश्यकता देखिन्छ ।

समावेशी शिक्षा भन्नाले शिक्षाको मुलधार बाट बन्चित भई राज्यले चाहेको जनशक्ति उत्पादन गर्न नसकेको अवस्थामा शिक्षाप्रदान गर्नु भन्ने बुझिन्छ। सङ्कुचित अर्थमा अपाङ्गता भएका बालबालिकालाई शिक्षामा सहभागिता भन्ने बुझियता पनि व्यापक अर्थमा भौगोलिक, आर्थिक , सामाजिक , साँस्कृतिक , धार्मिक , शारिरिक, मानसिक तथा जातियढङ्गबाट उपेक्षित भन्ने बुझिन्छ। हाल विकसित परिवेश सँगै सडक बालबालिका अनाथ घरेलु हिंसा पिडित, द्वन्द्व पिडित, सहिद परिवार, बेपत्ता घाइते , अपाङ्गता सबै किसिमका बालबालिकालाई शिक्षामा सहभागिता र सुनिश्चितता भन्ने बुझिन्छ।

३.११.२ वर्तमान अवस्था

बबई गाउपालिकामा अनाथ घरेलु हिंसा पिडित, द्धन्द पिडित, सहिद परिवार, बेपत्ता घाइते , अपाङ्गता सबै किसिमका बालबालिकालाई शिक्षाको मुलधारमा ल्याउनका लागिगाउँपालिकाले विभिन्न कामहरू गरिरहेको छ । छात्रवृत्ति, अपाङ्गमैत्री विद्यालय, बालमैत्री विद्यालय, दिवा खाजालगायतका कामहरू गाउँपालिकाले गरिरहेको छ। तर पनि समावेशी शिक्षाको हकमा धेरै काम गर्न बाँकी छ। यस पालिकामा अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरू श्रोत विद्यालयको व्यवस्थापन हुन नसक्दा अहिले पनि शिक्षाको मुलधारमा पुग्न सकेको देखिदैन।

विद्यालयमा शिक्षामा कमजोर वर्गको समतामूलक पहुँच र गुणस्तर सुनिश्चित गर्न, विशेष सुविधाको आवश्यकता पर्ने बालबालिकाहरूलाई सिकाइका लागिआवश्यक पर्ने सहयोग गर्ने प्रणाली प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्नु, सबै प्रकारका अपांगता भएका बालबालिकाहरूका लागिविशेष शिक्षाको सुनिश्चितता गर्नु, विद्यालयका पूर्वाधारहरूलाई छात्रामैत्री र अपांगमैत्री बनाउनु र श्रोतकक्षाको सन्चालन तथा व्यवस्थापनमा प्रभावकारीता अभिवृद्धि गर्नु यस क्षेत्रमा देखिएका मुख्य चुनौतिका विषयहरू हुन्।

नेपालको संविधानमा कमजोर वर्गका बालबालिकाहरूलाई आधारभूत र माध्यमिक शिक्षामा नि:शुल्क तथा अपाङ्गता बालबालिकाहरूलाई नि:शुल्क उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने व्यवस्थाछ। छात्रा र दलित एवम् सीमान्तकृत बालबालिकाहरूका लागि छात्रवृत्ति प्रदान गर्नु, विद्यालय एवम् कक्षाकोठामा विविधता व्यवस्थापनको पाटो सशक्त बन्दै जानु, गाउँपालिकाले कमजोर वर्गको शिक्षामा पहुँच पुर्याउनका लागिखेल्दैगरेको भूमिका, शिक्षक लगायत हरेक पेसामा आरक्षणको व्यवस्था लागु गरिनु आदि यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन्।

३.११.३ लक्ष्य

- शिक्षामा आर्थिक, सामाजिक तथा शारीरिक रूपमा कमजोर बालबालिकाहरूको पहुँच अभिवृद्धि गरी उनीहरूलाई सशक्त, स्वतन्त्र र मर्यादित जीवन यापन गर्न सक्षम बनाउने।

३.११.४ उद्देश्य

- महिला, दलित, जनजाती, लोपोन्मुख समुदाय, अपाङ्गताभएका, कठिन भौगोलिक अवस्थामा रहेका, जोखिममा परेका, आर्थिक रूपले विपन्न, द्वन्द्व प्रभावित तथा सामाजिक कारणले बञ्चितिमा परेका व्यक्तिहरूलाई शिक्षामा पहुँच पुऱ्याउने,
- लक्षित समूहका बालबालिकाहरूको सिकाइमा सहभागिता वृद्धि गरी गुणस्तर सुनिश्चित गर्ने,
- विविधता, समता एवम् समावेशी शिक्षाका मूल्य, मान्यता अनुकुल गुणस्तरीय सेवा प्रवाहगर्ने जनशक्तिको दक्षता र सक्षमता सुनिश्चित गर्ने,
- शैक्षिक सुशासनका लागि विद्यमान संरचनालाई जवाफदेही बनाउने,
- पाठ्यक्रम, पाठ्यसामग्री, शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापलगायत समग्र शैक्षिक प्रणालीमा विवधता, समता तथा समावेशीता अभिवृद्धि गरी विद्यालयलाई बालमैत्री बनाउने,
- विद्यालयमा कुनै पनि प्रकारको विभेद, दुर्व्यवहार, हेपाइ नहुने सुनिश्चितता गर्ने।

३.११.५ रणनीतिहरू

- घरधुरी सर्वेक्षण गरी बालबालिकाहरूको अवस्था तथा आवश्यकता पहिचान गरी सोअनुसार पहुँच र सहभागिताको प्रबन्ध मिलाइने,
- सबै विद्यालयमा लैङ्गिक तथा अपाङ्गमैत्री भौतिक अवस्था तथा शैक्षिक वातावरणको विकास गरी विशेष लक्षित समूहका सबै बालबालिकाहरूलाई शिक्षा उपलब्ध गराइने,
- आवश्यकतामा आधारित बैकल्पिक शिक्षा कार्यक्रमका विभिन्न नमूनाहरूको विकास गरी पहुँच सुनिश्चित गरिने,
- आधारभूत तहमा बहु तथा मातृभाषामा सिकाइको अवसरप्रदान गरिने,
- शिक्षण सिकाइमा स्थानीय भाषा, संस्कृति, भूगोल, इतिहास, ज्ञान तथा सिप समावेश गरिने,
- आवश्यकताअनुसार पोशाक, स्टेशनरी तथा सिकाइ सामग्रीका लागि छात्रबृत्ति उपलब्ध गराइने,
- सिकाइ क्रियाकलापलाई सहभागितामूलक बनाई विद्यार्थीका आवश्यकतालाई सम्बोधन गरिने,
- विद्यालयमा कुनै पनि प्रकारको विभेद, दुर्व्यवहार, हेपाइ नहुने वातावरणको सृजना गरिने,
- विद्यालयमा अभिभावकको सहभागिता बढाइने,
- शिक्षण गर्ने सिपयुक्त जनशक्तिको व्यवस्था गरिने,
- समुदाय, सामुदायिक अध्ययन केन्द्र, गैर सरकारी सङ्घ संस्था, निजी क्षेत्र र विद्यालयहरूको सहभागितामा बालबालिकाहरूको शिक्षा पाउने हक सुनिश्चित गर्ने।

३.११.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धिः

- विद्यालय तहको शिक्षामा समतामूलक पहुँच र समावेशी सहभागितासहित सबैका लागि गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित हुने।

प्रमुख नतिज

- महिला, दलित, जनजाती, लोपोन्मुख समुदाय, अपाङ्गताभएका, कठिन भौगोलिक अवस्थामा रहेका, जोखिममा परेका, आर्थिक रूपले विपन्न, द्वन्द्व प्रभावित तथा सामाजिक कारणले बञ्चितिमा परेका सबै बालबालिकाहरूले शिक्षा प्राप्त गर्ने अवसर पाउने,

- लक्षित समूहका बालबालिकाहरूको सिकाइमा सहभागिता वृद्धि भई गुणस्तर सुधार हुने,
- विविधता, समता एवम् समावेशी शिक्षाका मूल्य, मान्यता अनुकुल गुणस्तरीय सेवा प्रवाहगर्ने जनशक्तिको दक्षता र सक्षमता सुधार हने,
- शैक्षिक सुशासनका लागि विद्यमान संरचनाहरू जवाफदेही हुने,
- पाठ्यक्रम, पाठ्यसामग्री, शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापलगायत समग्र शैक्षिक प्रणालीमा विविधता, समता तथा समावेशीता अभिवृद्धि हुने,
- सबै विद्यालयहरू बालमैत्री हुने।

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

- बालबालिकाहरूको अवस्था पहिचान
- बैयक्तिक आवश्यकता अनुसारका शैक्षिक कार्यक्रम
- विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाहरूलाई विद्यालय भित्र ल्याउन जनसहभागिता
- छात्रबृत्ति
- अपाङ्गता र लैङ्गिकमैत्री शैक्षिक पूर्वाधार
- प्रोत्साहन कार्यक्रम
- सिकाइ सामग्री व्यवस्था
- क्षमता विकास
- सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग
- पाठ्यक्रमको स्थानीयकरण

आर्थिकतथा सामाजिक रूपमा पछाडि परेका वर्गको पहुँच/समावेशी शिक्षाका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा गन्तव्य

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	जम्मा	
१	स्थानीय तहहरूमा व्यक्तिको अवस्था, सिकाइ आवश्यकता पहिचान गर्ने संयन्त्र विकास गर्ने।	पटक		१				१	स्थानीय तह
२	शिक्षाको अवसरबाट वञ्चित हुनका कारण पहिचान गरी वैयक्तिक	निरन्तर							सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तह

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य (एकाइ)	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	जम्मा	
	आवश्यकताअनुसारको वैकल्पिक शैक्षिक कार्यक्रमहरू तथा सहायता पद्दती तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गराउने ।								
३	विद्यालय बाहिर रहेको सबै बालबालिकालाइ विद्यालय भित्र ल्याउन तथा अध्ययनमा निरन्तरताको सुनिश्चित गर्न साझेदारी सहित विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।	निरन्तर	१	१	१	१	१		स्थानीय तह
४	विशेष लक्षित समूहका विद्यार्थीहरूको आवश्यकता र सामाजिक सुरक्षाका कार्यक्रम तथा अवसर लागतसँग तादाम्य गरी छात्रवृत्ति दिने व्यवस्था मिलाउने	निरन्तर							सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तह
५	सबै आधारभूत विद्यालयहरूमा भवन, कक्षाकोठा, फर्निचर, प्रयोगशाला, पानी, पुस्तकालय, बुक कर्नर, शौचालय जस्ता भौतिक तथा शैक्षिक पूर्वाधार अपाङ्गता एवं लैङ्गिकमैत्री बनाउने ।	निरन्तर							सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तह
६	बालबालिकालाइ अध्ययनको निरन्तरताका लागि दिवा खाजा व्यवस्था लगायतका विभिन्न	निरन्तर							स्थानीय तह तथा विद्यालय

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	जम्मा	
	प्रोत्साहनको व्यवस्था गर्दै बाकेन्द्रित शिक्षण, बालमैत्री शैक्षणिक वातावरण, शिक्षक विद्यार्थीबिच सुमधुर सम्वन्ध विकास, सिकाइमुखि शिक्षण पद्दति, कक्षाकोठा, सम्मानपूर्ण व्यवहार जस्ता उपायहरूको अवलम्वन गर्ने ।								
७	राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप अनुरूप स्थानिय पाठ्यक्रमको निर्माण गरिसोको कार्यान्वयन गर्ने ।	पटक	१	१		१		२	स्थानीय
८	पाठ्यक्रम तथा सिकाइ सामाग्रीलाइ समावेसी अपाङ्गमैत्री तथा लैङ्गिक उत्तरदायी बनाउदै सबै बालबालिकाको सिकाइ सुनिश्चित गर्ने ।	पटक		१				१	सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय
९	आजिवन सिकाइ तथा निरन्तर शिक्षाका सहभागिहरूको आवश्यकता अनुसारको सिकाइ सहजीकरण सामाग्रीको व्यवस्था गर्ने तथा कार्यान्वयनका लागि स्थानीय तहका शैक्षिक व्यवस्थापक तथा सहजकर्ताहरूको क्षमता विकास गर्ने ।	पटक		१		१		२	स्थानीय तह
१०	पाठ्यतक्रमलाइ स्थानीय भाषा, संस्कृति, भूगोल,	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		सङ्घ र स्थानीय तह

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	जम्मा	
	इतिहास, ज्ञान तथा सिप समावेश गर्ने र सिकाइलाइ जीवनोपयोगी सिपसँग आवद्द गर्ने ।								
११	स्थानीय तहबाट आधारभूत शिक्षाका उमेर समूहका सबै बालबालिकाहरूलाइ विद्यालय भर्ना गर्ने व्यवस्था मिलाइ अनिवार्य शिक्षा सुनिश्चित भएको सार्वजनिक घोषणा गर्ने व्यस्था मिलाउने ।	पटक			१				स्थानीय तह
१२	विद्यालयमा कुनै पनि प्रकारको विभेद, दुर्व्यवहार, हेपाइ नहुने सुनिश्चित गर्न यस सम्वन्धी शिक्षा तथा संयन्त्र स्थापना गर्ने ।	निरन्तर							स्थानीय
१३	पाठ्यक्रम, पाठ्यसामाग्री, विद्यालय वातावरण तथा सिकाइ प्रकृयालाइ समता र समावेशिताका दृष्टिले परीक्षण तथा सुधार गर्ने ।	पटक	१			१			स्थानीय

३.१२ शिक्षामा सूचना प्रविधि

३.१२.१परिचय

सबै नागरिकहरूमा देश विकासका लागि आवश्यक ज्ञान तथा सिप विकास गराउनु र नेपाललाई विश्वव्यापी समुदायमा आवद्ध गराउनु शिक्षाको दीर्घकालिन उद्धेश्य रहेको छ । विश्व प्रतिस्पर्धी, श्रमवजारको माग अनुरुपको जनशक्ति उत्पादनको लागि विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा जोड दिनु अपरिहार्य छ । विद्यालय शिक्षाको गुणस्तर सुधार गरी सहरी तथा ग्रामीण, सुगम तथा दुर्गम र निजी तथा सामुदायिक विद्यालयहरूबीच देखिएको शैक्षिक गुणस्तरको दुरी घटाउन एवम् विश्व ज्ञानभण्डारमा विद्यार्थीको पहुँच विस्तार गरी उनीहरूको सिकाइको दायरा फराकिलो पार्न , विशेष गरी शिक्षण सिकाई क्रियाकलापमा सुधार गर्न, सिकाइ सामग्रीको प्रयोगमा पहुँच बढाउन र शैक्षिक प्रशासन र व्यवस्थापनलाई सुदृढ तुल्याउन वर्तमान समयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि अपरिहार्य रहेको छ ।

नेपालको संविधान, २०७२ ले सूचनाको हकमा प्रत्येक नागरिकको आफनो वा सार्वजनिक सरोकारको कुनै पनि विषयको सुचना माग्ने र प्राप्त गर्ने हक हुनेछ भनि मौलिक हकमा उल्लेख गरेको छ । शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकास तथा प्रयोगले सबै विद्यार्थीका लागिसूचना तथा सञ्चार प्रविधिको आधारभूत पहुँच पुर्याइ डिजिटल भिन्नता कम गर्ने, सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई शिक्षा सिकाइको साधनका रूपमा प्रयोग गरी सिकाइ सुधार गर्ने सबैका लागिशिक्षामा पहुँच पुर्याउने र शिक्षाको व्यवस्थापकीय तथा शासकीय पद्धतिलाई कुशल र प्रभावकारी बनाइ सुशासनको प्रत्याभूतिका लागिसूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगलाई सहयोग पुर्याउनु पर्दछ । त्यसैगरी नेपालकोसूचना तथा सञ्चार प्रविधि नीति, २०७२ ले सूचना तथा सञ्चारका संरचनामा पहुँच पुर्याउने विषयमा नीति निर्धारण गरेको छ । शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिसम्बन्धी गुरू योजना कार्यान्वयन गर्ने लगायतका नीतिहरू उल्लेख गरेको छ । डिजिटल नेपालको कार्यढाँचा, २०७६ ले विद्यालय तथा क्याम्पसहरूमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि शिक्षा, जियोस्प्यासियल र जिआइएस (Geospatial/GIS) शिक्षा प्रदान गर्ने र शिक्षा क्षेत्रको सूचना तथा सञ्चार प्रविधि शिक्षासम्बन्धी क्षमता विकास गर्ने र सबैका लागिसूचना प्रविधिसम्बन्धी साक्षरता प्रदान गरेको छ ।

नेपाल सरकारले २०७६ सालमा स्वीकृत गरेको राष्ट्रिय शिक्षा नीति र विज्ञान तथा प्रविधि प्रवर्धन नीतिमा पनि शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग सम्वन्धी नीतिहरू उल्लेख गरिएको छ । उक्त शिक्षा नीतिमा सबै विद्यालय तथा शिक्षण संस्थाहरूमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिसम्बन्धी संरचना तयार गर्ने, कनेक्टिभिटी पुर्याउने, तालिम, शिक्षण सिकाइ तथा व्यवस्थपनमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गर्नका लागि आवश्यक सामाग्रीको व्यवस्थापन र जनशक्ति संरचना तयार पार्ने जस्ता विषय उल्लेख गरिएको छ । शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिसम्बन्धी गुरू योजना, २०१३-२०१७ ले १० हजार विद्यालयमा शिक्षण सिकाइका लागि इनटरनेट कनेक्टिभिटीसहित सूचना प्रविधका संरचनाका विकास तथा प्रयोग गर्ने, शिक्षक तथा शिक्षा क्षेत्रको अन्य जनशक्तिका लागिसूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगगर्ने, सबै स्रोत केन्द्रहरूमा डिजिटल डाटा केन्द्र स्थापना गर्ने, निरन्तर सिकाइको प्रबन्ध गर्ने, सूचना प्रविधि विषय पाठ्यक्रम समावेश गर्ने, अन्तरक्रियात्मक डिजिटल सामाग्री तयार गर्ने, सबै स्रोत केन्द्रहरूमा डिजिटल सामाग्री आदानप्रदान गर्न प्लेटफर्म बनाउनेउल्लेख गरेकव छ । त्यसैगरीनिरन्तर सिकाइको प्रबन्ध गर्ने, सूचना प्रविधि विषयवस्तु पाठ्यक्रममा समावेश गर्ने, अन्तरक्रियात्मक डिजिटल सामाग्री तयार गर्ने, शैक्षिक सूचना तथा व्यवस्थापन प्रणालीलाई डिजिटलाइज गर्ने, स्रोतकेन्द्रलाई सूचना प्रविधिको केन्द्रका रूपमा विकास गर्ने लगायतका कार्यक्रमहरू निर्धारण गरिएका थिए ।

३.१२.२ वर्तमान अवस्था

आधारभूत शिक्षा (कक्षा ६-८) पाठ्यक्रम २०७७ विज्ञान तथा प्रविधि विषयमा सूचना र विचारहरूको आदानप्रदान, विश्लेषण तथा सूचना प्रविधिको समुचित प्रयोग गर्न सक्ने सक्षमता निर्धारण गरी सूचना तथा सञ्चार प्रविधि ३० कार्य घण्टाको समय निधारण गरेको छ । माध्यमिक तहमा ऐच्छिक विषयका रुपमा कम्प्युटर अध्ययन गर्न सकिन्छ ।

बबई गाउँपालिकामाशिक्षण सिकाइ गर्न सहज होस भनेर सवैविद्यालयहरूमा इन्टरनेट, कम्प्युटर, प्रिन्टर र प्रोजेक्टर जडान तथा प्रदान गरीएको छ।केहि विद्यालयमा इहाजिरीको व्यवस्था गरिएको छ।

३.१२.३ लक्ष्य

- सूचना तथा सञ्चार प्रविधको प्रयोगले विद्यार्थीको सिकाइ तथा शिक्षा व्यवस्थापनमा सुधार आइ गुणस्तरीय शिक्षाको प्रबर्द्धन हुने।

३.१२.४ उद्देश्य

- सिकाइलाई प्रभावकारी, गुणस्तरीय र सान्दर्भिक बनाउन सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगमा विस्तार गर्ने।
- सबैमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा आधारित शिक्षामा पहुँच पुर्‍याउने,
- शिक्षाको समग्र व्यवस्थापनलाई सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गरी प्रभावकारी, पारदर्शी र समतामूलक बनाउने।

३.१२.५ रणनीतिहरू

- सबै विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका आधारभूत संरचना तथा उपकरणको प्रबन्ध गरिने,
- सबै शिक्षकहरूको क्षमता विकास गरिने,
- विभिन्न कक्षा र विषयका लागि तयार गरिएका अन्तरक्रियात्मक डिजिटल सामग्रीको प्रयोग बढाइने,
- शिक्षक सहायता र पृष्ठपोषण प्रणालीमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गर्ने,
- शैक्षिक स्रोत सामग्रीहरूमा इन्टरनेटको सुविधामार्फत विद्यालय र विद्यार्थीहरूको पहुँच विस्तार गरिने,
- शिक्षाका विभिन्न सेवा प्रवाह तथा व्यवस्थापनमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग विस्तार गरिने,
- सामुदायिक अध्ययन केन्द्रहरूमा Digital Learning Center स्थापना गरिने।
- शिक्षक सेवा प्रवेशका लागि सुचना प्रविधिको आधारभुत सिपलाई आधार बनाउने

३.१२.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धिः

- विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विस्तार भइ सिकाइलाई प्रभावकारी, गुणस्तरीय र सान्दर्भिक बनाउन सहयोग पुग्नुका साथै विद्यालय शिक्षाको व्यवस्थापनमा सुधार आइ सुशासन प्रबर्द्धन हुने।

प्रमुख नतिज:

- सबै विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको पूर्वाधार विकास भइ सबैको पहुँच पुग्ने,
- विभिन्न कक्षा र विषयका अन्तरक्रियात्मक डिजिटल सामग्रीमा विद्यार्थीको सहज पहुँच हुने,
- सबै विद्यालयहरूले सिकाइ तथा व्यवस्थापकीय कार्यमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गरेको हुने,
- सूचना प्रविधिमा आधारित शिक्षक सहायता प्रणालीको विकास तथा सञ्चालन हुने,
- सामूदायिक सिकाइ केन्द्रमा सूचना प्रविधिको प्रयोगमा विस्तार हुने,
- सूचना प्रविधिमा आधारित एकीकृत शैक्षिक सूचना तथा व्यवस्थापन प्रणाली सुदृढ हुने,
- सूचना प्रविधिको प्रयोगले व्यवस्थापन र सुशासनमा सुधार आउने,

- अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा प्रतिवेदन प्रणालीमा सुधार आउने।

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्यः

- विद्यालयमा ICT संरचना विस्तार
- प्रत्येक विद्यालयमा Internet Connectivity को व्यवस्था
- शिक्षकहरूको क्षमता विकास
- प्रत्येक विद्यालमा अन्तरक्रियात्मक डिजिटल सामग्रीको उपलब्धता
- IEMIS व्यवस्थापन
- सामूदायिक अध्ययन केन्द्रहरूको क्षमता विकास

शिक्षामा सूचना प्रविधिका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा गन्तव्य

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाई	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	जम्मा	
१	विद्यालयमा ICTसंरचना विस्तार	वटा	३	३	३	३	३		
२	प्रत्येकविद्यालयमा Internet Connectivity को व्यवस्था र विस्तार	वटा	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	३४	सङ्घ र स्थानीय तह
३	शिक्षकहरूकोक्षमता विकास	जना		३०	३०	३०	३०	१२०	
४	विद्यालमाअन्तरक्रियात्मक डिजिटल सामग्रीको उपलब्धता	वटा	२	३	३	५	५	१८	
५	IEMISव्यवस्थापन		निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		
६	सामूदायिकसिकाइ केन्द्रहरूको क्षमता विकास	पटक		१				१	
७	विद्यालमा इ हाजिरी ब्वस्थापन	वटा		१२	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	८	
८	माध्यमिकविद्यालयका		आवश्यक्ता अनुसार	आवश्यक्ता अनुसार	आवश्यक्ता अनुसार	आवश्यक्ता अनुसार	आवश्यक्ता अनुसार	आवश्यक्ता अनुसार	

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य एकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	जम्मा	
	अनिवार्य विषयहरूको भर्चुअल कक्षा सञ्चालन								
९	प्रविधि मैत्री सिकाइका लागि टेलिभिजन, कम्पयुटर, इन्टरनेट लगायतको व्यवस्थापन (लागत सहभागिताका अधारमा)	विद्यालय	५	१०	१०	५	४	३४	
१०	प्रविधि मैत्री सिकाइका लागि टेलिभिजन, कम्पयुटर, इन्टरनेट लगायतप्रयोगका लागितालिमको ब्यवस्था	जना	२०	२०	२०	२०	२०	१००	

३.१३ आपतकालीन तथा सङ्कटपूर्ण अवस्थामा शिक्षा

३.१३.१ परिचय

युद्ध, द्वन्द महामारी तथा प्राकृतिक प्रकोपको अवस्थामा पनि बालबालिकाको सिक्न पाउने अधिकारलाई संरक्षण गर्दै सिकाइलाई निरन्तरता दिने वैकल्पिक उपाय सहितका शैक्षिक कार्यक्रमलाई आपतकालिन तथा सङ्कटपूर्ण अवस्थामा शिक्षाको रुपमा लिने गरिन्छ। यसको मुल उद्देश्य विभिन्न कारणले उत्पन्न सङ्कटकालिन अवस्थामा बालबालिका लगायत हिंसासँग सम्बद्ध व्यक्तिहरूको जीवन रक्षा, प्रकोपबाट सिर्जित सङ्कटको व्वस्थापन, सामाजिक द्वन्द तथा हिंसा र दुरुपयोगबाट बालबालिकालाई सुरक्षित राख्नुका साथै समग्र शिक्षा क्षेत्रलाई निर्वाद रुपमा क्रियाशील हुने गरी शैक्षिक कार्यक्रमहरूको तयारी तथा सञ्चालन गर्नु हो। आपतलिन तथा सङ्कटपूर्ण अवस्थामा शिक्षाको अवधारणा बालअधिकारको रुपमा स्वीकार गरिएको छ। यसमा प्राकृतिक प्रकोप जोखिम न्यूनीकरण, महामारी, युद्ध, द्वन्द व्यवस्थापन आदि कुराहरू समावेश गरिन्छ।

३.१३.२ वर्तमान अवस्था

नीतिगत व्यवस्था

नेपालको वर्तमान संविधानले बालबालिकामाथि हुने सबै किसिमका विभेद सजाय र दुराचारलाई निषेध गरेको छ। अनिवार्य तथा नि:शुल्क शिक्षा सम्बन्धी ऐन, २०७५ तथा नियमावली २०७७ ले छात्रवृत्ति, दिवा खाजा, सुविधा विहिनका लागि विशेष सहयोग, मातृभाषामा शिक्षा पाउने अधिकार उल्लेख गरेको छ। विद्यालय शान्ति क्षेत्र ,राष्ट्यि कार्यढाँचा र कार्यान्वयन निर्देशिका, २०६८ ले विद्यालयलाई ससस्त्र गतिविधि र हिंसाबाट मुक्त गर्ने, दलगत राजनीतिक हस्तक्षेपबाट मुक्त राख्ने , भेदभाव दुव्र्यवहार र शोषणबाट मुक्त राख्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ। कोभिड १९ को विश्वव्यापी महामारीको अवस्थामा शैक्षिक क्षतिलाई न्यूनिकरण गर्न वैकल्पिक माध्यमबाट शिक्षण सिकाइ गर्न विभिन्न नीतिगत कार्यक्रहरू बनेको अवस्था छ। जसमध्ये सिकाइ सहजिकरण निर्देशिका, २०७७ विद्यालय शिक्षा सम्बन्धी आकस्मिक कार्ययोजना, २०७७ विद्यालय सञ्चालन कार्यढाँचा, पाठ्वस्तु समायोजन ढाँचा, २०७७एसइइ नतिजा प्रकाशन तथा प्रमाणिकरण कार्यविधि, २०७७ जारी भएको छ।प्रकोपका क्रममाबबई गाउँपालिकाको विद्यार्थी मूल्याङ्कन तथा नतिजा प्रकाशन कार्यविधि, २०७८ बनाइ लागू गरिएको छ।

चुनौतिहरू तथा अवसर

आपतकालीन अवस्थामा लागू गरिने पाठ्यवस्तु, छुटटै योजना बनाउने की योजनाको हरेक अङ्गमा यसलाई समावेस गर्ने, योजना तत्कालीन बनाउने कि दीर्घकालीन, योजनामा सङ्कटका कुनकुन पक्षलाई समावेश गर्ने, अनुमान गर्न नसकिने, घटनालाई योजनामा कसरी समेट्ने आदि यसका चुनौतिहरू रहेका छन।

नेपालको संविधानले सबैलाई अनिवार्य, तथा नि:शुल्क आभारभूत शिक्षा र माध्यमिक तह सम्म नि:शुल्क शिक्षाको व्यवस्था र बालबालिकामाथि हुने सबै किसिमका विभेद सजाय र दुराचारलाई निषेध, अनिवार्य तथा नि:शुल्क शिक्षा ऐन, २०७५ तथा नियमावली २०७७ ले छात्रवृति, दिवा खाजा, सुविधा विहिनका लागि विशेष सहयोग, मातृभाषामा शिक्षा पाउने अधिकार उल्लेख गरेको छ। विद्यालय शान्ति क्षेत्र ,राष्ट्यि कार्य ढाँचा र कार्यान्वयन निर्देशिका २०६८ ले विद्यालयलाई ससस्त्र गतिविधि र हिंसाबाट मुक्त गर्ने, दलगत साजनितिक हस्तक्षेपबाट मुक्त राख्ने , भेदभाव दुव्र्यवहार र शोसनबाट मक्त राख्ने नीतिगत व्यवस्था आदि अवसरहरू रहेका छन।

३.१३.३ लक्ष्य

- विपद्को अवस्थामा बालबालिकाको शिक्षालाई निरन्तरता दिई उनीहरूको शारीरिक, मानसिक र बौद्धिक विकासमा सहयोग पुर्याउने

३.१३.४ उद्देश्य

- औपचारिक तथा अनौपचारिक शिक्षाको माध्यमबाट सम्भावित विपद्को पूर्व सावधानी र तयारीको वातावरण तयार गर्ने
- सम्भावित विपद्को व्यवस्थापन तथा उत्थानशीलता प्रणाली विकासको लागि भौतिक, मानवीय तथा आर्थिक स्रोतको तयारी गर्ने
- विपद् व्यवस्थापन प्रतिकार्यको संयन्त्र र कार्यढाँचा विकास गर्ने
- अल्पकालीन र दीर्घकालीन पुनर्स्थापना गर्ने

३.१३.५ रणनीति

- विपद्को समयमा शिक्षा निरन्तरता गर्न पूर्वतयारी, व्यवस्थापन, प्रतिकार्यर पुनर्स्थापनासम्बन्धि आवश्यक नीति, मार्गदर्शन तथा कार्यविधिहरू तयार गर्ने,
- सम्भावित प्रकोप तथा विपद्सम्बन्धी पूर्वसावधानी, प्रकोपबाट बच्ने उपायहरूको बारेमा जानकारी तथा सिप विकासगर्ने,
- प्रकोपबाट शिक्षा क्षेत्रलाई जोगाउन आवश्यक तयारीगर्ने,
- कोभिड- १९ लगायतका महामरीबाट बच्न पूर्वसावधानी, रोकथाम तथा उपचारको आवश्यक तयारीगर्ने,
- महामारीका समयमा शिक्षण सिकाइलाई निरन्तरता दिने बैकल्पिक उपायहरूको तयारीगर्ने,
- शिक्षा क्षेत्रमा प्रभाव पार्न सक्ने विपद् वा सङ्कटहरूको पूर्वानुमान तथा त्यसको प्रभावको मूल्याङेकन तथा विश्लेषणगर्ने,
- सङ्कटासन्नता (Vulnerability) को मूल्याङ्कनका आधारमा पूर्वानुमान तथा प्रतिकार्यको वृहत योजना तयार गर्ने,
- विद्यालयस्तरीय प्रतिकार्य योजना तयार गर्ने,
- विपद् प्रतिरोधी भौतिक पूर्वाधारको निर्माण तथा पुनर्स्थापना गर्ने,
- शैक्षिक सेवा निरन्तरताको लागि आवश्यक हुने यन्त्र उकरण, खाद्यान्न, पोसाक तथा अन्य राहत सामग्रीको प्रबन्ध गर्ने,
- विपद् व्यवस्थापनको लागि स्थानीय तहर विद्यालयको क्षमता विकास गर्ने,
- विपद् तथा प्रकोप र शान्ति सुरक्षा र अधिकारको क्षेत्रमा काम गर्ने सरकारी तथा अर्धसरकारी निकायहरूबिच वडा तहसम्म समन्वय र जिम्मेवारीको संयन्त्र बनाउने,
- विपद् व्यवस्थापनको राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय सफल अभ्यासलाई स्थानीयकृत गर्ने,
- हरित विद्यालय अभियान, जलवायु परिवर्तन, दिगो विकासका लागि शिक्षा जस्ता कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्ने।

३.१३.६ मुख्य उपलब्धी, क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धी

- आपतकालीन तथा सङ्कटपूर्ण अवस्थामा पनि बालबालिकाको सुरक्षासहित शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकार सुनिश्चित हुने।

नतिज

- विद्यालय र शिक्षा प्रणालीमा विपद् तथा प्रकोप व्यवस्थापनको लागि पूर्वतयारी, प्रतिकार्य, पुनर्स्थापना तथा पुनर्उत्थान योजना तथा क्षमता विकास हुने,
- भौतिक, मानवीय र आर्थिक स्रोत व्यवस्थापन सहित विद्यालय तथा शिक्षा प्रणाली उत्थानशील हुने,
- विपद् तथा सङ्कटपूर्ण अवस्थामा शैक्षिक क्रियाकलापहरू निरन्तररुपमा सञ्चालन हुने,

प्रमुख क्रियकलाप र लक्ष्य

- विपद् तथा प्रकोप व्यवस्थापन नीति तथा मापदण्ड पुनरावलोकन तथा निर्माण
- स्थानीय तह र विद्यालयको क्षमता विकास
- विपद् पूर्वतयारी, प्रतिकार्य, पुनर्स्थापना तथा उत्थानशीलताको लागि सचेतना कार्यक्रम
- शिक्षक तथा विव्यस तालिम
- संकटासन्नता मूल्याङ्कनको आधारमा योजना निर्माण
- विपद् प्रतिरोधी विद्यालय भवन निर्माण

आपतकालीन तथा सङ्कटपुर्ण अवस्थामा शिक्षाका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा गन्तव्य

क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य (एकाइ)	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	जम्मा	
१	उत्थानसिलताका लागि whole school approach का आधारमा सचेतना विकास गर्ने	विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓		
२	शिक्षक, अभिभावक तथा विव्यस तालिम	पटक	✓	✓	✓	✓	✓		सबै विद्यालय समावेश हुने
३	स्थानीय तहमा संकटासन्नता मूल्यांकनका आधारमा योजना निर्माणर पुनर्स्थापनाको तयारी	पटक	१	१	१	१	१		
४	निरन्तर र सुरक्षित सिकाइका लागि शिक्षक विद्यार्थी सम्मिलित कार्य समुह निर्माण र परिचालन	विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓		
५	स्वास्थ्य सुविधा सहितको स्वास्थ्य शिक्षक कार्यकर्ताको	विद्यालय		१५	१०	५	४		विद्यालयको आवश्यकताको

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य (इकाई)	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	जम्मा	
	व्यवस्था								आधारमा
६	हरित, सफा, शान्त र सुरक्षित विद्यालय प्रवर्धन	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		
७	आपतकालीन तथा सङ्कटपूर्ण अवस्थामा शिक्षासँग सम्वन्धित विभिन्न मापदण्ड, निर्देशिका तथा कार्यविधि एकिकृत गर्ने	पटक	१						
८	शिक्षाका सबै उपक्षेत्रमा उल्लेखित आपतकालीन तथा सङ्कटपूर्ण अवस्थामा गर्न सकिने विधिमा वैकल्पिक उपाय सहित योजना बनाउने	पटक	१					१	

परिच्छेद ४
संस्थागत संरचना र क्षमता विकास

४.१परिचय

नेपालको शिक्षा क्षेत्रको वर्तमान सस्थाग्त् संरचना संघीय स्वरूपमा तीनै तहमा प्रवाह गर्ने शैक्षिक सेवालाई निरन्तर गर्न तत्कालीन समस्या समाधानका लागी कर्मचारीको व्यवस्थापन र संगठनात्मक स्वरूपमा केही परिवर्तन गरी व्यवस्थापन गरिएको छ। बदलिदो परिवेशअनुसार शासकीय संरचना, प्रकिया र क्षमता सुधार गरिएमा मात्र शैक्षिक गतिविधि प्रभावकारी भई सुशासन कायम हुने भएकाले संघीय सरचनाअनुसार तीन तहको सरकारका अधिकार तथा दायित्व; शिक्षामा भएको सङ्ख्यात्मक विस्तार; ज्ञान, विज्ञान, प्रविधि र सञ्चारमा भएको विकास; सामाजिक चेतनामा आएको परिवर्तन लगायतका पक्षहरूलाई समेत विचार गरेर संस्थाग्त संरचना र क्षमता विकास गरी सुशासन प्रवर्धन गर्नु आवश्यक देखिएको छ।

योजना कार्यान्वयनका लागि गाउँ कार्यपालिका, गाउँसभा, गाउँ शिक्षा समिति, वडा शिक्षा समिति, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक सङ्घ, विद्यालय मुख्य संयन्त्रका रुपमा रहेका छन्। शिक्षा योजनामा उल्लेख नीति तथा कार्यक्रमहरूको सफल कार्यान्वयनका लागि सरोकारवालको क्षमता विकास हुन जरुरी हुन्छ । त्यसका लागि सहभागितामूलक योजना निर्माण, सुझाव सङ्कलनर प्रबोधिकरण मार्फत कार्यान्वयन संयन्त्रको क्षमता विकास गरिनेछ । योजनामा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रमको स्पष्टता बिना सफल कार्यान्वयन हुन सक्दैन। त्यसका लागि सरोकारवाला संयन्त्रको क्षमता विकास हुनुमा यसको औचित्य ठहर्छ।

नेपालको संविधानमा सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहका एकल र साझा अधिकारको व्यवस्था गरिएको छ। स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ११ जमा स्थानीय तहका २३ वटा अधिकारहरूको व्यवस्था गरेको छ। विभिन्न ऐन र कानुनमार्फत स्थानीय तहका अधिकारहरूलाई स्पष्ट पारेको छ।

नेपालमा शिक्षा क्षेत्रको वर्तमान संस्थागत संरचनातर्फ दृष्टिगोचर गर्दा सङ्घमा शिक्षा विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय रहेको छ। सो अन्तर्गत शिक्षा तथा मानवस्रोत विकास केन्द्र, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र र शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्र रहेका छन्। त्यसैगरी स्वायत्त निकायका रूपमा राष्ट्रिय परीक्षा बोर्ड र शिक्षक सेवा आयोग पनि क्रियाशील छन्। साविकमा शैक्षिक जनशक्ति विकास अन्तर्गतका रहेका २९ शैक्षिक तालिम केन्द्रमध्ये ७ वटा केन्द्र प्रदेश मातहतमा हस्तान्तरण भई प्रदेश शिक्षा तालिम केन्द्रका रूपमा क्रियाशील रहेका छन्।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ कार्यान्वयनमा आएपछि त्यस ऐन बमोजिम तोकिएका २३ वटा कार्य बाहेक अन्य कार्यका लागि जिल्ला तहमा शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइ राखिएको छ। प्रत्येक तहमा शिक्षा युवा तथा खेलकुद महाशाखा / शाखाको व्यवस्था गरिएको छ।

४.२ वर्तमान अवस्था

बबई गाउपालिकामा रहेका शाखाहरूमध्ये शिक्षा, युवा तथा खेलकुदसम्बन्धी काम शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाले गर्दै आएको छ । एक जना शिक्षा अधिकृतआठौं, एक जना प्राविधिक सहायकको दरबन्दी स्वीकृत गरिएको छ। त्यसैगरी बबई गाउँपालिकाको शिक्षा ऐन, २०७७ मा विद्यालय अनुगमन तथा निरीक्षणलाई प्रभावकारी बनाउन विद्यालय सुपरीवेक्षकको व्यवस्था गर्ने उल्लेख छ। त्यसका लागि माध्यमिक तहका स्थायी शिक्षकलाई काजमा खटाउने प्रबन्ध गरिएको छ। शिक्षाको कार्यक्रम हेर्ने अलगै लेखाको कर्मचारी व्यवस्था नहुँदा शिक्षा क्षेत्रको आर्थिक श्रेस्ताको अभिलेखीकरण अपेक्षाकृत रुपमा व्यवस्थित बन्न सकेको छैन। शाखामा जनशक्ति कम हुँदा विद्यालय अनुगमन तथा सुपरीवेक्षणको पाटो प्रभावकारी बन्न सकेको छैन। शाखाहरूमा पाँचौं र छैटौं तहका कर्मचारीहरूले नेतृत्व गरेकोमा यस शाखामा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत सरहका कर्मचारीले नेतृत्व गर्दा पालिकाको समग्र कर्मचारी व्यवस्थापनमा पनि चुनौति देखिन्छ।

सबै विद्यालयहरूमा विद्यालयको सञ्चालन, रेखदेख र व्यवस्थापनमा सहयोगगर्नकालागिविद्यालय व्यवस्थापन समितिर शिक्षक अभिभावक सङ्घको कार्यकारी समिति रहेका छन् । सबै विद्यालयहरूमा विद्यालय सहयोगी र माध्यमिक तहसञ्चालन भएका सामुदायिक विद्यालयमा एकएक जना विद्यालय सहायकको व्यवस्थापन गरिएको छ । प्रायजसो विद्यालयहरूमा विद्यालय व्यवस्थापन समितिको बैठक नियमति बसेको देखिन्छ भने शिक्षक अभिभावक सङ्घको बैठक अपेक्षाकृत रुपमा बस्न सकेको पाइदैन । सबै विद्यालयहरूले सामाजिक परीक्षण र अन्तिम लेखा परिक्षण गर्ने गर्दछन् ।

विद्यालयमा नागरिक बडापत्र राख्ने, गुनासो सुनुवाइ संयन्त्रको विकास, विविधता व्यवस्थापन, अभिभावक भेला र छलफलजस्ता पक्षमा विद्यालयहरूले उपलव्धिपूर्ण तरिकाले काम गरेको देखिदैन ।यसमा योजनाका प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा, आधारभूत शिक्षा र माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गरी गुणास्तरमा सुधार, अनौपचारिक तथा आजीवन सिकाइका अवसरहरूको विस्तार र समता तथा समावेशिताको प्रवर्धनसहित जवाफदेही शैक्षिक सुशासन कायम गर्ने उद्देश्यले आवश्यक संस्थँग्त् संरचना र प्रक्रिया स्थापित गर्न खोजिएको छ । त्यसका लागि आवश्यक पर्ने क्षमता विकासको आवश्यकता पनि पहिचान गरिएको छ । शिक्षा विकासका कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनका लागि विद्यमान पद्धतिकोसमीक्षा गरी यस शिक्षा क्षेत्र योजनाको प्रभावकारी र कुशल कार्यान्वयनका लागि संस्थागत संरचना, क्षमता र प्रक्रियामा देखिएका चुनौतीहरू पहिचान गरिरएको छ । पहिचान गरिएका चुनौतीहरू सामना गरी सुशासन प्रवर्धन गर्नका लागिआवश्यक संरचना, क्षमता र प्रक्रियाको विकास तथा परिवर्तनको प्रस्ताव पनि गरिएको छ ।

विद्यालय शिक्षाको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्नका लागिसङ्घीय र प्रदेश तहमा निजामती तथा शिक्षा ऐन तथा नियमावलीहरूको निर्माण तथा परिमार्जन नभएकोले कार्यान्यनमा जटिलता सिर्जना भएको छ । विशेष गरीसङ्घीय शिक्षा ऐन जारी हुन नसकेको कारणले यस पालिकाले कार्यान्वयनमा ल्याएको ऐनअनुसारका शैक्षिक गतिविधि व्यवस्थित रूपमा सञ्चालन हुन नसकेका गुनासो सरोकरवालाहरूबाट आइरहेका छन् ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ कार्यान्वयनमा आएपछि त्यस ऐनबमोजिम तोकिएका २३ ओटा कार्यबाहेक अन्य कार्यका लागिजिल्ला तहमा शिक्षा विकास तथा समन्वय एकाइ छ । तीनवटै तहका विभिन्न निकायहरूबीचको समन्वय, सहकार्य रसहसम्बन्ध कमजोर भएको देखिन्छ ।

४.३ लक्ष्य

- स्थानीय तहको शिक्षाको शासकीय प्रबन्धलाई सुदृढ बनाई नतिजामुखी शिक्षा व्यवस्थापनको प्रबर्द्धन गर्ने

४.४ उद्देश्य

- स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्र अनुसार संस्थागत संरचना बनाउने,
- तीनै तहका सरकारबीचको अन्तरसम्बन्धलाई सुदृढ बनाउने,
- गुणस्तरको कमजोर नतिजालाई सम्बोधन गर्न जनशक्तिको व्यवस्था गर्ने,
- जनशक्तिलाई नतिजाप्रति उत्तरदायी र जवाफदेही बनाउने,
- कर्मचारी र संस्थाको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने,

४.५ रणनीतिहरू

- स्थानीय तहमा शिक्षाको व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउन आवश्यक नीति तर्जुमा गर्ने,
- संस्थागत संरचना अनुसार जनशक्तिको व्यवस्था गर्ने,

- कार्यरत जनशक्तिको क्षमता विकास गर्ने,
- स्थानीय तहमा शिक्षक पेसागत सहयोग प्रणाली स्थापना गर्ने,
- प्रधानाध्यापकलाई थप जिम्मेवार बनाई क्षमता विकास गर्ने।

४.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धि:

- शिक्षाका सबै निकाय तथा विद्यलयमा सुशासन प्रबर्द्धन भई बालबालिकाको सिकाइ प्रति उत्तरदायी प्रणालीको विकास हुने।

प्रमुख नतिजा:

- शिक्षाको शासकीय तथा व्यवस्थापकीय कार्यका लागि आवश्यक संरचना तथा जनशक्ति तयार हुने,
- शिक्षाको शासकीय तथा व्यवस्थापनमा सहभागि हुने सबै निकायको दायित्व र अधिकार स्पष्ट हुने,
- शिक्षाको शासकीय तथा व्यवस्थापनमा सहभागि हुने सबै निकाय तथा जनशक्तिको क्षमता विकास पद्धति स्थापना भई क्षमता सुधार हुने,
- सेवा प्रवाह सहभागितामूलक, कार्यसम्पादनप्रति उत्तरदायी, विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही, समतामूलक र समावेशी भई कार्यसम्पादन उद्देश्यमूलक, प्रभावकारी तथा कुशल हुने।

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य:

- आवश्यक कानूनी प्रबन्ध तथा मापदण्ड विकास
- संस्थागत संरचना निर्माण तथा क्षमता विकास
- प्रतिवेदन तथा तथ्याङ्क प्रणालीको सुदृढीकरण
- कार्यसम्पादन करार गरी सबैलाई नतिजाप्रति जिम्मेवार बनाउने
- शिक्षक तथा समग्र विद्यालय शिक्षा प्रणालीलाई सिकाइप्रति उत्तरदायी बनाउने पद्धति विकास गरी कार्यान्वयन
- स्थानीय तहमा शिक्षक पेसागत सहयोग प्रणाली स्थापना तथा सञ्चालन
- अनौपचारिक शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइसम्बन्धी संयन्त्र विकास गर्ने
- विद्यालय स्वास्थ्य तथा पोषण, सरसफाइ तथा स्वच्छता, विपद् तथा महामारीसम्बन्धी सेवा तथा समन्वयका लागि संयन्त्र विकास गर्ने।

संस्थागत संरचना र क्षमता विकासका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा गन्तव्य

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य एकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	जम्मा	
१	आवश्यक कानुनी प्रवन्ध तथा मापदण्ड विकास	सङ्ख्या	१					१	सङ्घ, प्रदेश तथा

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य एकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	जम्मा	
									स्थानीयतह
२	विद्यालयको कार्यसम्पादन गर्ने	विद्यालय	३४	३४	३४	३४	३४		
३	प्रधानाध्यापकलाइ कार्यसम्पादन करार गरी नतिजाप्रति जिम्मेवार बनाउने	विद्यालय	३४	३४	३४	३४	३४		
४	पदाधिकारीहरूको क्षमता विकास	सङ्ख्या	३४	३४	३४	३४	३४	१७०	
५	प्रधानाध्यापक तथा कर्मचारीको क्षमता विकास	सङ्ख्या	२०	२०	२०	२०	२०	१००	

परिच्छेद ५

लगानी र स्रोत व्यवस्थापन

५.१परिचय

सबै नागरिकहरूलाई आधारभूत तह निःशुल्क र अनिवार्य तथा माध्यमिक तह निःशुल्क उपलब्ध गराउने संवैधानिक प्रावधान रहेको छ । आधारभूत तथा माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा व्यवस्थापनको अधिकार स्थानीय सरकारको कार्यक्षेत्रमा राखिएको छ । आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा, प्रारम्भिक बालविकास शिक्षा, खुला शिक्षा, दुर शिक्षा, विशेष शिक्षा, सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूका अतिरिक्त औपचारिक संरचना बाहिरका टिउसन कोचिङ सेन्टरहरूको नीति, योजना र समग्र व्यवस्थापनको जिम्मेवारी स्थानीय सरकारको रहने गरी स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन ,२०७४ ले २३ वटा अधिकारहरूको विस्तृतीकरण गरेको पाइन्छ । कार्यक्षेत्रभित्रका शैक्षिक संस्थाहरूलाई अनुदान उपलब्ध गराउने, लेखापरीक्षण र वित्तिय सुशासन कायम गर्ने दायित्व पालिकाको कार्यक्षेत्रमा रहेकोले सीमित स्रोत साधनलाई मितव्येही, नियमित, प्रभावकारी र पारदर्शी ढङ्गले व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ ।

वित्तिय व्यवस्थापन अन्तर्गत दुईवटा पक्षहरूलाई समेटिएको छ । एकातर्फ योजना कार्यन्वयनको लागि आवश्यक पर्ने वित्तीय स्रोतको आँकलन, प्राप्ति र उपयोगलाई समेटिएको छ भने प्रदेश तथा सङ्घीय सरकारवाट प्राप्त विभिन्न प्रकारका अनुदानहरूलाई विद्यालयहरूमा पुर्याई तोकिएबमोजिम खर्च, पारदर्शिता बढाउदै समग्र पक्षमा वित्तीय अनुशासन कायम गर्नुपर्नेछ ।

शिक्षा विकासका पूर्वाधारहरूको पनि पूर्वाधारका रूपमा लिइन्छ । शिक्षाको समयसापेक्ष जुन गतिमा विकास हुनुपर्ने हो त्यसो हुन सकेको छैन । विभिन्न प्रतिवेदनहरूले कुल बजेटको २०प्रतिशत बजेट शिक्षामा विनियोजन गर्ने निति भएता पनि सो अनुपातमा पुग्न सकेको छैन । यथार्थताको नजिक रहेर योजना बनाएर सोबमोजिम बजेट विनियोजन गर्ने नभई हचुवाको भरमा बजेट विनियोजन गर्ने कार्यले प्रश्रय पाएको छ । समुदायको विद्यालयमा लगानी गर्नुपर्छ भन्ने सोचमा गिरावट आएको छ । संविधानमा शिक्षालाई लगानीमैत्री बनाउने र लगानी बढाउदै लजाने नीति उल्लेख गरिएको छ ।

कमजोर भौतिक पूर्वाधारलाई सुविधा सम्पन्न बनाउनु, विद्यालयहरूको आर्थिक पक्षलाई सबलीकरण गर्नु, विद्यालय शिक्षामा परिचालन हुने बजेटलाई पारदर्शि बनाउनु चुनौतिका रूपमा रहेका छन् । सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकारको सूचीमा शिक्षालाई राखिनु, सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहको एकल अधिकारका रुपमा समेत स्पष्ट गरिनुले शिक्षामा लगानीको अवसर राम्रो

५.२ वर्तमान अवस्था

विश्वव्यापी रुपमा दिगो विकासका लक्ष्यहरू हासिल गर्न कुल बजेटको कम्तिमा २० प्रतिशत रकम शिक्षा क्षेत्रमा विनियोजन गर्ने विश्वव्यापी प्रतिवद्धता रहेता पनि शिक्षा क्षेत्रको बजेट क्रमश घट्दै गइरहेको पाइन्छ । सर्शत अनुदानको रुपमा प्राप्त हुने केन्द्रिय अनुदानको ९५ प्रतिशत भन्दा वढि रकम शिक्षक तलव भत्ता, छात्रवृत्ति, भौतिक पूर्वाधार, दिवाखाजा र पाठ्यपुस्तक जस्ता शिर्षकहरूमा खर्च हुने गरेको छ । गुणस्तर अभिवृद्धि र क्षमता विकासका लागि स्थानीय सरकारका कार्यक्रमहरू केन्द्रित रहेका छन । विद्यार्थी सङ्ख्याका आधारमा एकाई लागत विश्लेषण गर्दा अभिभावकको प्रत्यक्ष लागनीका अतिरिक्त पालिका क्षेत्रमा अध्ययनरत विद्यार्थीको प्रतिविद्यार्थी लागत २५ हजार २ सय ७० रहेको छ । तिहारको भैलो देखि अभिभावकको सहयोग विद्यालयका आम्दानीका प्रमुख स्रोतहरू बनेकाछन् ।

पञ्चवर्षीय गाउँ शिक्षा योजना कार्यान्वयनको वित्तीय व्यवस्थापनका मुख्य स्रोत सङ्घीय, प्रदेश र स्थानीय सरकार रहनेछन् । अभिभावक र समुदायको भूमिका परिपूरकको रुपमा रहनेछ । शिक्षा क्षेत्रमा कार्य गर्ने सङ्घसंस्थाहरूलाई विज्ञताका आधारमा

क्षेत्रगत रुपमा साझेदारी गर्न सकिनेछ । समग्र वित्तीय व्यवस्थापन अन्तर्गत योजना कार्यान्वयनका लागि प्रयाप्त वित्तीय स्रोत जुटाउनु,शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि विद्यालयहरूलाई आवश्यकता क्षेत्रमा स्रोत उपलब्ध गराउने र स्रोत साधनको प्रभावकारी व्यवस्थापन मार्फत वित्तीय सुशासन कायम गर्ने कार्यहरू प्राथमिकतामा रहेका छन । नतिजामा आधारित स्रोत विनियोजन पद्धति मार्फत विद्यालयहरूलाईनियमित अनुदानका अतिरिक्त एकमुष्ट, मागमा आधारित, कार्यसम्पादनमूलक र प्रोत्साहनमूलक अनुदानको व्यवस्था गरिनेछ। श्रोतको आँकलन तपसिल बमोजिम गरिएको छ।

क्र.स.	वित्तीय श्रोतको व्यवस्थापन	कूल बजेट	जम्मा हिस्साको प्रतिशत	कैफियत
१	सङ्घीय सरकार	९२०००००००	६५.१३%	
२	प्रदेश सरकार	११०००००००	७.७९%	
३	स्थानीय सरकार	१३०००००००	९.२०%	
४	अभिभावक तथा समुदाय	०	०.००%	
५	सङ्घ संस्था तथा दातृनिकाय	८०००००००	५.६६%	
६	स्थानीय दाता तथा अन्य श्रोत परिचालन	१००००००००	०.७१%	
७	अपुग रकम	१६२६४००००	११.५१%	
	जम्मा	१४१२६४००००	१००.००%	

५.३ लक्ष्य

- शिक्षा क्षेत्रमा पहुँच तथा गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि लगानीको सुनिश्चितता हुने।

५.४ उद्देश्य

- योजना अवधिका लागि शिक्षा क्षेत्रमा आवश्यक स्रोतको प्रक्षेपण गर्ने,
- पहिचान गरिएका कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यक वित्तीय स्रोत पहिचान गर्ने,
- उपलब्ध स्रोतको आधारमा कार्यक्रमको प्राथमिकता निर्धारण गरी कार्यक्रमगत बजेट निर्धारण गर्नु,
- खर्चको प्रक्रिया र दायित्व स्पष्ट गर्नु।

५.५ रणनीतिहरू

- सङ्घीय र प्रदेश सरकारको लगानीको अनुपातमा स्थानीय सरकारले आफ्नो स्रोतबाट लगानी गरिने,
- आफ्नो तह भित्रको लक्षित शैक्षिक पहुँच, सहभागिता एवम् गुणस्तर सुनिश्चित गर्न लगानीको व्यवस्था गरिने,
- स्रोतको उपयोग गर्ने विद्यालयलाई जबाफदेही बनाइने,
- वार्षिक रूपमा कुल बजेटको २० प्रतिशत बजेट शिक्षा क्षेत्रका कार्यक्रमका लागि व्यवस्था गरिने,
- शिक्षामा निजी तथा गैर सरकारी क्षेत्रको लगानीलाई प्रोत्साहन तथा प्रबर्द्धन गरिने ,
- मापदण्डका आधारमा खर्च र प्रतिवेदन पद्धति अवलम्बन गरिने,
- वित्तीय व्यवस्थापन क्षमतामा सुधार ल्याई वित्तीय कार्यकुशलता, पारदर्शिता, जिम्मेवारी र उत्तरदायित्वलाई सबल बनाइने।

५.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धि:

- शिक्षामा स्रोतको दिगो व्यवस्थापन भई शैक्षिक पहुँच, समता, गुणस्तर र क्षमता विकासमा उल्लेख्य प्रगति भएको हुने,
- वित्तीय व्यवस्थापन क्षमतामा सुधार भई वित्तीय कार्यकुशलता, पारदर्शिता, जिम्मेवारी र उत्तरदायित्व सुदृढ हुने।

प्रमुख नतिजा:

- उपलब्ध स्रोतको अनुमान र विश्लेषण
    - अपेक्षा र नीतिका आधारमा अनुमान
    - स्रोतको उपलब्धताको अनुमान
- प्रस्तावित कार्यक्रम र बजेट अनुमान
    - प्रस्तावित बजेटमा नपुग स्रोत पूरागर्ने उपाय

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य:

- सङ्घीय सरकारबाट शिक्षा क्षेत्र योजना अन्तर्गतका क्रियाकलापमा प्राप्त हुने अनुमानित बजेटको खाका,
- प्रदेश सरकारबाट शिक्षा क्षेत्र योजना अन्तर्गतका क्रियाकलापमा प्राप्त हुने अनुमानित बजेटको खाका,
- स्थानीय तहबाट शिक्षा क्षेत्र योजना अन्तर्गतका क्रियाकलापमा प्राप्त हुने अनुमानित बजेटको खाका।

प्रमुख क्रियाकलाप	योजना अवधिको कुल लागत	भौतिकलक्ष्य (५ वर्ष)					श्रोत आँकलन			
		२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	संघ	प्रदेश	स्थानीयतह	अन्य
प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	१०९६००	२०७९०	२१६९०	२६०४०	२०४९०	२०५९०	६९७२५	४५००	३४३२५	१०५०
आधारभूत शिक्षा (कक्षा १ - ८)	१०९२९००	१७६७२०	१९६८२०	१९१४७०	२५६४७०	२७१४२०	८३३४५०	१०२५००	१५६४५०	५००
माध्यमिक शिक्षा (कक्षा ९-१२)	६८०७५	१०६४०	१२६४०	१४६७५	१४२२५	१५८९५	३२१७५	१५०५०	२०८५०	०
उच्च शिक्षा र माध्यमिक शिक्षाको उच्च शिक्षासँगसम्वन्ध	३९७५०	१७५०	९२५०	९२५०	९२५०	१०२५०	०	२३२००	१६५५०	०
प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा र सिप विकास तालिम	५५००	११६०	१५६०	१५१०	५१०	७६०	२०००	१३००	१३७५	८२५
पाठ्यक्रम र पाठ्यसामाग्री	१७१२०	४०९०	३५५०	३३००	३०९०	३०९०	३१७५	२९००	७५४५	३५००
शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	१०८५०	२१३०	२५८०	१७३०	२३३०	२०८०	१०००	१५३०	६३२०	२०००

विद्यालय व्यवस्थापन	१८२५०	३९५०	३५५०	३५५०	३६००	३६००	१३५००	०	४७५०	०
निरन्तर शिक्षा, खुला सिकाइ, अनौपचारिक शिक्षा, जीवनपर्यन्त सिकाइ र शिक्षा	३७२५	७००	१४००	१२२५	२००	२००	३१२५	०	५००	१००
गुणस्तरीय सार्वजनिक शिक्षा	५५००	१०००	१२५०	१०००	१२५०	१०००	०	५००	३०००	२०००
आर्थिक तथा सामाजिक रूपमा पछाडि परेका वर्गकोपहुँच/समावेशी शिक्षा	११५०	१५०	३५०	५००	१५०	०	२००	०	९००	५०
शिक्षामा सूचना प्रविधि	७४७०	१६२५	१७०५	१३८०	१३८०	१३८०	१८००	३२७५	१८९५	५००
आपतकालीन तथा संकटपुर्ण अवस्थामा शिक्षा	२६५२५	९८५	५४८५	५९८५	६५८५	७४८५	२१६००	०	४९२५	०
संस्थागत संरचना र क्षमता विकास	३०००	६००	६००	६००	६००	६००	१०००	०	१५००	५००
कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, समन्वय रसहजीकरण	३२२५	६४५	६४५	६४५	६४५	६४५	१२९५	०	१९३०	०
कुल जम्मा	१४१२६४०	२२६९३५	२६३०७५	२६२८६०	३२०७७५	३३८९९५	९८४०४५	१५४७५५	२६२८१५	११०२५

परिच्छेद ६

कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, समन्वय र सहजीकरण

६.१परिचय

नेपालमा योजनाबद्ध विकास प्रयासको सुरु अवस्था सँगै विकास आयोजनाको अनुगमन तथा मूल्याङकन गर्ने परिपाटी बसेको पाइन्छ । आ.व. २०३२/०३३ देखि विकास आयोजनाहरूको कार्यान्वयनको मूल्याङकन गर्ने व्यवस्थाको सुरुवात भयो । आठौं योजना २०४९/०५४ देखि अनुगमन तथा मूल्याङकनको एउटा पद्धतिको रुपमा मजबुत गर्ने कार्य गरियो । यस योजनामा विगतका अनुगमन तथा मूल्याङकन सम्बन्धी व्यवस्थामा देखिएका कमीकमजोरीहरूमा सुधार गरी संस्थागत व्यवस्था , उच्च राजनैतिक तहको प्रतिबद्धता र उपलब्धि मूल्याङकनको व्यवस्थासहितको बलियो अनुगमन तथा मूल्याङकन प्रणाली लागु गरियो । अनुगमन भन्नाले कुनैपनि कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि विशेषतः शैक्षिक योजना तथा कार्यक्रमहरू के कति भएत्यसको लक्षित प्रतिफल योजना अनुरुप ठीक सँग भइरहेका छन् वा छैनन् भनी कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने प्रत्येक तहको व्यवस्थापनद्वारा निरन्तर र अद्यावधिक गरी निगरानी राख्ने कार्य हो । मूल्याङ्कन भन्नाले कुनै शैक्षिक कार्यक्रमको निर्धारित उद्देश्यको सन्दर्भमा त्यसका कार्यहरू कति सान्दर्भिक,सक्षम,लाभदायक र प्रभावकारी देखिएका छन भन्नेबारे व्यवस्थित रुपबाट मापन गरी लेखाजेखा गर्ने कार्य हो ।अनुगमन तथा मुल्याङकन को मुख्य उद्देश्य गाँउ शिक्षा योजना र विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रमले किटान गरेका प्रत्येक सेवा प्रवाहका तहका लक्ष्य तथा उद्देश्य अनुरुपका उपलब्धिहरू पत्ता लगाई ती सूचकका आधारमा निर्णय प्रक्रियालाई सहयोग गरी प्रवाह सुधार गर्नु हो ।

६.२ वर्तमान अवस्था

ऐन,नियमअनुसार कार्य भए नभएको लेखाजोख गर्ने, लक्ष्य तथा उद्देश्यका आधारमा प्रगति मापन गर्नेर क्षेत्रगत उद्देश्य तथा लक्ष्यमा भएको रणनीति तथा नीतिगत प्रवाहको मूल्याङकन गर्ने कार्यहरूनियमित रूपमा भैरहेका छन् । सबै तहको सेवा व्यवस्थापन तथा सेवा प्रवाहका लागि वित्तीय व्यवस्थापकीय र प्राविधिक पक्षको अनुगमन लेखाजोखा तथा मूल्याङकन गरिने छ । सङ्घमा शिक्षा तथा प्रविधि मन्त्रालय र शिक्षा विभागले अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका कार्यको समन्वय सञ्चालन गर्नेछन् । बबईगाउँपालिकाको गाउँ शिक्षा योजना सरोकारवालाहरूलाई जानकारी गराइ सो कार्यान्वयन भएनभएको सम्वन्धित निकायबाट अनुगमन गरिनेछ । अनुगमन प्रकृया तपसिल बमोजिम हुनेछ ।

क्र.स.	अनुगमन गर्ने निकाय	अनुगमन प्रकृया	जिम्मेवारी	अनुगमन समय	अनुगमन सूचक
१	वडा शिक्षा समिति	अलवोकन, निरक्षण, सुपरिवेक्षण, प्रतिवेदन	संयोजक	मासिक	आगन्तुक पुस्तिका, विद्यालय अनुगमन फाराम, कक्षाकोठा अनुगमन
२	गाउँ शिक्षा समिति		संयोजक	मासिक	
३	वडा कार्यालय		अध्यक्ष तथा पदाधिकारी	मासिक	
४	पालिका		अध्यक्ष तथा पदाधिकारी	त्रैमासिक	
५	शिक्षा विकास तथा समन्वय एकाइ		एकाइ प्रमुख	वार्षिक	

६	जिल्ला समन्वय समिति		प्रमुख तथा पदाधिकारी	वार्षिक	फाराम, प्रतिवेदन
७	शिक्षा अधिकृत			मासिक	
८	विद्यालय सुपरिवेक्षक			मासिक	
९	शिक्षा तथा मानव श्रोत विकास केन्द्र			वार्षिक	
१०	प्रदेश शिक्षा विकास निर्देशनालय			वार्षिक	
११	नागरिक समाज तथा गैर सरकारी सङ्घसंस्था			मासिक	

गाउँ शिक्षा योजनाको प्रचारप्रसार गर्न सरोकारवालाहरूलाई भेला गराइ, सूचना तथा प्रविधिको अन्य माध्यमबाट जानकारी गराइनेछ । योजनाको कार्यन्वयनको क्रममा आवश्यक सहयोग तथा सहकार्यको लागि गाउँपालिका तथा सम्वन्धित वडाहरूले यस योजनासँग सम्वन्धित तह तथा निकायहरूसँग आवश्यक प्रत्यक्ष भेटघाट वा पत्राचार गर्नेछ । योजनाको कार्यान्वयनको क्रममा गाउँपालिका वडाहरू, सम्वन्धित समिति तथा उपसमितिहरूको वैठक कार्यतालिका वा आवश्यकता अनुसार बस्नेछ ।

६.३ लक्ष्य

- शैक्षिक योजना तथा कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन भई गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित भएको हुने ।

६.४ उद्देश्य

- बार्षिक शिक्षा बजेट तथा कार्यक्रम तयारी र कार्यान्वयन गर्ने,
- स्थानीय तहका शिक्षा शाखा तथा महाशाखाहरूको क्षमता विकास गर्ने,
- आवश्यकता अनुसार कानुन, मापदण्ड र निर्देशिका विकास गर्ने,
- एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली मार्फत नियमित रूपमा कार्यक्रम कार्यान्वयनका नतिजाहरूको विवरण तयार गर्ने, समीक्षा गर्ने, र सुधार गर्ने,
- शिक्षण सिकाइमा आवश्यक सहयोग तथा अनुभव आदान प्रदानका लागि स्थानीय स्तरमा शिक्षक तथा विज्ञ समूह, सम्मिलित शिक्षक सहायता प्रणाली विकास तथा सञ्चालन गर्ने,
- विद्यालय तथा सामूदायिक अध्ययन केन्द्रहरूले योजना बनाई शैक्षिक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने,
- प्रभावकारी तथा कुशल अनुगमन प्रणाली विकास गर्ने,
- नतिजामा आधारित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली बनाउने,
- योजना कार्यान्वयनका चरणमा आएका समस्या तथा चुनौतीहरूलाई समयमै सम्बोधन गरी अपेक्षित उपलब्धि हासिल गर्ने,
- योजनाको लगानीदेखि प्रभाव तहसम्मको मूल्याङ्कन गरी आवश्यकतामा आधारित योजना निर्माणमा सहयोग गर्ने।

६.५ रणनीतिहरू

- एकीकृत शैक्षिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन मार्गदर्शन निर्माण र उपयोग गर्ने,
- अनुगमन, मूल्याङ्कन र प्रतिवेदन कार्यलाई छिटो, छरितो, व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउन प्रविधिको प्रयोग गर्ने,
- शैक्षिक सूचना व्यस्थापन प्रणालीलाई थप सुदृढीकरण गर्ने,
- राष्ट्रिय सूचकको अतिरिक्त आवश्यकताअनुसार स्थानीय सूचकहरूलाई समेत सूचना प्रणालीमा आवद्ध गर्ने,

- योजनाकाआगत (Input), प्रक्रिया (Process), परिणाम (Output), उपलब्धि (Outcome) र प्रभाव (Impact) समेतको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि संरचना र जनशक्तिको प्रबन्ध गर्ने,
- प्रमाणमा आधारित अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा प्रतिवेदन प्रणालीको विकास गर्ने,
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कनबाट प्राप्त पृष्ठपोषणलाई उपयोग गर्ने,
- कुल बजेटको निश्चित हिस्सा अनुगमन तथा मूल्याङ्कनमा छुट्याई नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको अवलम्बन गर्ने,
- सहभागितामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको कार्यान्वयन गर्ने,
- कक्षाकोठाको सिकाइको अनुगमन, सुपरिवेक्षण तथा मूल्याङ्कनलाई प्रभावपूर्ण बनाउन कार्यस्थलमा आधारित अनुगमन, मूल्याङ्कन, सुपरिवेक्षण एवम् प्रतिवेदन प्रणालीको प्रबन्ध गर्ने,
- पुरस्कार र दण्ड प्रणालीको विकास गर्ने।

६.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धि:

- प्रभावकारी अनुगमनको माध्यबाट योजना कार्यान्वयनका चरणमा आएका समस्या तथा चुनौतीहरूलाई समयमै सम्बोधन भई अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुने र योजनाको मूल्याङ्कनमा आधारित भई आवश्यकतामा आधारित योजना निर्माणका लागि पृष्ठपोषण प्राप्त हुने।

प्रमुख नतिजा:

- नतिजामा आधारित अनुगमन प्रणाली स्थापित हुने,
- अनुगमनका आधारमा नतिजा सुधार हुने,
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि संस्थागत संरचना तथा क्षमता विकास हुने,
- विद्यार्थी उपलब्धि परीक्षणका नतिजाका आधारमा सुधार गर्ने परिपाटी स्थापित हुने,
- विभिन्न कार्यक्रमहरूको उपलब्धि तथा प्रभावको आवधिक मूल्याङ्कन हुने।

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य:

- अनुगमन पद्धति विकास तथा कार्यान्वयन
- अनुगमन प्रणालीका लागि सूचक तयारी र अध्यावधिक
- अनुगमन
- चौमासिक तथा वार्षिक समीक्षा तथा प्रतिवेदन
- स्थिति प्रतिवेदन तयारी
- विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धि परीक्षण
- विद्यालयको कार्यसम्पादन परीक्षण
- क्षमता विकास
- सामाजिक परीक्षणलाई प्रभावकारी र नियमित बनाउने

- विद्यालयको लेखा परीक्षण
- अध्ययन तथा अनुसन्धान

कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, समन्वय र सहजीकरणका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा गन्तव्य

क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य एकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	जम्मा	
१	नतिजामा आधारित अनुगमन प्रणालीका लागि सूचकहरू तयार तथा अद्यावधिक गर्ने	गाउपालिका	१	१	१	१	१		सङ्घ, स्थानीय तह
२	आफुले कार्यान्वयन गरेका कार्यक्रूमहरूको नियमित अनुगमन गर्ने								
३	कार्यक्रम कार्यान्वयनको चौमासिक तथा वार्षिक समीक्षा तथा प्रतिवेदन	पटक	३	३	३	३	३	१५	सङ्घ तथा प्रदेश
४	स्थिति प्रतिवेदन तयार गर्ने	पटक	१	१	१	१	१	५	सङ्घ तथा प्रदेश
५	विद्यार्थीको सिकाइ उपलव्धी परिक्षण गर्ने	कक्षा		८	५	१०		५, ८ र १०	सङ्घसँग समन्वय गरेर
६	कक्षा १ देखि ३ सम्मका बालबालिकाको पठन सिप परीक्षणका लागि कक्षाकोठामा आधारित पठन सिप परीक्षण (CB-EGRA)	पटक/कक्षा	१ पटक /कक्षा १, २ र ३	१ पटक /कक्षा १, २ र ३	१ पटक /कक्षा १, २ र ३	१ पटक /कक्षा १, २ र ३	१ पटक /कक्षा १, २ र ३	५ पटक /कक्षा १, २ र ३	सङ्घ, स्थानीय तह, NEGRP

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	जम्मा	
	सञ्चालनगर्ने								
७	विद्यालयको कार्यसम्पादन गर्ने।	विद्यालय प्रतिशत, कक्षा १-८		२५	२५	२५	२५	सबै	सङ्घसँग समन्वय गरेर
८	विद्यालयमा गरिने सामाजिक परिक्षणलाइ प्रभावकारी र नियमित बनाउने।	विद्यालय	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै	
९	विद्यालयहरूको लेखा परिक्षण	विद्यालय	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै	
१०	रोष्टर विशेषज्ञहरूको व्यस्थापन	गाउँपालिका							
११	विज्ञ समुह, विद्यालय निरक्षक तथा शिक्षक सिकाइ समुह मार्फत, शिक्षा शाखा मार्फत विद्यालय अनुगमन तथा कक्षा सुपरिवेक्षण	सबै विद्यालय	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		
१२	प्रधानाध्यापक तथा आधारभूत तह संयोजकबाट विद्यालय तथा कक्षाकोठा अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण	सबै विद्यालय	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		
१३	सिकाइमा आधारित मुल्याङ्कनका लागि शिक्षण	सबै विद्यालय	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		
१४	प्रमाणमा आधारित	सबै विद्यालय	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य एकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	जम्मा	
	मुल्याङ्कनका लागि अभिलेखिकरण								
१५	स्थानीय तहद्धारा कक्षा अनुगमन	पटक	२	२	२	२	२		

परिच्छेद ७

मुख्य मुख्य क्रियाकलाप र उपलब्धी सूचक

७.१ वित्तीय योजना

प्रमुख क्रियाकलाप	योजना अवधि को कुल लागत	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					श्रोत आँकलन			
		२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/०८४	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा										
प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाका न्यूनतम मापदण्ड प्रबोधिकरणगर्ने	२००	२००							२००	
प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा केन्द्रहरूको नक्साङ्कन तथा पुनर्वितरण	५०			५०					५०	
परिवार, समुदाय, गैर सरकारी संघसंस्था, निजीक्षेत्रसँगको सहकार्य गर्ने	०									
अनाथ असहाय र अपाङ्गता पहिचान गरी थप सेवा उपलब्ध गराउने	५००	१००	१००	१००	१००	१००			४००	१००
बाल विकास केन्द्रमा छुट्टै सुरक्षित तथा अपाङ्गमैत्री शौचालयको व्यवस्था गर्ने	६८००	१०००	१६००	१४००	१४००	१४००	५०००	१०००	८००	
बालबालिकाको अभिलेखीकरण गर्ने	०	०	०	०	०	०	०			
सुपरिवेक्षणको लागी अधिकार सम्पन्न संयन्त्रको विकास गर्ने	०	०	०	०	०	०				
अनाथ असहाय र अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि आवासिय योजना	५०००	०	०	५०००	०	०			५०००	
पोषणयुक्त दिवा खाजाको व्यवस्था गर्ने	१२१५०	२४३०	२४३०	२४३०	२४३०	२४३०	१२१५०			
पाठ्यक्रम प्रबोधिकरण गर्ने	३००	१००		१००		१००			३००	
पूर्वाधार, सिकाइ क्षेत्र, केन्द्रको भित्री तथा बाहिरी सिकाइ तथा खेल सामग्री व्यवस्थापन गरी न्यूनतम मापदण्डमा सुधार गर्ने	६८००	१४००	२०००	१४००	१०००	१०००	२०००	९००	३४००	५००
शिक्षकको योग्यता क्षमता र पेसागत विकास गर्ने	१०००	२००	२००	२००	२००	२००		८००		२००

प्रमुख क्रियाकलाप	योजना अवधि को कुल लागत	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					श्रोत आँकलन			
		२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/०८४	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
बालबालिकाको स्वास्थ्य जाँच, खोप तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी अभिलेख व्यवस्थापन, वृद्धि अनुगमन गर्ने र कुपोषण भएका बालबालिकाको आवश्यक प्रबन्ध गर्ने	०	०	०	०	०	०				
स्थानीय भाषालाई प्राथमिकता दिई आवश्यकताअनुसार स्थानीय भाषाको प्रयोग	०	०	०	०	०	०				
अभिभावक शिक्षा	७५०	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०			५००	२५०
अभिभावक तथा समुदायका सदस्य मार्फत स्थानीय ज्ञान तथा सिपहरू बालबालिकालाई सिकाउने व्यवस्था	०									
बालबालिकाको शारीरिक, सामाजिक, मानसिक तथा भावनात्मक सुरक्षा तथा आवश्यकता अनुसार मनोसामाजिक परामर्श उपलब्ध गराउने	०									
परिवार, समुदाय, निजीक्षेत्र तथा गैर सरकारी संघसंस्थाहरूको सहभागिता, संलग्नता र जिम्मेवारी वृद्धि	०									
शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली	०									
प्रतिविद्यार्थी लागतका आधारमा शिक्षण सिकाइ सामग्री अनुदान	२२५०	४५०	४५०	४५०	४५०	४५०	२२५०			
सहयोगी (आया) को व्यवस्था	३५१००	७०२०	७०२०	७०२०	७०२०	७०२०	३५१००	०	०	

प्रमुख क्रियाकलाप	योजना अवधि को कुल लागत	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					श्रोत आँकलन			
		२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/०८४	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
प्रारम्भिक वालविकास तथा शिक्षाका सहजकर्ताहरुको पारिश्रमिक तथा सेवा सुविधा	३८७००	७७४०	७७४०	७७४०	७७४०	७७४०	१३२२५	१८००	२३६७५	
जम्मा	१०९६००	२०७९०	२१६९०	२६०४०	२०४९०	२०५९०	६९७२५	४५००	३४३२५	१०५०
आधारभूत शिक्षा (कक्षा १ - ८)	0									
आधारभूत तहका शिक्षकहरुको पारिश्रमिक तथा सेवा सुविधा	५२००००	९००००	१०००००	१०५०० ०	११००० ०	११५०० ०	५२००० ०	०	०	
विद्यालय नक्शाङ्कन	१००	०	१००	०	०	०	०	०	१००	
दरवन्दि पुनर्वितरण तथा समायोजन	२५०	५०	५०	५०	५०	५०			२५०	
मापदण्डअनुसार शिक्षक व्यवस्थापन	१००५००	२०१००	२०१००	२०१००	२०१००	२०१००	३६००		९६९००	
सबै बालबालिकालाई विद्यालय भर्ना	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
प्रारम्भिक कक्षाका बालबालिकाहरूका लागि पठन सामग्री व्यवस्था गर्ने	२६००	५२०	५२०	५२०	५२०	५२०	२६००	०	०	
प्रारम्भिक कक्षा शिक्षणसम्बन्धि शिक्षक तालिम	५००	२५०	२५०				०	५००	०	
विद्यालयको न्यूनतम भौतिक पुर्वाधार विकास	३४००००	४००००	५००००	४००००	१०००० ०	११००० ०	२०४०० ०	१०२०० ०	३४०००	
विद्यालय उत्थानशील योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन	३५००	७००	७००	७००	७००	७००			३५००	
सूचना प्रविधिको प्रयोगका लागि आवश्यक संरचना, सामग्री तथा क्षमता विकास	३०००	६००	६००	६००	६००	६००			३०००	
शिक्षक विकास तथा सहायता प्रणालीको पुनर्संरचना	०	०	०	०	०	०				
विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम र दिवा खाजाको प्रबन्ध	५४०००	१०८००	१०८००	१०८००	१०८००	१०८००	५४०००	०	०	

प्रमुख क्रियाकलाप	योजना अवधि को कुल लागत	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					श्रोत आँकलन			
		२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
अपाङ्गता भएका विद्यार्थीलाई सहयोग	३००	६०	६०	६०	६०	६०	३००	०	०	
पाठ्यपुस्तक व्यवस्था	१७०००	३४००	३४००	३४००	३४००	३४००	१७०००	०	०	०
सन्दर्भ सामग्रीको व्यवस्था	१०००	२००	२००	२००	२००	२००	१०००	०	०	०
विपन्नका लागि ड्रेस, स्टेशनरीका लागि छात्रबृत्ति	५००	१००	१००	१००	१००	१००	०	०	५००	
सिकाइ सामग्री तथा विद्यालय व्यवस्थापन	१४३००	२८६०	२८६०	२८६०	२८६०	२८६०	१४३००	०	०	०
कक्षाकोठामा आधारित मूल्याङ्कन	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
व्यवस्थित परीक्षा प्रणाली	६०००	१२००	१२००	१२००	१२००	१२००	१०००		५०००	
शैक्षिक मानव संशाधन सूचना प्रणाली स्थापना	५००	१००	१००	१००	१००	१००			५००	
विद्यालय उत्थानशील योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन	०	०	०	०	०	०				
सूचना प्रविधिको प्रयोगका लागि आवश्यक संरचना, सामग्री तथा क्षमता विकास	२०००	४००	४००	४००	४००	४००	०	०	१५००	५००
विव्यस, शिअसंका पदाधिकारीहरूको क्षमता विकास	५००	१००	१००	१००	१००	१००	०	०	५००	
अभिभावक अभिमुखिकरण र सहभागिता	५००	१००	१००	१००	१००	१००			५००	
सिकाइ सामग्री तथा विद्यालय व्यवस्थापन	७९००	१५८०	१५८०	१५८०	१५८०	१५८०	७९००			
समुह तथा अन्य क्रियाकलाप सञ्चालनका लागी उपयुक्त कोठाको व्यवस्थापन	७५००	१५००	१५००	१५००	१५००	१५००	०	०	७५००	
कक्षा १ देखि ३ मा बालमैत्री र छापायुक्त कक्षाकोठाको ब्यवस्था	२५५०	५१०	५१०	५१०	५१०	५१०	२५५०	०	०	
कक्षा १ देखि ३ सम्मको बालवालिकाका लागि बालमैत्री बसाई व्यवस्थापन	१७००	३५०	३५०	३५०	३५०	३००	०	०	१७००	०

प्रमुख क्रियाकलाप	योजना अवधि को कुल लागत	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					श्रोत आँकलन			
		२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/०८४	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
कक्षा पुस्तकालयको वा बुक कर्नरको स्थापना गरी बालवालिकालाई भरपुर पढाईको अवसर प्रदान	३७००	७४०	७४०	७४०	७४०	७४०	३७००			
प्रविधि मैत्री सिकाइका लागी टेलिभिजन, कम्पयुटर, इन्टरनेट लगायतको व्यवस्थापन	२५००	५००	५००	५००	५००	५००	१५००	०	१०००	
जम्मा	१०९२९००	१७६७२०	१९६८२०	१९१४७०	२५६४७०	२७१४२०	८३३४५०	१०२५००	१५६४५०	५००
माध्यमिक शिक्षा (कक्षा ९-१२)	0									
निःशुल्क माध्यमिक शिक्षाको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने कानुन, कार्यविधि, निर्देशिकाहरू तयारी	२००	२००	०	०	०	०			२००	
विद्यालय सेवा क्षेत्रको सिमाङ्कन गरी हरेक माध्यमिक विद्यालयको सेवा क्षेत्र एकीन गर्ने र सिमाङ्कन भित्रका बालबालिकाहरू भर्नाको सुनिश्चितताको लागि विद्यालयमा नक्साङ्कन, पुनर्वितरण तथा समायोजन र स्थापना	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
माध्यमिक शिक्षामा विज्ञान प्रविधि, इन्जिनियरिङ, कला र गणित शिक्षा (STEAM) जस्ता विषायको सिकाइलाइ अन्तरसम्वन्धित गर्ने र विज्ञान, गणित तथा कम्प्युटर विज्ञान विषय अध्ययनका लागि अवसर बढाउने	१५००	३००	३००	३००	३००	३००			१५००	

प्रमुख क्रियाकलाप	योजना अवधि को कुल लागत	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					श्रोत आँकलन			
		२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/०८४	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
माध्यमिक शिक्षामा सवैको पहुँच सनिश्चित गर्न आवश्यकतानुसार बसको व्यवस्था तथा खुला तथा दुर शिक्षा लगायतका बैकल्पिक प्रवन्ध गर्ने	१२०००		२०००	४०००	४०००	२०००	०	७०००	५०००	
विद्यालयमा न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार विकास (भवन तथा कक्षाकोठा, फर्निचर, खानेपानी, खेलमैदान, घेरावार, शौचालय)	३००००	५०००	५०००	५०००	५०००	१००००	१८७५०	६२५०	५०००	
प्रविधि तथा व्यवहारकुशल सिपहरूको एकिकरण तथा विद्यार्थी मूल्याङ्कन सम्वन्धी शिक्षक क्षमता विकास	६००	१२०	१२०	१८०	१८०	०	२००	३००	१००	
विव्यस, पिटीए पदाधिकारीहरूको क्षमता विकास र अभिमुखिकरण	५००	१२५	१२५	१००	१५०				५००	
विद्यालय शिक्षालाइ प्रकोप, संकट तथा महामारीलगायतका परिस्थितिप्रति उत्थानशील बनाउने आकस्मिक व्यवस्थापन योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन	३००	३००							३००	
सिकाइका लागि सूचना तथा सञ्चार प्रविधि लगायतका प्रविधिको प्रयोगमा वृद्धि गर्न आवश्यक संरचना, सामाग्री तथा क्षमता विकास	५०००	१०००	१५००	१५००	१०००		४०००		१०००	
विभिन्न किसिममा अपांगता भएका विद्यार्थिलाइ सहयोग	२५०	५०	५०	५०	५०	५०			२५०	
निःशुल्क शिक्षाको सुनिश्चितताको लागी पाठ्यपुस्तक	७५००	१५००	१५००	१५००	१५००	१५००	७५००			

प्रमुख क्रियाकलाप	योजना अवधिको कुल लागत	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					श्रोत आँकलन			
		२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/०८४	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
आर्थिक रूपमा विपन्नका लागि ड्रेस तथा स्टेशनरी सहयोग	५०००	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००			५०००	
सिकाइ सामाग्री तथा विद्यालय व्यवस्थापन तथा सञ्चालन अनुदान	१७२५	३४५	३४५	३४५	३४५	३४५	१७२५			
कक्षाकोठामा आधारित मूल्यांकनलाइ शिक्षण सिकाइ प्रकृयामा एकीकृत गर्ने गरी सुधार तथा प्रयोग	१०००	२००	२००	२००	२००	२००			१०००	
आवासिय विद्यालय संचालन	२५००	५००	५००	५००	५००	५००		१५००	१०००	
जम्मा	६८०७५	१०६४०	१२६४०	१४६७५	१४२२५	१५८९५	३२१७५	१५०५०	२०८५०	०
उच्च शिक्षा र माध्यमिक शिक्षाको उच्च शिक्षासँग सम्वन्ध	0									
बहुप्राविधिक शिक्षालय स्थापना गर्न सहयोग तथा सहजीकरण गर्ने	०									
अनुसन्धान केन्द्रको स्थापना गर्न आवश्यक सहयोग् गर्ने	०									
स्नातक तहमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुलाई शिक्षक संख्या कम भएका विद्यालयहरुमा स्वयमसेवक शिक्षकको रुपमा परिचालन गर्ने	३७५०	७५०	७५०	७५०	७५०	७५०			३७५०	
उच्चशिक्षामासबैकोपहुँच सुनिश्चित गर्न आवश्यकता अनुसारको समन्वय र सहजीकरण गर्ने	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थामा न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार विकास (भवन तथा कक्षाकोठा, फर्निचर,	३००००		७५००	७५००	७५००	७५००	०	२२५००	७५००	

प्रमुख क्रियाकलाप	योजना अवधि को कुल लागत	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					श्रोत आँकलन			
		२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/०८४	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
शौचालय, खानेपानी, खेलमैदान, घेराबार, खाजा घर आदि) विकास गर्न सहयोग गर्ने										
उच्च शिक्षालाई प्रकोप, सङ्घट तथा महामारी लगायतका परिस्थितिप्रति उत्थानशील बनाउन पालिकास्तरको योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्न सहयोग गर्ने	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
उच्च शिक्षाको खुला एवम् दूर शिक्षा प्रणालीको स्थापना गर्न सहजीकरण एवम सहयोग गर्ने	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
विद्यार्थीहरुकोअध्ययन अनुसन्धान कार्यमा सहयोग गर्न इ–पुस्तकालयकोस्थापनागर्न सहयोग गर्ने	१०००	०	०	०	०	१०००	०	७००	३००	
उच्च् शिक्षा अध्ययनका लागी छात्रवृत्ती	५०००	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००			५०००	
जम्मा	३९७५०	१७५०	९२५०	९२५०	९२५०	१०२५०	०	२३२००	१६५५०	०
प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा र सिप विकास तालिम	0									
प्रयोगशाला व्यवस्थापन सहयोग	१५००	५००	५००	५००			५००	१०००		
सामुदायिक विद्यालयमा प्राविधिक शिक्षा कार्यक्रम संचालन	१५००	५००	५००	५००	०	०	१५००	०	०	०
छोटो अवधिका सिपमूलक तालिमहरू संचालन	५००	१००	१००	१००	१००	१००		३००		२००
प्राविधिक र व्यावसायिक शिक्षा सम्वन्धी पालिका स्तरिय नीतिको तर्जुमा	५०	०	५०	०	०	०	०	०	५०	०

प्रमुख क्रियाकलाप	योजना अवधि को कुल लागत	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					श्रोत आँकलन			
		२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
युवालाइ खोज र नवप्रवर्तनका लागि प्रोत्साहनमूलक कार्यक्रमहरू संचालन	४००		१००	१००	१००	१००			४००	
प्राविधिक शिक्षा अध्ययन गरेका युवाहरूलाइ उद्यमशिलता विकासको लागि सहयोग	१२५०		२५०	२५०	२५०	५००	०	०	६२५	६२५
प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम प्रदायक संस्थाहरूको अनुगमन, नियमन र व्यवस्थापन	३००	६०	६०	६०	६०	६०			३००	
जम्मा	५५००	११६०	१५६०	१५१०	५१०	७६०	२०००	१३००	१३७५	८२५
पाठ्यक्रम र पाठ्यसामाग्री	0									
पाठ्क्रमअभिमुखिकरण	४२०		२१०	२१०			१००	२००	१२०	
शिक्षकतालिम	२०००	४००	४००	४००	४००	४००		२०००		
शिक्षक पेशागतसहयोग	१०००	२००	२००	२००	२००	२००		७००	३००	
कक्षाकोठामाआधारित विद्यार्थी मूल्यांकन	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
आवधिकमूल्यांकन	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
डिजिटलसामाग्रीको प्रयोग	०	०	०	०	०	०	०			
सूचनाप्रविधिको प्रयोग	०									
निशुल्कपाठ्यपुस्तक (स्थानीय)	५०००	१६००	८५०	८५०	८५०	८५०			५०००	
बहुपाठ्यपुस्तक	०									
स्थानीयपाठ्यक्रम निर्माण तथा कार्यान्वयन	५००	२५०	२५०						५००	
माध्यम भाषाकोरुपमा मातृभाषको प्रयोग	०									
सुपरिवेक्षणतथा अनुगमन	१०००	२००	२००	२००	२००	२००	३७५		६२५	
पढाइ मैत्री शैक्षणिक सामग्री खरिद, सङ्कलन, निर्माण तथा प्रयोग	२७००	५४०	५४०	५४०	५४०	५४०	२७००	०	०	०

प्रमुख क्रियाकलाप	योजना अवधि को कुल लागत	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					श्रोत आँकलन			
		२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/०८४	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
सबै बालबालिकालाई पाठ्यपुस्तक तथा अभ्यास/कार्य पुस्तिकाको उपलब्धता	२५००	५००	५००	५००	५००	५००	०	०	०	२५००
स्थानीय पढाइ सामग्री र अन्य शैक्षणिक सामग्री निर्माण तथा प्रयोग	२०००	४००	४००	४००	४००	४००			१०००	१०००
शिक्षण कार्यमा उपयोगी सामग्री जस्तै : पाठ्यक्रम, शिक्षक निर्देशिका लगायत सन्दर्भ सामाग्रीको उपलब्धता	०									
जम्मा	१७१२०	४०९०	३५५०	३३००	३०९०	३०९०	३१७५	२९००	७५४५	३५००
शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	0									
असल अध्यासको अवलोकन भ्रमण	१५००	३००	३००	३००	३००	३००			१५००	
कार्य सम्पादनमा आधारित प्रोत्साहन तथा सुविधा दिने।	५००	१००	१००	१००	१००	१००			५००	
सवै स्थायी शिक्षाकको स्वास्थ्य विमा अनिवार्य गर्ने।	५००		१००	१००	१५०	१५०	५००	०	०	०
शिक्षण सिकाइमा पृष्ठपोषण प्राप्त गर्न परिक्षाको नतिजा विश्लेषण गर्ने।	१००	२०	२०	२०	२०	२०			१००	
शिक्षक पेशागत सहयोग कार्यविधिका आधारमा सिकाइका लागी शिक्षकको इ संजाल बनाउने	१००		१००						१००	
शिक्षकलाइ परामर्श कार्य गर्न, अध्ययन अनुसन्धान, अनुगमन, सुपिरवेक्षणको लागी विज्ञ समुह परिचालन गर्ने	१०००	२००	२००	२००	२००	२००			१०००	
शिक्षक मेन्टरिङ/कोचिङका लागी कार्यक्रम संचालनका गेरर शिक्षक पेशागत सहयोग	०									

प्रमुख क्रियाकलाप	योजना अवधि को कुल लागत	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					श्रोत आँकलन			
		२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
विकास गर्ने										
विद्यालय तथा पालिका स्तरमा प्रारम्भिक कक्षाका शिक्षकलाइ पेशागत सहयोग गर्न शिक्षण सिकाइ समुह वैठक/घुम्ती वैठक संचालन गर्ने	७५०	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०				७५०
आवश्यकताका आधारमा शिक्षक पेशागत सहयोग तालिम संचालन गर्ने	२५५०	५१०	५१०	५१०	५१०	५१०		१५३०	१०२०	
शिक्षिक दरवन्दी मिलान तथा पुनर्वितरण	०									
पालिकाले प्रअ र प्रअले शिक्षकहरूसँग करार सम्झौता मार्फत सिकाइ उपलव्धीमा सुधार ल्याउने	०									
एकीकृत पाठ्यक्रमलाई प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नका लागि कक्षा १ देखि ३ सम्मका शिक्षकहरुलाई पठन तत्व तथा एकीकृत ढाँचाको तालिमको ब्यवस्था	१०००	५००	५००				५००		४००	१००
स्थानीय पढाइ सामग्री र अन्य शैक्षणिक सामग्री निर्माणका लागि तालिम वा कार्यशालाको ब्यवस्था	५००		२५०		२५०				३००	२००
एकीकृत पाठ्यक्रममा पठन तत्व तथा एकीकृत ढाँचासम्बन्धी पुर्नताजगी तालिमको ब्यवस्था	६००				३००	३००			४५०	१५०
प्रविधि मैत्री सिकाइका लागी टेलिभिजन, कम्पयुटर, इन्टरनेट लगायत	०									

प्रमुख क्रियाकलाप	योजना अवधि को कुल लागत	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					श्रोत आँकलन			
		२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/०८४	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
प्रयोगकालागी तालिमको ब्यवस्था										
शिक्षक पेसागत सहयोग प्रणाली विकास र कार्यान्वयन	०									
शिक्षक पेसागत सहयोग सम्बन्धी प्रावधान कार्यान्वयन र प्रणाली विकास	०									
क प्रधानाध्यापक/ आधारभूत संयोजक/अनुभवी शिक्षक परिचालन	२५०	५०	५०	५०	५०	५०			५०	२००
ख विज्ञ समूह गठन र परिचालन	२५०	५०	५०	५०	५०	५०			५०	२००
ग शिक्षक सिकाइ समूह गठन र परिचालन	२५०	५०	५०	५०	५०	५०			५०	२००
घ वैकल्पिक विधिको प्रयोग	०									
शिक्षकलाइ सकारात्मक सोच सम्वन्धि तालिमको व्यवस्था	१०००	२००	२००	२००	२००	२००			८००	२००
जम्मा	१०८५०	२१३०	२५८०	१७३०	२३३०	२०८०	१०००	१५३०	६३२०	२०००
विद्यालय व्यवस्थापन										
विद्यालय सुधार योजना तयारी तथा अध्यावधिक गर्ने	३५००	७००	७००	७००	७००	७००	३५००			
शैक्षिक कार्यपात्रो निर्माण गर्ने	५००	१००	१००	१००	१००	१००			५००	
विद्यालयको विकास तथा व्यवस्थापन गुरुयोजना निर्माण	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
विद्यालय नक्शाङ्कन गर्ने	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
विद्यालय समायोजन, पुनर्वितरण तथा स्थापना गर्ने	७५०	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	०	०	७५०	०
शिक्षक दरबन्दी मिलानगर्ने	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
योग्यता, क्षमता र वरिष्ठताकोआधारमाप्रधानाध्यापक नियुक्ति गर्ने	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
विद्यालय सञ्चालन तथा	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

प्रमुख क्रियाकलाप	योजना अवधि को कुल लागत	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					श्रोत आँकलन			
		२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/०८४	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
व्यस्थापन विनियम तयारी गर्ने										
वार्षिक कार्य सम्पादनको स्वमूल्याङ्कन गर्ने	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
अभिभावक भेला गर्ने	०									
विद्यालयको लेखा तथा सामाजिक परिक्षण गर्ने	४५००	९००	९००	९००	९००	९००	४५००			
विपद् व्यवस्थापन योजना निर्माण गर्ने	५००	१००	१००	१००	१००	१००	५००			
विद्यालयका गतिविधिहरू सार्वजनिक	०									
प्रधानाध्यापक, शिक्षक र कर्मचारीलाइ प्रोत्साहन उपलव्ध गराउने	१०००	२००	२००	२००	२००	२००			१०००	
गाउपालिकाको शिक्षा योजना र शैक्षिक प्रोफाइलको निर्माण, प्रवोधिकरण र परिमार्जन	११००	३००	२००	२००	२००	२००			११००	
शिक्षक अभिभावक संघको कार्यकारी समितिले वित्तिय पारदर्शिता र जवाफदेहिता कायम, अभिभावक तथा अन्य संघसंसथासँग समन्वय र साझेदारी गर्ने	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
विद्यालयमा गठन हुने विभिन्न समितिका पदाधिकारीको क्षमता विकास र अभिभावक अभिमुखिकरण	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
विद्यार्थी तथा अभिभावकहरूको गुनासो सुनुवाइको व्यवस्था गर्ने	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
सामाजिक लेखापरिक्षण र प्रतिवेदनलाइ सार्वजनिक गर्ने	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
विद्यालयहरूमा सेवा वडापत्रको व्यवस्था गर्ने	३००	३००	०	०	०	०	०	०	३००	०
निशुल्क सेनेटरी प्याड	५०००	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००			

प्रमुख क्रियाकलाप	योजना अवधि को कुल लागत	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					श्रोत आँकलन			
		२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
व्यवस्थापन (भेन्डीङ मेसिन सहित)										
बबइ शैक्षिक बुलेटिन र क्यालेन्डर प्रकाशन	११००	२००	२००	२००	२५०	२५०			११००	
जम्मा	१८२५०	३९५०	३५५०	३५५०	३६००	३६००	१३५००	०	४७५०	०
निरन्तर शिक्षा, खुला सिकाइ, अनौपचारिक शिक्षा, जीवनपर्यन्त सिकाइ र शिक्षा										
अनौपचारिकशिक्षा तथा आजीवन सिकाइ र यसका आगामी मार्ग सम्वन्धमा अवधारणागत स्पष्टताका लागि विज्ञ समुहबाट अवधारणापत्र तयार गराइ अभिमुखिकरण गर्ने	५००	५००	०	०	०	०			५००	
निरक्षरहरूको विवरण संकलन र आजिवनसिकाइका सरोकारवालाहरूको खण्डिकृत तथ्यांकहरूको डाटावेस तयार गर्ने	२००		२००				१००			१००
सामुदायिक पुस्कालयको व्यवस्थापन गरी सामुदायिक सिकाइ केन्द्र सँग आवद्द गर्ने	२५			२५			२५			
सामुदायिककेन्द्रमा सुचना तथा संचारप्रविधि मैत्री उपकरणको व्यवस्था गर्ने	५००	१००	१००	१००	१००	१००	५००			
संयोजक र आवश्यकता अनुसार सहयोगीको व्यवस्था गर्ने	५००	१००	१००	१००	१००	१००	५००	०	०	०
संघ, प्रदेश र स्थानिय तहमा समन्वय संयन्त्र विकास गर्ने	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
सरकारी तथा गैर सरकारी निकाय तथा स्थानिय तहमा रहेका समुदायमा आधारित संस्थासँग साझेदारी र सहकार्य	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

प्रमुख क्रियाकलाप	योजना अवधि को कुल लागत	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					श्रोत आँकलन			
		२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/०८४	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
गर्ने										
अनौपचारिक प्रौढ विद्यालय, खुला विद्यालय लगायतका संस्थाहरूको संस्थागत विकास र संचालनका लागी अनुदान उपलब्ध गराउने	२०००		१०००	१०००			२०००			
जेष्ठ नागरिक, श्रमिक, गृहणी महिला, कैदीहरूका लागी आवश्यकतामा आधारित निरन्तर सिकाइ प्रवर्धन गर्ने	०	0	0	0	0	0	0	0	0	0
जम्मा	३७२५	७००	१४००	१२२५	२००	२००	३१२५	०	५००	१००
गुणस्तरीय सार्वजनिक शिक्षा										
प्रारम्भिक बालविकासमा खेल सामाग्री, सिकाइ सामाग्री, मनोरञ्जन सामाग्री, अडियो भिडियो सामाग्री सहितको आकर्षक तथा मनोरञ्जनात्मक कक्षाकोठा व्यवस्थापन	०									
शैक्षिक गुणस्तरको सुधारको थालनी कक्षा १ बाट गरौँ अभियान संचालन	३५००	७००	७००	७००	७००	७००			२०००	१५००
बालबालिकालाइ सिक्नेगरी पढ्ने बनाउने उद्देश्यले कक्षा १ देखि ३ सम्म पढ्न सिकाउनका लागी पठन सिप विकास सम्वन्धी क्रियाकलापलाइ सहयोग गर्न कक्षा १-३ मा छापामय वातावरण बनाउने	०									
विद्यार्थीको प्रतिभा पहिचान, परिचालन र प्रवर्द्दनका लागी सिर्जनात्मक गतिविधि	०									

प्रमुख क्रियाकलाप	योजना अवधि को कुल लागत	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					श्रोत आँकलन			
		२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/०८४	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
सञ्चालन										
विज्ञान तथा प्रविधि एक्स्पो, शैक्षिक मेला तथा प्रदर्शनी, महोत्सव आयोजना	१०००	२००	२००	२००	२००	२००			५००	५००
प्रधानाध्यापकहरूको व्यवस्थापकीय एवम नेतृत्व क्षमता विकास	५००		२५०		२५०			५००		
शिक्षाक दरवन्दी पुनर्वितरण तथा न्यूनतम शिक्षक सुनिश्चितता	०									
शिक्षक तालिम तथा पेशागत विकासलाइ सुदृढिकरण गर्ने	०									
प्रअ, शिक्षक प्रशंसा तथा प्रोत्साहनको व्यवस्था गरी उत्प्रेरणा अभिवृद्धि गर्ने	०									
विद्यालयहरूले गुणस्तर केन्द्रित विद्यालय सुधार योजना बनाउने वा अध्यावधिक गरी कार्यान्वयनमा लैजाने	०									
पोषणयुक्त खाजा कार्यक्रम	०									
नियमित नतिजामुखि अनुगमन तथा सुपरिवेक्षणको व्यवस्था	०									
सरोकारवालाहरूविच अन्तर्रक्रिया	०									
योजनाको आवधिक समिक्षा र अद्यावधिक गर्ने	५००	१००	१००	१००	१००	१००			५००	
जम्मा	५५००	१०००	१२५०	१०००	१२५०	१०००	०	५००	३०००	२०००
आर्थिक तथा सामाजिक रूपमा पछाडि परेका वर्गको पहुँच/समावेशी शिक्षा										

प्रमुख क्रियाकलाप	योजना अवधि को कुल लागत	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					श्रोत आँकलन			
		२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
स्थानीय तहहरूमा व्यक्तिको अवस्था, सिकाइ आवश्यकता पहिचान गर्ने संयन्त्र विकास गर्ने ।	१००		१००						१००	
शिक्षाको अवसरबाट वञ्चित हुनका कारण पहिचान गरी वैयक्तिक आवश्यकता अनुसारको वैकल्पिक शैक्षिक कार्यक्रमहरू तथा सहायता पद्दती तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गराउने ।	०									
विद्यालय बाहिर रहेको सवै बालबालिकालाइ विद्यालय भित्र ल्याउन तथा अध्ययनमा निरन्तरताको सुनिश्चित गर्न जनसहभागिता सहितको कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।	०									
विशेष लक्षित समूहका विद्यार्थीहरूको आवश्यकता र सामाजिक सुरक्षाका कार्यक्रम तथा अवसर लागतसँग तादाम्य गरी छात्रवृत्ति दिने व्यवस्था मिलाउने	०									
सबै आधारभूत विद्यालयहरूमा भवन, कक्षाकोठा, फर्निचर, प्रयोगशाला, पानी, पुस्तकालय, बुक कर्नर, शौचालय जस्ता भौतिक तथा शैक्षिक पूर्वाधार अपाङ्गता एवं लैङ्गिकमैत्री बनाउने ।	०									

प्रमुख क्रियाकलाप	योजना अवधि को कुल लागत	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					श्रोत आँकलन			
		२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
बालबालिकालाइ अध्ययनको निरन्तरताका लागी दिवा खाजा व्यवस्था लगायतका विभिन्न प्रोत्साहनको व्यवस्था गर्दै बाकेन्द्रित शिक्षण, बालमैत्री शैक्षणिक वातावरण, शिक्षक विद्यार्थीबिच सुमधुर सम्वन्ध विकास, सिकाइमुखि शिक्षण पद्दति, कक्षाकोठा, सम्मानपूर्ण व्यवहार जस्ता उपायहरूको अवलम्वन गर्ने ।	०									
राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप अनुरूप पाठ्यक्रमको स्थानीयकरण ।	१५०	५०	५०		५०				१००	५०
पाठ्यक्रम तथा सिकाइ सामाग्रीलाइ अपाङ्गमैत्री तथा लैङ्गिक उत्तरदायी बनाउदै सबै बालबालिकाको सिकाइ सुनिश्चित गर्ने ।	०									
आजिवन सिकाइ तथा निरन्तर शिक्षाका सहभागिहरूको आवश्यकता अनुसारको सिकाइ सहजीकरण सामाग्रीको व्यवस्था गर्ने तथा कार्यान्वयनका लागि स्थानीय तहका शैक्षिक व्यवस्थापक तथा सहजकर्ताहरूको क्षमता विकास गर्ने ।	२००		२००				२००			
पाठ्यतक्रमलाइ स्थानिय भाषा, संस्कृति, भूगोल, इतिहास, ज्ञान तथा सिप समावेश गर्ने र सिकाइलाइ जीवनोपयोगी सिपसँग आवद्द गर्ने ।	०									
अनिवार्य शिक्षा सुनिश्चित	५००			५००					५००	

प्रमुख क्रियाकलाप	योजना अवधि को कुल लागत	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					श्रोत आँकलन			
		२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
भएको सार्वजनिक घोषणा गर्ने										
विद्यालयमा कुनै पनि प्रकारको विभेद, दुर्व्यवहार, हेपाइ नहुने सुनिश्चित गर्न यस सम्वन्धी शिक्षा तथा संयन्त्र स्थापना गर्ने ।	०									
पाठ्यक्रम, पाठ्यसामाग्री, विद्यालय वातावरण तथा सिकाइ प्रकृयालाइ समता र समावेशिताका दृष्टिले परीक्षण तथा सुधार गर्ने ।	२००	१००			१००				२००	
जम्मा	११५०	१५०	३५०	५००	१५०	०	२००	०	९००	५०
शिक्षामा सूचना प्रविधि										
विद्यालयमा ICTसंरचना विस्तार	१५००	३००	३००	३००	३००	३००	७५०	७५०		
प्रत्येक विद्यालयमा Internet Connectivity को व्यवस्था	९००	६७५	२२५	०	०	०	६७५	२२५		
शिक्षकहरूको क्षमता विकास	१८००		४५०	४५०	४५०	४५०		१८००		
विद्यालमा अन्तरक्रियात्मक डिजिटल सामग्रीको उपलब्धता	०									
IEMISव्यवस्थापन	७५०	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	३७५		३७५	
सामूदायिक सिकाइ केन्द्रहरूको क्षमता विकास	०									
विद्यालमा इ हाजिरी ब्वस्थापन	३२०		८०	८०	८०	८०			३२०	
माध्यमिक विद्यालयका अनिवार्य विषयहरुको भर्चुअल कक्षा संचालन	१२००	३००	३००	२००	२००	२००			१२००	
प्रविधि मैत्री सिकाइका लागि टेलिभिजन, कम्प्युटर, इन्टरनेट लगायतको व्यवस्थापन	०									

प्रमुख क्रियाकलाप	योजना अवधि को कुल लागत	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					श्रोत आँकलन			
		२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/०८४	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
प्रविधि मैत्री सिकाइका लागी टेलिभिजन, कम्पयुटर, इन्टरनेट लगायतप्रयोगका लागीतालिमको ब्यवस्था	१०००	२००	२००	२००	२००	२००		५००		५००
जम्मा	७४७०	१६२५	१७०५	१३८०	१३८०	१३८०	१८००	३२७५	१८९५	५००
आपतकालीन तथा संकटपुर्ण अवस्थामा शिक्षा										
उत्थानसिलताका लागी whole school approach का आधारमा सचेतना विकास गर्ने	५००	१००	१००	१००	१००	१००			५००	
शिक्षक तथा विव्यस तालिम	१२५	२५	२५	२५	२५	२५			१२५	
स्थानिय तहमा संकटासन्नता मूल्यांकनका आधारमा योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन	२५००	५००	५००	५००	५००	५००			२५००	
निरन्तर र सुरक्षित सिकाइका लागी शिक्षक विद्यार्थी सम्मिलित कार्य समुह निर्माण र परिचालन	०									
स्वास्थ्य सुविधा सहितको स्वास्थ्य शिक्षक कार्यकर्ताको व्यवस्था	२१६००		४५००	५०००	५६००	६५००	२१६००			
हरित, सफा, शान्त र सुरक्षित विद्यालय प्रवर्धन	१८००	३६०	३६०	३६०	३६०	३६०			१८००	
आपतकालीन तथा संकटपूर्ण अवस्थामा शिक्षासँग सम्वन्धित विभिन्न मापदण्ड, निर्देशिका तथा कार्यविधि एकिकृत गर्ने	०									
शिक्षाका सवै उपक्षेत्रमा उल्लेखित आपतकालीन तथा संकटपूर्ण अवस्थामा गर्न सकिने विधिमा वैकल्पिक	०									

प्रमुख क्रियाकलाप	योजना अवधिको कुल लागत	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					श्रोत आँकलन			
		२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/०८४	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
उपाय सहित योजना बनाउने										
जम्मा	२६५२५	९८५	५४८५	५९८५	६५८५	७४८५	२१६००	०	४९२५	०
संस्थागत संरचना र क्षमता विकास										
आवश्यक कानुनी प्रवन्ध तथा मापदण्ड विकास	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
विद्यालयको कार्यसम्पादन गर्ने	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
प्रधानाध्यापकलाइ कार्यसम्पादन करार गरी नतिजाप्रति जिम्मेवार बनाउने	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
पदाधिकारीहरूको क्षमता विकास	५००	१००	१००	१००	१००	१००				५००
प्रधानाध्यापक तथा शिक्षा शाखाका कर्मचारीको क्षमता विकास	२५००	५००	५००	५००	५००	५००	१०००		१५००	
जम्मा	३०००	६००	६००	६००	६००	६००	१०००	०	१५००	५००
कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, समन्वय र सहजीकरण										
नतिजामा आधारित अनुगमन प्रणालीका लागी सूचकहरू तयार तथा अद्यावधिक गर्ने	५००	१००	१००	१००	१००	१००			५००	
आफुले कार्यान्वयन गरेका कार्यक्रमहरूको नियमित अनुगमन गर्ने	०	०	०	०	०	०				
कार्यक्रम कार्यान्वयनको चौमासिक तथा वार्षिक समीक्षा तथा प्रतिवेदन	३७५	७५	७५	७५	७५	७५	३७५	०	०	०
स्थिति प्रतिवेदन तयार गर्ने	१००	२०	२०	२०	२०	२०	१००			
विद्यार्थीको सिकाइ उपलव्धी परिक्षण गर्ने	०	०	०	०	०	०				

प्रमुख क्रियाकलाप	योजना अवधि को कुल लागत	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					श्रोत आँकलन			
		२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/०८४	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
कक्षा १ देखि ३ सम्मका बालबालिकाको पठन सिप परीक्षणका लागि कक्षाकोठामा आधारित पठन सिप परीक्षण (CB-EGRA) संचालन गर्ने	५००	१००	१००	१००	१००	१००	५००	०	०	
विद्यालयको कार्यसम्पादन गर्ने ।	०	०	०	०	०	०				
विद्यालयमा गरिने सामाजिक परिक्षणलाइ प्रभावकारी र नियमित बनाउने ।	०	०	०	०	०	०	०			
विद्यालयहरूको लेखा परिक्षण	०	०	०	०	०	०				
रोष्टर विशेषज्ञहरूको व्यस्थापन	५००	१००	१००	१००	१००	१००			५००	
विज्ञ समुह, विद्यालय निरक्षक तथा शिक्षक सिकाइ समुह मार्फत, शिक्षा शाखा मार्फत विद्यालय अनुगमन तथा कक्षा सुपरिवेक्षण	५००	१००	१००	१००	१००	१००	३२०		१८०	
प्रधानाध्यापक तथा आधारभूत तह संयोजकबाट विद्यालय तथा कक्षाकोठा अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण	०	०	०	०	०	०	०			
सिकाइमा आधारित मुल्याङ्कनका लागी शिक्षण	०	०	०	०	०	०	०			
प्रमाणमा आधारित मुल्याङ्कनका लागी अभिलेखिकरण	२५०	५०	५०	५०	५०	५०			२५०	
स्थानीय तहद्धारा कक्षा अनुगमन	५००	१००	१००	१००	१००	१००			५००	
जम्मा	३२२५	६४५	६४५	६४५	६४५	६४५	१२९५	०	१९३०	०
कुल जम्मा	१४१२६४०	२२६९३५	२६३०७५	२६२८६०	३२०७७५	३३८९९५	९८४०४५	१५४७५५	२६२८१५	११०२५

७.२ कार्यक्रम तथा नतिजा खाका (Program and Results Framework-PRF

क्र.स.	सूचक	राष्ट्रिय, प्रदेश र स्थानीय तहको सूचक	आधार वर्ष २०७७	२०७९	२०८२	२०८७	सूचकको श्रोत	कार्य सम्पादन सम्वन्धी सूचनाको श्रोत
१.	**प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा**							
१.१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा खुद भर्ना दर* (%)	स्थानीय	८३.४	८८	९८	-		
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	**६७.२**		**१००**		फ्ल्यास रिपोर्ट पन्ध्रौँ योजना	**शैक्षिक सुचना**
१.२	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा केन्द्र (सङ्ख्या)	स्थानीय	३४					
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	३०,०३९				फ्ल्यास रिपोर्ट	फ्ल्यास रिपोर्ट
१.३	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षाभर्ना भएका बालबालिकामध्ये आवश्यक खोप प्राप्त गरेका बालबालिकादर* (%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						
१.४	तोकिएको न्यूनतम मापदण्ड पुरा गरेका प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा केन्द्र (%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						
१.५	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षाभर्ना भएका बालबालिका मध्ये मनोसामाजिक विकासका लागि उचित वातावरण पाएका बालबालिका (%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						
१.६	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा बालबालिका र तालिम प्राप्त शिक्षक तथा सहजकर्ताको अनुपात	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	२३:१				फ्ल्यास रिपोर्ट	फ्ल्यास रिपोर्ट
१.७	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा कार्यरत तोकिएको योग्यता प्राप्त शिक्षक तथा सहजकर्ता (%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	९५.७	९७.०	१००.०	१००.०	दि.वि.ल. ४ (ने.र.क्र.)	शैक्षिक सूचना
१.८	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा दिवा खाजा, खेल तथा सिकाइ सामाग्री सहितको अनुदान प्राप्त गर्ने बालबालिकाको सङ्ख्या* (हजारमा)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	५८०	६२०	६५०	७००	फ्ल्यास रिपोर्ट दि.वि.ल. ४ (ने.र.क्र.)	फ्ल्यास रिपोर्ट
२.	**आधारभूत शिक्षा (कक्षा १ - ८)**							
२.१	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा	स्थानीय						

क्र.स.	सूचक	राष्ट्रिय, प्रदेश र स्थानीय तहको सूचक	आधार वर्ष २०७७	२०७९	२०८२	२०८७	सूचकको श्रोत	कार्य सम्पादन सम्बन्धी सूचनाको श्रोत
	अध्ययनरत बालबालिका मध्ये आफ्नो मातृभाषा र विद्यालयमा शिक्षण सिकाइको माध्यम भाषा फरक भएका बालबालिकाको सङ्ख्या(%)	प्रदेश						
		राष्ट्रिय	९६.८	९७.५	९९.०	१००	वि.क्षे.वि.यो. (स[illegible] समायोजन)	फ्ल्यास रिपोर्ट
२.२	मातृभाषामा पठनपाठन हुने विद्यालय* (सङ्ख्या)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	२८०	३००	३२४		पन्ध्रौँ योजना	शैक्षिक सूचना
२.३	आधारभूत तहमा कार्यरत तोकिएको योग्यता प्राप्त शिक्षक* (%)	स्थानीय	१००					
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	९६.५		९७.५	१००	दि.वि.ल. ४ (ने.र.[illegible])	शैक्षिक सूचना
२.४	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) मा विद्यार्थी र तालिम प्राप्त शिक्षकको अनुपात	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						
२.५	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) को समायोजित खुद भर्ना दर* (%)	स्थानीय	९६.८					
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	९८.१				फ्ल्यास रिपोर्ट	फ्ल्यास रिपोर्ट
२.६	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-८) मा विद्यार्थी र तालिम प्राप्त शिक्षकको अनुपात	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						
२.७	आधारभूत तहको कक्षा १-५ बाट सोही तहको कक्षा ६ मा ट्रान्जिसन दर* (%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	९३.०				फ्ल्यास रिपोर्ट	फ्ल्यास रिपोर्ट
२.८	आधारभूत तहकक्षा ८ को कूल प्रवेश दर* (%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	९३.५				फ्ल्यास रिपोर्ट	फ्ल्यास रिपोर्ट
२.९	आधारभूत तह (कक्षा १-८) को समायोजित खुद भर्ना दर* (%)	स्थानीय	९४.७					
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	९५.७				फ्ल्यास रिपोर्ट	फ्ल्यास रिपोर्ट
२.१०	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-८) मा भर्ना भएका ५-१२ वर्ष उमेर समुहका भन्दा माथिका बालबालिका*(%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	१७.०				फ्ल्यास रिपोर्ट	फ्ल्यास रिपोर्ट

क्र.स.	सूचक	राष्ट्रिय, प्रदेश र स्थानीय तहको सूचक	आधार वर्ष २०७७	२०७९	२०८२	२०८७	सूचकको श्रोत	कार्य सम्पादन सम्वन्धी सूचनाको श्रोत
२.११	आधारभूत तहको कक्षा १ मा भर्ना भइ कक्षा ८ मा पुग्ने छात्रा र छात्रको समता अनुपात	स्थानीय	१.०३	१.०२	१.००			
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	१.०१	१.०१	१.००	१.००	दि.वि.ल. (रा.समीक्षा)	दि.वि.ल. (रा.समीक्षा)
	३. माध्यमिक शिक्षा (कक्षा ९-१२)							
३.१	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा कार्यरत न्युनतम योग्यता तथा तालिमप्राप्त शिक्षकहरू* (%)	स्थानीय	१००					
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	९६.०	९७.०	९८.५	१००	दि.वि.ल. ४ (ने.रा.क्र.)	शैक्षिक सूचना
३.२	कक्षा १२ को अन्तिम परीक्षामा उत्तिर्ण छात्रा र छात्र दर (%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						
३.३	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा विद्यार्थी र तालिमप्राप्त शिक्षकको अनुपात	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						
३.४	माध्यमिक तह (कक्षा ११-१२) मा विद्यार्थी र तालिमप्राप्त शिक्षकको अनुपात	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						
३.५	हरेक प्रदेशमा संघिय सरकारको लगानीमा संचालित राष्ट्रिय विज्ञान माध्यमिक विद्यालय (सङ्ख्या)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						
	४. जिवन-पर्यन्त शिक्षा तथा सिकाइ र अनौपचारिक शिक्षा							
४.१	भाषिक तथा गणितिय साक्षरता सिप (१५ – वर्ष भन्दा माथि)* (%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	७१.७	७८.९	८६.१	९८.०	दि.वि.ल. ४ (ने.रा.क्र.)	शैक्षिक सूचना
४.२	भाषिक तथा गणितिय साक्षरता सिप (१५ – वर्ष भन्दा माथिका महिला)* (%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	८२.०	८९.०	९५.०	१००	दि.वि.ल. ४ (ने.रा.क्र.)	शैक्षिक सूचना
४.३	युवा तथा वयस्कहरूले प्राप्त गरेको अनौपचारिक शिक्षाको समकक्षता निर्धारण दर* (%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						
४.४	अनौपचारिक शिक्षामा वार्षिक रूपमा युवा तथा वयश्कहरूको सहभागिता दर*(%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						

क्र.स.	सूचक	राष्ट्रिय, प्रदेश र स्थानीय तहको सूचक	आधार वर्ष २०७७	२०७९	२०८२	२०८७	सूचकको श्रोत	कार्य सम्पादन सम्बन्धी सूचनाको श्रोत
४.५	जिवन पर्यन्त शिक्षा तथा सिकाइमा विश्वस्तरको नागरिक सम्वन्धी विषयको समायोजन	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						
	५. प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिप विकास तालिम							
५.१	हरेक स्थानीय तहमा कम्तिमा एकवटा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा प्रदायक सामुदायिक विद्यालय (सङ्ख्या)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	४८४	५८४	६८४	७५३	राष्ट्रिय निति, फ्ल्यास रिपोर्ट	फ्ल्यास रिपोर्ट
५.२	प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा(लामो अवधि) तथा सिप विकास (छोटो अवधि) प्रदायक संस्था तथा केन्द्र (सङ्ख्या)	स्थानीय	छोटो अवधि					
			लामो अवधि					
		प्रदेश	छोटो अवधि					
			लामो अवधि					
		राष्ट्रिय	छोटो अवधि	११३१	११५५	१२१५	१२५०	एकिकृत सङ्ख्या
			लामो अवधि	६१८	६४९	६७८	७५३	एकिकृत सङ्ख्या
५.३	प्राविधिक तथा व्यावसायिक सिप विकास तालिम (छोटो अवधि) प्राप्त गरी सिप परिक्षणमा उत्तीर्ण जनशक्ति* (वार्षिक सङ्ख्या)	स्थानीय	महिला					
			पुरूष					
		प्रदेश	महिला					
			पुरूष					
		राष्ट्रिय	महिला					
			पुरूष					
५.४	इन्टरनेट उपयोग गर्न सक्ने आर्थिक रूपले सक्रिय जनशक्ति*(%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	५८.०	६९.२	७८.९	९५.०	दि.वि.ल. ४ (ने.रा.बैंक) दि.वि.ल. (रा. समिक्षा)	दि.वि.ल. (रा. समिक्षा)
५.५	पूर्व सिकाइ तथा कार्य अनुभव, स्वअध्ययन वा अनौपचारिककार्यक्रमहरूबाट सिकेका ज्ञान, सिप र क्षमताको सिप परिक्षणका आधारमा प्राप्त	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						

क्र.स.	सूचक	राष्ट्रिय, प्रदेश र स्थानीय तहको सूचक		आधार वर्ष २०७७	२०७९	२०८२	२०८७	सूचकको श्रोत	कार्य सम्पादन सम्वन्धी सूचनाको श्रोत
	सिपको तह वा क्रेडिट जम्मा गरी प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा वा साधारण शिक्षामा प्रवेशका लागिआवेदन दिने प्राविधिक जनशक्ति (सङ्ख्या)								
५.६	कक्षा १२ उत्तिर्ण सरहको डिप्लोमा तथा प्राविधिक तथा व्यावसायिक विषयको शिक्षा पुरा गरी श्रम बजारमा प्रवेश गरेका जनशक्ति (सङ्ख्या)	स्थानीय							
		प्रदेश							
		राष्ट्रिय							
५.७	कक्षा १० पुरा गरी प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा (उदाहरणका लागि डिप्लोमा) मा प्रवेश गर्ने विद्यार्थी दर (%)	स्थानीय							
		प्रदेश							
		राष्ट्रिय							
५.८	गुणस्तर सुनिश्चितता तथा प्रत्यायन प्रमाण चिन्ह प्राप्त गरी सञ्चालनमा रहेका प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा सिप विकास तालिम कार्यक्रमहरू*(%)	स्थानीय							
		प्रदेश							
		राष्ट्रिय							
५.९	पूर्व सिकाइ अनुभव (Prior Learning) का आधारमा सिप परिक्षणमा सहभागि भइ औपचारिकप्रमाणपत्र प्राप्त (Recognition Learning) प्राविधिक जनशक्ति* (सङ्ख्या)	स्थानीय	महिला						
			पुरूष						
		प्रदेश	महिला						
			पुरूष						
		राष्ट्रिय	महिला						
			पुरूष						
६.	**सुशासन तथा व्यवस्थापन**								
६.१	शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा कम्प्युटर लगायतको प्रविधिको उपयोग भएका विद्यालय (%)	स्थानीय							
		प्रदेश							
		राष्ट्रिय							
६.२	न्यूनतम सिकाइ सवलीकरण मापदण्ड (Minimum Enabling Conditions) पूरा गरेका आधारभूत तहका विद्यालय (%)	स्थानीय							
		प्रदेश							
		राष्ट्रिय							
६.३	न्यूनतम सिकाइ सवलीकरण मापदण्ड (Minimum Enabling Conditions) पूरा गरेका माध्यमिक तहका विद्यालय (%)	स्थानीय							
		प्रदेश							
		राष्ट्रिय							

क्र.स.	सूचक	राष्ट्रिय, प्रदेश र स्थानीय तहको सूचक	आधार वर्ष २०७७	२०७९	२०८२	२०८७	सूचकको श्रोत	कार्य सम्पादन सम्वन्धी सूचनाको श्रोत
६.४	न्यूनतम सिकाइ सवलीकरण मापदण्ड (Minimum Enabling Conditions) पूरा गरेका प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा प्रदायक शिक्षालय (%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						
६.५	नर्सिङ सेवा तथा सुविधा पुगेको विद्यालय (%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						
६.६	नर्सिङ सेवा तथा सुविधा पुगेका प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा सिप विकास तालिम प्रदायक शिक्षालय (%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						
६.७	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा छात्रवृत्ति प्राप्त गर्ने विद्यार्थी*(%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						
६.८	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा छात्रवृत्ति प्राप्त गर्ने विद्यार्थी*(%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						
६.९	प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा (लामो अवधि) तथा सिप विकास (छोटो अवधि) मा छात्रवृत्ति प्राप्त गर्ने विद्यार्थी (%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						
६.१०	आधारभूत तहको विद्यालयमा नेतृत्व विकास तथा व्यवस्थापन सम्वन्धी तालिम प्राप्त प्रधानाध्यापक (%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						
६.११	प्रचलित कानुनमा व्यवस्था भए कमोजिम प्रधानाध्यापक तथा प्राचार्य नियुक्त गर्ने माध्यमिक विद्यालय (%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						
६.१२	प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा प्रदायक शिक्षालयमा नेतृत्व विकास तथा व्यवस्थापन सम्वन्धी तालिम प्राप्त प्राचार्य (%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						
६.१३	बालबालिकालाइ आधारभूत	स्थानीय						

क्र.स.	सूचक	राष्ट्रिय, प्रदेश र स्थानीय तहको सूचक	आधार वर्ष २०७७	२०७९	२०८२	२०८७	सूचकको श्रोत	कार्य सम्पादन सम्वन्धी सूचनाको श्रोत
	जिवन सिप सहित कोभिड जस्ता महामारी तथा विपद जोखिम न्यूनिकरण सम्वन्धी अभिमुखिकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने आधारभूत तहको विद्यालय (%)	प्रदेश						
		राष्ट्रिय						
६.१४	बालबालिकालाइ आधारभूत जिवन सिप सहित कोभिड जस्ता महामारी तथा विपद जोखिम न्यूनिकरण सम्वन्धी अभिमुखिकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने माध्यमिक तहको विद्यालय (%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						
६.१५	बालबालिकालाइ आधारभूत जिवन सिप सहित कोभिड जस्ता महामारी तथा विपद जोखिम न्यूनिकरण सम्वन्धी अभिमुखिकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा प्रदायक शिक्षालय (%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						
६.१६	समता इन्डेक्सका आधारमा राष्ट्रिय औषत भन्दा कम समता इन्डेक्स भएका स्थानीय तहहरू	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						
६.१७	विद्युतको पहुँच पुगेको विद्यालय*(%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	३४.७	५०.०	७०.०	१००	फ्ल्यास रिपोर्ट	शैक्षिक सूचना
६.१८	इन्टरनेटको सुविधा पुगेको विद्यालय*(%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	१२.७	४७.२	६५.८	९९.०	फ्ल्यास रिपोर्ट	शैक्षिक सूचना
६.१९	खानेपानी, शौचालय र प्राथमिक स्वास्थ्य सेवाको पहुँच पुगेको विद्यालय*(%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	८५.९	८८.३	९१.९	९९.०	फ्ल्यास रिपोर्ट	शैक्षिक सूचना
६.२०	अपाङ्गतामैत्री विद्यालय*(%)	स्थानीय						
		प्रदेश						

क्र.स.	सूचक	राष्ट्रिय, प्रदेश र स्थानीय तहको सूचक	आधार वर्ष २०७७	२०७९	२०८२	२०८७	सूचकको श्रोत	कार्य सम्पादन सम्वन्धी सूचनाको श्रोत
		राष्ट्रिय	१८.०	६०.०	८०.०	९९.०	फ्ल्यास रिपोर्ट	शैक्षिक सूचना
६.२१	राष्ट्रिय तथा स्थानीय पाठ्यक्रममा मानवअधिकार, दिगो विकास, लैंगिक समानता जस्ता विषयवस्तुहरूको समावेशिकरण भएको सुनिश्चितता	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						
६.२२	एक वर्षमा सेवाबाट अवकास लिने शिक्षक (निवृत्त भएका समेत) दर*(%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	३.०				फ्ल्यास रिपोर्ट	फ्ल्यास रिपोर्ट
६.२३	गुणस्तर सुनिश्चितता र प्रत्यायन प्रणालीमा आवद्द विद्यालय सङ्ख्या(%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						
६.२४	मुख्य विषयहरूमा डिजिटल पाठ्यसामाग्री प्रयोग गर्ने विद्यालय सङ्ख्या*(%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						
६.२५	स्थानीय र प्रदेश तहमा औद्योगिक प्रशिक्षार्थी (Apprenticeship) तथा कायस्थलको सिकाइ सम्वन्धी सञ्चालन भएका कार्यक्रम (सङ्ख्या)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						
६.२६	राष्ट्रिय पेसागत सक्षमता मानक (National Occupational Competency Standard) को आधारमासिपको क्रेडिट जम्मा गर्ने प्राविधिक जनशक्ती (सङ्ख्या)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						
६.२७	राष्ट्रिय योग्यताको ढाँचा अनुसार तयार गरीएको राष्ट्रिय पेसागत सक्षमता मानक (National Occupational Competency Standard) को आधारमा सिकाइ उपलव्धीको परिक्षण भएका कार्यक्रम (सङ्ख्या)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						
	७. उच्च शिक्षा							
	८. शिक्षामा लगानी							
८.१	शिक्षामा कुल ग्राहस्थ्य उत्पादनको अंश (%)	स्थानीय						
		प्रदेश						

क्र.स.	सूचक	राष्ट्रिय, प्रदेश र स्थानीय तहको सूचक	आधार वर्ष २०७७	२०७९	२०८२	२०८७	सूचकको श्रोत	कार्य सम्पादन सम्वन्धी सूचनाको श्रोत
		राष्ट्रिय						
८.२	सुत्रमा आधारित शिक्षामा लगानी (%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						
८.३	आधारभूत तह (कक्षा १-५) मा प्रति विद्यार्थी लागत (रू.)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						
८.४	प्राविधिक तथा व्यावसायिक सिप विकास तालिम (छोटो अवधि) मा प्रति विद्यार्थी लागत (रू.)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						
८.३	प्राविधिक तथा व्यावसायिक सिप विकास तालिम (लामो अवधि) मा प्रति विद्यार्थी लागत (रू.)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						

सन्दर्भ सामग्रीहरू

- नेपालको संविधान २०७२
- नयाँ शिक्षा क्षेत्र योजना ESP
- विद्यालय क्षेत्र विकास योजना SSDP
- राष्ट्रिय शिक्षा नीति, २०७६
- प्रारम्भिक वालविकास सम्बन्धि न्यूनतम मापदण्ड २०६७ पहिलो संशोधन, २०७५
- लागत सहभागिता मापदण्ड, २०७७
- शैक्षिक पार्श्वचित्र, २०७८
- गाउँपालिका पार्श्वचित्र, २०७५
- शिक्षक पेसागत सहयोग व्यवस्थापन कार्यविधि, २०७७ र मार्गदर्शन २०७७
- फल्यास रिपोर्ट २०७७

अनुसूचीहरू

अनूसूची १: शिक्षा योजना निर्माण समितिको विवरण

क्र.स.	नाम, थर	पद	कार्यालय	मोवाइल नम्वर
१	भूवनेश्वर पौडेल	प्रमुख सल्लाहकार	बबई गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय, दाङ	

२	सावित्रा विश्वकर्मा	सल्लाहकार	बबई गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय, दाङ	
३	भिष्म कुमार मल्ल	सल्लाहकार	बबई गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय, दाङ	
४	श्री मोहन दाहाल	शिक्षा शाखा प्रमुख	बबई गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय, दाङ	९८५७८२५७३७
५	जित बहादुर केसी	सदस्य	बबई गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय, दाङ	
सहयोग				
६	भूवन चन्द वालान	सुप्रअ	बबई गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय, दाङ	९८४३१५५५१०
७	डिल्ली बहादुर डाँगी	शिक्षक	जनता मावि हंशपुर	९८१०८२२३४६
८	श्री पुरूषोत्तम गिरी	विज्ञ	प्रारम्भिक कक्षा पढाइ कार्यक्रम दोस्रो, सल्यान	९८१०८२५१७०
९	श्री हल्लु प्रसाद चौधरी	जिल्ला संयोजक	प्रारम्भिक कक्षा पढाइ कार्यक्रम दोस्रो, सल्यान	

अनुसूची २: गाउँपालिका अन्तर्गतका बाल विकास केन्द्र र सहजकर्ताको विवरण

क्र.स.	बाल बिकास केन्द्रको नाम	ठेगाना	सहजकर्ताको नाम
१	जनता मावि हंशपुर	बबई ३	तुल्सी कुमारि वली
२	सरस्वती मावि चरकमटीया	बबई ७	दिपा डाँगी भण्डारी र कोमल डाँगी
३	जनकल्याण मावि पदमपुर	बबई ४ हापुरे	तुल्सी वली
४	भानुभक्त मावि कौशिलापुर	बबई ६ कौशिलापुर	सुधा केसी र कमला शाही
५	सरस्वती जनता मावि गंगटे	बबई १ गंगटे	धनसरी कवर
६	देउति मावि तल्लोमलई	बबई ७	तिलसरी थापा र ललिता खड्का
७	ने.रा.आवि बौसेरी	बबई २	राधिका अधिकारी र दुर्गा कुमारी घर्ती
८	जनता आवि ववरपुर	बबई ५	शशि कुमारी विक र खिमा खड्का
९	जनता आवि जिला	बबई १	विनिता बुढा
१०	शुधा शाह आवि कटकुईया	बबई ६	लक्ष्मी हमाल
११	सिद्धेश्वरी आवि सिमलकुना	बबई ७	पुष्पा डाँगि
१२	जनश्रम आवि हस्तनापुर	बबई ४	आयुष्मा वली र लाल कुमारी वली
१३	ने.रा .प्रा.वि सितापुर	बबई २	बालिका श्वर्णकार
१४	जनज्योत्रि प्रावि खयरभट्टी	बबई ५	शुसिला विक
१५	लक्ष्मी प्रावि कप्पाने	बबई १	दुर्गादेवी घर्ती
१६	शिद्धिगणेश प्रावि सुन्दरखाल	बबई ४	अमृता नेपाली
१७	जनश्रम प्रावि हुरुम	बबई ५	लक्ष्मी वली
१८	जनकल्याण प्रावि भाङावारी	बबई १	निर्मला थापा र विर्मा विष्ट
१९	जनश्रम सरस्वती प्रावि जौवारी	बबई ५	शोभा थापा र वृक्षा चन्द सुनार
२०	प्रगतशिल प्रावि पुर्वहापुरे	बबई ५	शुसिला डाँगी

क्र.स.	बालविकास केन्द्रको नाम	ठेगाना	सहजकर्ताको नाम
२१	लोकतान्त्रिक प्राvि कंञ्चनपुर	बबई ४	टिका केसी र कमला रेग्मी वली
२२	जनशक्ति प्रावि विजयनेटा	बबई २	नोखि कुमारी पुन र पुर्णमाया गोले
२३	लोकतान्त्रिक प्रावि अम्रैखुटी	बबई १	मेरिना समाल
२४	सुर्यवालकल्याण प्रावि पातिहाल्न	बबई १	टिका केसी बुढा मगर
२५	श्रृजनशिल प्रावि क्यूरेनी	बबई १	रोशनी बुढा मगर
२६	जनविकास प्रावि घट्टेखोला	बबई २	बालिका बस्नेत
२७	सरस्वती प्रावि जलजला	बबइ७	लक्षमी बुढा
२८	बबई प्रावि धोवाघाट	बबई १	भिमि कुमारी श्रीस
२९	जनकल्याण प्रावि राताचौर	बबई ७	मिना कवर
३०	लक्ष्मी जन प्रावि रातामाटा सुपारे	बबई ३	चन्द्रकुमारी खड्का
३१	देउराली प्रावि बञ्चरे	बबई ३	सावित्रा कुमारी बुढाथोकी
३२	शिवशक्ति प्रावि कालितारा	बबई ७	विरेन्द्र डाँगी
३३	जनज्याति प्रावि ओदाले	बबई ७	टिका वली
३४	सूर्योज्याति प्रावि टिकुली गैरा	बबई ६	गिता भण्डारी

अनुसूची ४: गाउँपालिका अन्तर्गतका विद्यालयहरूको विवरण

क्र.स.	विद्यालयको नाम	ठेगाना	संचालित कक्षा
१	जनता मावि हंशपुर	बबई ३	१ देखी १२
२	सरस्वती मावि चरकमटीया	बबई ७	१ देखी १२
३	जनकल्याण मावि पदमपुर	बबई ४ हापुरे	१ देखी १२
४	भानुभक्त मावि कौशिलापुर	बबई ६ कौशिलापुर	१ देखी १०
५	सरस्वती जनता मावि गंगटे	बबई १ गंगटे	१ देखी १०
६	देउति मावि तल्लोमलई	बबई ७	१ देखी १०
७	ने.रा.आवि बौसेरी	बबई २	१ देखी ८
८	जनता आवि ववुपुर	बबई ५	१ देखी ८
९	जनता आवि जिला	बबई १	१ देखी ८
१०	शुधा शाह आवि कटकुईया	बबई ६	१ देखी ८
११	सिद्धेश्वरी आवि सिमलकुना	बबई ७	१ देखी ८
१२	जनश्रम आवि हस्तनापुर	बबई ४	१ देखी ८
१३	ने.रा .प्रा.वि सितापुर	बबई २	१ देखी ५
१४	जनज्योत्रि प्रावि खयरभट्टी	बबई ५	१ देखी ५
१५	लक्ष्मी प्रावि कप्ताने	बबई १	१ देखी ५
१६	शिद्धिगणेश प्रावि सुन्दरखाल	बबई ४	१ देखी ५
१७	जनश्रम प्रावि हुरुम	बबई ५	१ देखी ५
१८	जनकल्याण प्रावि भाङावारी	बबई १	१ देखी ५

क्र.स.	विद्यालयको नाम	ठेगाना	संचालित कक्षा
१९	जनश्रम सरस्वती प्रावि जौवारी	बबई ५	१ देखी ५
२०	प्रगतशिल प्रावि पुर्वहापुरे	बबई ५	१ देखी ५
२१	लोकतान्त्रिक प्रावि कंञ्चनपुर	बबई ४	१ देखी ५
२२	जनशक्ति प्रावि विजयनेटा	बबई २	१ देखी ५
२३	लोकतान्त्रिक प्रावि अम्रैखुटी	बबई १	१ देखी ५
२४	सुर्यवालकल्याण प्रावि पातिहाल्न	बबई १	१ देखी ५
२५	श्रृजनशिल प्रावि क्यूरेनी	बबई १	१ देखी ५
२६	जनविकास प्रावि घट्टेखोला	बबई २	१ देखी ५
२७	सरस्वती प्रावि जलजला	बबइ७	१ देखी ५
२८	बबई प्रावि धोवाघाट	बबई १	१ देखी ५
२९	जनकल्याण प्रावि राताचौर	बबई ७	१ देखी ५
३०	लक्ष्मी जन प्रावि रातामाटा सुपारे	बबई ३	१ देखी ५
३१	देउराली प्रावि बञ्चरे	बबई ३	१ देखी ५
३२	शिवशक्ति प्रावि कालितारा	बबई ७	वाल विकास
३३	जनज्याति प्रावि ओदाले	बबई ७	वाल विकास
३४	सूर्योज्याति प्रावि टिकुली गैरा	बबई ६	वाल विकास

अनुसुची ५: गाउँ शिक्षा समितिका पदाधिकारीहरूको विवरण

क्र.स.	नाम	पद	सम्पर्क नम्वर
१	भूवनेश्वर पौडेल	अध्यक्ष	९८५७८२५६५०
२	भिष्म कुमार मल्ल	सदस्य	९८५७८२५४४४
३	टेक बहादुर वली	सदस्य	९८५७८२५६५४
४	नन्दलाल वली	सदस्य	९८५७८२५६५३
५	टंकराज विश्वकर्मा	सदस्य	९८५७८२४७०३
६	रूपा राणा	सदस्य	९८१०८१७१६३
७	प्रेम बहादुर वली	सदस्य	९८०९८५५९०५
८	ललित केसी	सदस्य	९८१२८२८७००
९	मोहनलाल दाहाल	सदस्य सचिव	९८५७८२५७३७